

ΚΥΠΡΟΣ: Ο εθνικιστής λήσταρχος από τη μια και ο εθνικιστής τεχνοκράτης από την άλλη

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ:

Δεκατρία χρόνια μετά την απόρριψη του σχεδίου Ανάν για την επανένωση της Κύπρου, γινόμαστε θεατές ενός κύκλου διαπραγματεύσεων για τον ίδιο σκοπό. Για άλλη μια φορά οι εθνικιστικές εμμονές, κυρίως από πλευράς της ελληνικής κυβέρνησης αλλά και της τουρκικής, στέκονται εμπόδιο στην προοπτική της επανένωσης.

Για περισσότερα από εξήντα χρόνια η Κυπριακή κοινωνία ζει πάνω σε μια διακοπτόμενη γραμμή στα κενά της οποίας διαρκώς τραυματίζεται. Αυτή η βασανιστική διάρκεια δημιουργεί μια ψυχολογία απογοήτευσης και αμηχανίας στους ανθρώπους. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον ο δημόσιος χώρος καταλαμβάνεται σχεδόν ολοκληρωτικά από το πολιτικό σύστημα, από τη θρησκευτική ιεραρχία και από την κεφαλαιουχική δραστηριότητα. Στο μεγαλύτερο αστικό κέντρο του νησιού, στη Λευκωσία, δεν υπάρχουν πλατείες όπως δεν υπάρχουν στη πραγματικότητα και Μέσα Μαζικής Μεταφοράς.

Οι μπάρες του διαχωρισμού δεν χωρίζουν δύο έθνη αλλά δύο τεχνητούς κόσμους. Ένας περίπατος και στα δύο μέρη της οδού Λήδρας στη Λευκωσία αρκεί για να το διαπιστώσουμε. Οι μπάρες χωρίζουν δύο διαφορετικές οικονομικές πραγματικότητες που η πιο φτωχή αγωνιά να φτάσει την πιο πλούσια ενώ ο εθνικός διαχωρισμός φαίνεται μόνο σε σύμβολα των δύο επικυρίαρχων ξένων χωρών. Το εθνικό φαντασιακό στην ελληνοχριστιανική και στην τουρκοϊσλαμική εκδοχή του, έχει να κάνει με μια εθνοκρατική πραγματικότητα ξένη προς τα ιδιαίτερα τοπικά

πολιτισμικά χαρακτηριστικά -η multi παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι ένα καλό παράδειγμα που ενισχύει αυτή τη διαπίστωση. Αυτό το πρόβλημα ίσως έχει τις ρίζες του στην εποχή κατά την οποία επιχειρείται η συγκρότηση ανεξάρτητου Κυπριακού έθνους-κράτους, στην εποχή δηλαδή της εξόδου από το Βρετανικό αποικιακό καθεστώς.

Το γεγονός ότι η συγκρότηση του εν λόγω έθνους-κράτους δεν ολοκληρώθηκε ποτέ δεν σημαίνει πως πρέπει να γυρίσουμε στο παρελθόν για να πετύχουμε την επανένωση των δύο κοινοτήτων. Ο φεντεραλισμός μπορεί να διατρέξει όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας έξω από τις εθνοκρατικές αντιλήψεις.

Το 2004, λίγο μετά το δημοψήφισμα στην Κύπρο για την επανένωση βάσει του σχεδίου Ανάν, δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό contAct, τεύχος 7 τρία κείμενα συντακτών του υπό τον γενικό τίτλο "ΚΥΠΡΟΣ: σκόνη τα δόντια μέσα στα σύκα".

Εν όψει της σημαντικής εκδήλωσης που διοργανώνεται στο Nosotros στις 27/1/2017 από την Αντιεξουσιαστική Κίνηση Αθήνας και τη Συσπείρωση Ατάκτων της Λευκωσίας, αναδημοσιεύουμε σταδιακά τα τρία αυτά κείμενα στη BABYΛΩΝΙΑ. Προσδοκούμε στο άνοιγμα ενός διαλόγου που θα σπάσει το κέλυφος του εθνοκεντρισμού στην κατεύθυνση της επαναδημιουργίας του δημόσιου χώρου στην Κύπρο από τις ίδιες τις τοπικές κοινότητες, από την κυπριακή κοινωνία στο σύνολό της.

Το ακόλουθο κείμενο πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό contAct, τεύχος 7, καλοκαίρι 2004:

Ο εθνικιστής λήσταρχος από τη μια και ο εθνικιστής τεχνοκράτης από την άλλη

Αλέξανδρος Σχισμένος

Πολύς λόγος, όπως πάντα για το Κυπριακό... Ξάφνου, ύστερα από μακρόχρονες διαπραγματεύσεις, συνομιλίες και υποσχέσεις, προέκυψε το σχέδιο Ανάν σαν θεόσταλη άσχημη έκπληξη! Έκπληξη

για τον κύριο Τάσσο Παπαδόπουλο, που θυμήθηκε πως έχει ένα κράτος να διαφυλάξει, κληρονομιά για τις επόμενες γενιές της ελληνοκυπριακής άρχουσας ελίτ. Έκπληξη για την ελληνοκυπριακή κοινότητα, που ανακάλυψε ότι θα πρέπει να δεχτεί τους Τουρκοκύπριους ως ισότιμους πολίτες, εγκαταλείποντας την ρητορική περί «βαρβάρων εξ Ανατολής» που επί δεκαετίες χρησίμευσε για να διατηρήσει ανοιχτό το «εθνικό τραύμα» της εισβολής και παράλληλα να κρατήσει ψηλά το εθνικό φρόνημα μια ανώτερης, φιλειρηνικής, αναπτυγμένης ελληνόφωνης κοινότητας στο νότο. Έκπληξη για τους Έλληνες πατριώτες που συνήθισαν να θεωρούν το νησί της Αφροδίτης χωράφι τους, όπως θεωρούσαν ή θεωρούν την Σμύρνη, την Ανατολική Θράκη, την Ισταμπούλ και τις λοιπές περίφημες «χαμένες πατρίδες» της εθνικής συλλογικής μνήμης. Έκπληξη για την ηγεσία της κραταιάς Ελλάδας, που περίμενε κάτι παραπάνω από τη διεθνή κοινότητα στο παζάρεμα των εδαφών και των ζώων των εποίκων. Τελικά, μόνο ο κ. Ντενκτάς φάνηκε συνεπής στη στάση του. Μα τελικά, τι συνέβη;

Όχι, βροντοφώναξαν οι εθνικιστές και τα κοινωνικά και πολιτικά μορφώματα, που εμπνέονται από το πατριωτικό ιδεώδες του αδάμαστου ελληνικού λαού- η Εκκλησία, οι ακροδεξιές οργανώσεις και φυσικά το Κ.Κ.Ε., όπως και ο ανεκδιήγητος κ. Γλέζος. Όχι στην νέα αποικιοποίηση της Κύπρου, όχι στην υποταγή της νήσου στη Νέα Τάξη, όχι στο «αβύθιστο αεροπλανοφόρο». Και μας έδωσαν την εντύπωση πως η Κύπρος, που από την εποχή του Μέγα Βασιλέα των Περσών υπήρξε πάντοτε κτήση και προτεκτοράτο με χρονολογική σειρά των Περσών, του Μ. Αλεξάνδρου, των Ρωμαίων, των Βυζαντινών, των Φράγκων, των Βενετών, των Οθωμανών, των Βρετανών, που άλλοτε δινόταν σαν προίκα και άλλοτε σαν δώρο, ήταν τάχα πριν το σχέδιο αδέσμευτη, ανεξάρτητη και ελεύθερη.

Σάμπως, οι αγγλικές βάσεις να μην υπήρχαν από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, σάμπως το νησί να μην υπάγεται στις αποικίες του στέμματος ως μέλος της κοινοπολιτείας, σάμπως το διεθνές κεφάλαιο και η παγκόσμια κυριαρχία να είχαν ανάγκη το σχέδιο για να υποτάξουν, το ήδη υποταγμένο νησί...

Όχι, βροντοφώναξε το ελληνοκυπριακό κεφάλαιο που είδε την 1^η

Μάη και την ένταξη στην Ε.Ε. σαν μια διάνοιξη νέων οικονομικών οριζόντων και αγορών και φοβήθηκε, κάπως κοντόφθαλμα, μήπως οι εξαθλιωμένοι Τουρκοκύπριοι λάβουν μέρος στο μεγάλο φαγοπότι ως ισότιμοι πολιτικά συνδαιτυμόνες. Όχι ,και ο Ντενκτάς που ένιωσε την δικτατορική του εξουσία της διαφθοράς και της βίας να απειλείται από μια ουσιαστική διάνοιξη του βορείου τμήματος του νησιού στις επελαύνουσες στρατιές της παγκοσμιοποίησης με ότι αυτό συνεπάγεται για το πολιτικό θεσμικό πλαίσιο που οφείλει να παρέχει την αναγκαία ασφάλεια για την επενδυτική δραστηριότητα, πράγμα που προϋποθέτει, στην περίπτωση του «ψευδοκράτους» τον εκδημοκρατισμό των θεσμών σύμφωνα με το δυτικό κοινοβουλευτικό πρότυπο..

Μέσα στον κυκεώνα των εξελίξεων και ενώ βομβαρδιζόμαστε από τα Ναι και τα Όχι, η θέση της πλειοψηφίας του αναρχικού-ελευθεριακού χώρου υπήρξε αναμενόμενη: τα διλήμματα της εξουσίας είναι ψευδή. Σαν να λέμε, δεν μας αφορά το ζήτημα. Ίσως πράγματι να μην μας αφορά. Αν όμως πρέπει να τεθούμε επ' αυτού, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε τουλάχιστον κάποια γεγονότα.

Το συγκεκριμένο δίλημμα πόρρω απέχει από το να είναι πλαστό. Πόρρω απέχει από το να είναι ακόμη μια διελκυστίδα όμορων εννοιών, μια ακόμα ρητορική ερώτηση όπως οι περίφημες ρητορείες του «πολέμου κατά της τρομοκρατίας». Φυσικά το δίλημμα δεν τίθεται στη βάση εξουσία/ μη εξουσία, κράτος/ άμεση δημοκρατία, συγκέντρωση/ ανακατανομή του κοινωνικού πλούτου. Φυσικά, τίθεται στα πλαίσια της διεθνούς κοινότητας και του δικαίικου ρόλου του Ο.Η.Ε., θεωρώντας αυτονόητη την αποδοχή του κυρίαρχου καπιταλιστικού-κοινοβουλευτικού πολιτειακού μοντέλου. Εξάλλου, τι περιμέναμε; Να μεριμνήσουν οι θιασώτες της παγκοσμιοποίησης για την κοινωνική απελευθέρωση του νησιού;

Το δίλημμα δεν τίθεται στη βάση που θα θέλαμε, είναι όμως πραγματικό. Και σαν τέτοιο παραμένει αγωνιώδες, καθώς πίσω από το Ναι ή το Όχι κρύβεται η διαμάχη που βρίσκεται στον πυρήνα της διαδικασίας της παγκοσμιοποίησης, που επεκτείνοντας την οικονομική φιλοσοφία της ελεύθερης αγοράς, φιλοδοξεί να

μεταλλάξει τους πολιτικούς θεσμούς της εκάστοτε περιοχής προς όφελός της. Είναι το δίλημμα ανάμεσα σε μια πολυπολιτισμική, παγκοσμιοποιημένη αγορά και τη διατήρηση των στεγανών του θνήσκοντος έθνους-κράτους και της ομοιογενούς εθνικής του βάσης. Εξ' ου και η αντιπαράθεση ανάμεσα στους «προωθημένους» οπαδούς του νεοφιλελευθερισμού και τους συντηρητικούς οπαδούς της λαϊκής Δεξιάς, οι οποίοι αντιστέκονται ψηφίζοντας Λεπέν, Καρατζαφέρη, ή, μετριοπαθώς, Καραμανλή. Η μάχη της παγκοσμιοποίησης δεν έχει κριθεί ούτε από τα δεξιά, και οι ισχυρές αντιστάσεις του εθνικού κράτους αντανακλώνται στις επιλογές τόσο της αμερικάνικης ηγεσίας του Μπους, όσο και σε μια σειρά από άλλες χώρες, όπου το εγχώριο κεφάλαιο προσπαθεί να διατηρήσει τα προνόμια του έναντι των πολυεθνικών.

Παρομοίως στην Κύπρο. Οι ελληνοκύπριοι επέλεξαν το Όχι, μέσα σε ένα όργιο εθνικιστικής προπαγάνδας και ενίσχυσης του πατριωτισμού, ενώ οι θιασώτες της παγκοσμιοποίησης ψέλλισαν τα λιγοστά Ναι, σαν αναγκαία παραχώρηση στην ρεαλ-πολιτική της νέας πραγματικότητας. Επιλέχθηκε ο αποκλεισμός εκ νέου των Τουρκοκύπριων, η διατήρηση της οικονομικής πρωτοκαθεδρίας του ελληνόφωνου πληθυσμού. Η διατήρηση των εθνικών συμβόλων και των παρελάσεων. Η διατήρηση της πράσινης γραμμής. Η διατήρηση της «εθνικής» κατασκευασμένης ταυτότητας.

Ιδού λοιπόν που επετεύχθη κάποια συμφωνία μεταξύ Ραούφ και Τάσσου. Ο εθνικιστής λήσταρχος από τη μια και ο εθνικιστής τεχνοκράτης από την άλλη. Ανάμεσα τους δύο κοινότητες, έρμια της εθνικιστικής μητριαρχίας των μεγάλων πατρίδων (Ελλάδας και Τουρκίας), ανίκανες να διαμορφώσουν μια ξεχωριστή πολιτισμική ταυτότητα πέρα από τις αλληλοαποκλειόμενες «εθνικές» τους. Πιόνια στη σκακιέρα της παγκόσμιας κυριαρχίας, ούτως ή άλλως, αλλά με τον πρώτο λόγο στις τοπικές εξουσίες της Ανατολικής Μεσογείου, που με τη σειρά τους συμμετέχουν στο μεγάλο παιχνίδι με έξιτρα χαρτί το Κυπριακό.

Ίσως το δίλημμα του Ανάν να μην μας αφορά. Αφορά όμως τις δύο κοινότητες που ζουν στο νησί. Τη στιγμή που δεν προκύπτει οποιαδήποτε άλλη λύση «από τα κάτω», στο πνεύμα της συλλογικής

αυτοδιεύθυνσης και της κοινωνικής απελευθέρωσης, οφείλουμε να καταλάβουμε τουλάχιστον προς τα πού κλίνει η ειλημμένη απόφαση του δημοψηφίσματος.

Μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα. Ναι, αλλά κάπου θα πέσουμε.

Υπάρχουν φασίστες στην Ελλάδα; Το πρόβλημα της λαϊκής υποστήριξης στο φασισμό στις συνθήκες της κρίσης

Βαγγέλης Λαγός

Το τελευταίο διάστημα και με αφορμή το προσφυγικό ζήτημα, γίναμε μάρτυρες της οργανωμένης επανάκαμψης του χρυσαυγίτικου λόγου και δράσης στη δημόσια σφαίρα. Ταυτόχρονα, επανεμφανίστηκε στη δημόσια συζήτηση μια προβληματική που είχε υποχωρήσει (έως και εξαφανιστεί) μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα και τη σύλληψη και παραπομπή σε δίκη της ηγεσίας της Χρυσής Αυγής. Πρόκειται για την άποψη που εκφράστηκε πάλι πρόσφατα από συμπολιτευόμενο βουλευτή, ο οποίος υποστήριξε σε συνέντευξή του, ότι οι ψηφοφόροι της ΧΑ «δεν έχουν σχέση με το ρατσισμό και τον φασισμό», αλλά είναι «απλοί άνθρωποι» που έχουν «παρασυρθεί» στην υποστήριξη του φασισμού», καθώς «αγωνιούν για να βρουν μία λύση επιβίωσης».[1] Η άποψη αυτή εκφράστηκε εν πολλοίς και από άλλους συμπολιτευόμενους πολιτικούς που προσπάθησαν να εξηγήσουν την κυβερνητική απόπειρα προσέγγισης των ψηφοφόρων της Χρυσής Αυγής μέσω της συμπερίληψής της στην «κολυμβήθρα του Σιλβάμ» που αποκαλείται

«εθνικά θέματα», κατά την πρόσφατη κοινή επίσκεψη μελών της κυβέρνησης και βουλευτών της Χρυσής Αυγής στο Καστελόριζο.

Οι υποστηρικτές αυτής της άποψης επανενεργοποίησαν ένα, εδώ και καιρό, απαξιωμένο στη δημόσια συζήτηση, εξηγητικό-ερμηνευτικό σχήμα για την ενίσχυση του φασισμού στο πλαίσιο της κρίσης. Το σχήμα αυτό είχε εμφανιστεί κατά τη φάση του σοκ που προκάλεσε η είσοδος της ΧΑ στη Βουλή και, για ένα διάστημα, είχε επικρατήσει στον δημόσιο λόγο γύρω από τα αίτια και το νόημα της εκλογικής ενίσχυσης του φασισμού στην Ελλάδα της κρίσης. Είχε όμως σταδιακά εγκαταλειφθεί, μετά τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα. Πρόκειται για την απόπειρα εξήγησης και ερμηνείας της λαϊκής ψήφου στο ναζιστικό κόμμα μέσα από την επίκληση της οργής και της απελπισίας των πολιτών μπροστά στις καταστροφικές, για την κοινωνία, πολιτικές λιτότητας.

Σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, η ψήφος στη ΧΑ δεν σηματοδοτεί την ύπαρξη μιας ακροδεξιάς (φασιστικής-ναζιστικής) τάσης στο εκλογικό σώμα, αλλά αποτελεί έκφραση της απελπισίας που αισθάνονται οι (γι' αυτή την προσέγγιση, εκ παραδοχής δημοκρατικοί) πολίτες εξαιτίας των πολιτικών λιτότητας και της συνακόλουθης οργής τους απέναντι στο κατεστημένο πολιτικό σύστημα που επιβάλλει εξοντωτικές για την κοινωνία πολιτικές. Μ' άλλα λόγια, σύμφωνα μ' αυτό το σχήμα, η λαϊκή ψήφος στη ΧΑ δεν είναι παρά ψήφος διαμαρτυρίας. Από αυτή την άποψη, οι ψηφοφόροι της ΧΑ δεν αντιμετωπίζονται ως «φασίστες», αλλά ως «δημοκρατικοί πολίτες», οι οποίοι, παραπλανημένοι από την οργή και την απελπισία, αντιδρούν συναισθηματικά ενισχύοντας ακραία πολιτικά μορφώματα για να τιμωρήσουν το κατεστημένο πολιτικό σύστημα, το οποίο θεωρούν υπεύθυνο για τα δεινά τους. Γι' αυτό το λόγο, τα κόμματα του λεγόμενου «δημοκρατικού τόξου» πρέπει να ξανακερδίσουν την εμπιστοσύνη και την υποστήριξη τους.

Εντούτοις, η σταθερότητα των εκλογικών ποσοστών της ΧΑ στις εκλογικές αναμετρήσεις που ακολούθησαν τη δολοφονία του Παύλου Φύσσα, τη σύλληψη και παραπομπή σε δίκη της ηγεσίας της και τις αποκαλύψεις για την ιδεολογία και τις πρακτικές του

κόμματος, οδήγησαν στην αμφισβήτηση (και εντέλει στην εγκατάλειψη) αυτής της παράξενης ιδέας που επιχειρούσε να αποδώσει την πολιτική ενίσχυση του φασισμού μέσα στην κρίση σε «συναισθηματικούς λόγους».

Σταδιακά έγινε φανερό, σε όλο και περισσότερους, ότι το πρόβλημα είχε βαθύτερες ρίζες. Πραγματικά, αυτή η αδιαμεσολάβητη και επιπόλαιη, γραμμική σύνδεση της κρίσης, των συναισθημάτων των πολιτών και της πολιτικής ενίσχυσης του φασισμού υποτιμούσε τη σοβαρότητα και τη σημασία του φαινομένου και ταυτόχρονα κατασκεύαζε ένα καθησυχαστικό και νομιμοποιητικό αφήγημα που συσκοτίζε την πραγματικότητα, αφού κατέληγε σε μια παραδοξότητα, αυτήν της ενίσχυσης ενός φασιστικού κόμματος χωρίς, όμως, να υπάρχουν φασίστες ψηφοφόροι.

Πέρα όμως, από το παράδοξο του «φασισμού χωρίς φασίστες», η θεώρηση αυτή έπασχε και από άλλα σοβαρά κενά και ασυνάφειες. Έτσι, η προσέγγιση αυτή, (ας την ονομάσουμε «κρίση-οργή-ακροδεξιός-εξτρεμισμός») α) ερμήνευε την άνοδο του φασισμού ως συγκυριακή εκδήλωση αφροσύνης, υπό την πίεση ακραίων δυσχερειών μέσα σε ένα εξαιρετικά αντίξοο περιβάλλον, ενώ, την ίδια στιγμή, αδυνατούσε να εξηγήσει, γιατί και με ποιο τρόπο τα συναισθήματα οργής, απογοήτευσης και απελπισίας ενός, υποτίθεται, δημοκρατικού εκλογικού σώματος, οδηγούσαν ένα τμήμα του στο να απωλέσει τα, προϋποτιθέμενα, δημοκρατικά και ανθρωπιστικά του χαρακτηριστικά, ως αποτέλεσμα της απώλειας εισοδημάτων και δικαιωμάτων, β) αδυνατούσε να εξηγήσει γιατί τα συναισθήματα οργής και απελπισίας οδηγούσαν ορισμένους από τους ψηφοφόρους στην εκλογική υποστήριξη του φασισμού, ενώ δεν είχαν το ίδιο αποτέλεσμα στους ψηφοφόρους των άλλων κομμάτων του, μέχρι πρόσφατα λεγόμενου, αντιμνημονιακού στρατοπέδου που, προφανώς, κι αυτοί διακατέχονταν από ανάλογα συναισθήματα οργής και απογοήτευσης και γ) αδυνατούσε να εξηγήσει την παντελή έλλειψη παρόμοιων εξελίξεων σε άλλες χώρες του ευρωπαϊκού νότου (Πορτογαλία και Ισπανία), των οποίων οι πολίτες δοκιμάστηκαν, κι αυτοί, σκληρά από την κρίση, αλλά

χωρίς αυτό να οδηγήσει στην εκλογική ενίσχυση φασιστικών ή ευρύτερα ακροδεξιών πολιτικών δυνάμεων. Παρά τα κενά και τις ασυνάφειές της, αυτή η θεώρηση, που συνέδεε άμεσα και γραμμικά την κρίση, την οργή κατά του πολιτικού συστήματος και την εκλογική ενίσχυση του φασισμού, είχε αξιοποιηθεί στο πρόσφατο παρελθόν από τους υποστηρικτές της λιτότητας στην προσπάθειά τους να απαξιώσουν τις λαϊκές αντιστάσεις, μέσω της ενεργοποίησης της λεγόμενης «θεωρίας των δύο άκρων», η οποία ενοχοποιούσε τις αντιστάσεις και τους αγώνες ενάντια στη λιτότητα για την ενίσχυση του φασισμού.

Η «θεωρία των δύο άκρων» αποτελεί, εδώ και καιρό, το κυρίαρχο θεωρητικό σχήμα μέσα από το οποίο οι ευρωενωσιακοί θεσμοί προσλαμβάνουν και αντιμετωπίζουν ιδεολογικά την αμφισβήτηση των πολιτικών τους από τη Δεξιά και την Αριστερά.[2] Η θεωρία αυτή, που υποστηρίχθηκε σθεναρά από εγχώρια και διεθνή, συστημικά πολιτικά κέντρα και ΜΜΕ, εξισώνει τον φασισμό με τον κομμουνισμό και συνολικά την Αριστερά ως δύο όψεις του αντιφιλελεύθερου και αντιδημοκρατικού εξτρεμισμού που υπονομεύει και απειλεί τις ευρωπαϊκές αστικές δημοκρατίες. Σε αυτή την απλουστευτική εξίσωση συμπυκνώθηκε η άποψη ότι η κρίση οδήγησε σε ακραίες ιδεολογίες και πρακτικές, μέσα από τις οποίες ενισχύθηκαν τα δύο άκρα του πολιτικού συστήματος (η άκρα Αριστερά και η άκρα Δεξιά) και είχε ως βασικό στόχο την τάυτιση της Αριστεράς, αλλά και ευρύτερα όσων αντιστέκονται στη λιτότητα, με τη Χρυσή Αυγή και τον φασισμό, ώστε να απονομιμοποιηθούν οι κοινωνικές αντιστάσεις ως «επικίνδυνος εξτρεμισμός».

Η πρόσφατη αναβίωση της θεωρίας «κρίση-οργή-ακροδεξιός εξτρεμισμός» και εμμέσως, της συνδεδεμένης με αυτήν «θεωρίας των δύο άκρων» από κυβερνητικούς βουλευτές και στελέχη επαναφέρει στο προσκήνιο τη συζήτηση για τον χαρακτήρα και το περιεχόμενο της ψήφου στη ΧΑ. Επαναφέρει στο κέντρο της δημόσιας συζήτησης τον προβληματισμό για το πολιτικό περιεχόμενο και το νόημα του τμήματος εκείνου της λαϊκής ψήφου που στρέφεται προς την πολιτική υποστήριξη του φασισμού και

ταυτόχρονα επαναφέρει στο δημόσιο διάλογο τον προβληματισμό για τις πολιτικές συνέπειες της κρίσης.

Το κείμενο που ακολουθεί επιχειρεί να αναδείξει μια διαφορετική προσέγγιση του προβλήματος της λαϊκής ψήφου στο φασισμό στις συνθήκες της κρίσης. Αξιοποιώντας τα πρωτογενή κοινωνικά δεδομένα που συλλέχθηκαν το 2013 από δύο, κυρίως, περιοχές της Αθήνας (Αργυρούπολη και Νέα Φιλαδέλφεια) στο πλαίσιο του τετραετούς, διεθνούς, πολυμεθοδολογικού ερευνητικού προγράμματος MYPLACE[3], φέρνει στο φως χρήσιμα στοιχεία για την κατανόηση της λαϊκής υποστήριξης προς το φασισμό στις συνθήκες της κρίσης, αμφισβητώντας το ερμηνευτικό σχήμα του «συναισθηματικού φασισμού-χωρίς-φασίστες» που παράγει η θεωρία «κρίση-οργή-ακροδεξιός εξτρεμισμός». Επιπλέον, τα πρωτογενή κοινωνικο-πολιτικά δεδομένα που συγκεντρώθηκαν υποδεικνύουν σοβαρές θεωρητικές και εμπειρικές ελλείψεις και ασυνάφειες και της ίδιας της «θεωρίας των δύο άκρων», αφού η, προϋποτιθέμενη σ' αυτήν, αντίθεση μεταξύ κέντρου και άκρων δεν τεκμηριώνεται εμπειρικά, αλλά, αντίθετα, αναδύεται η ρευστότητα, ακόμη και η αλληλοδιείσδυσή τους.

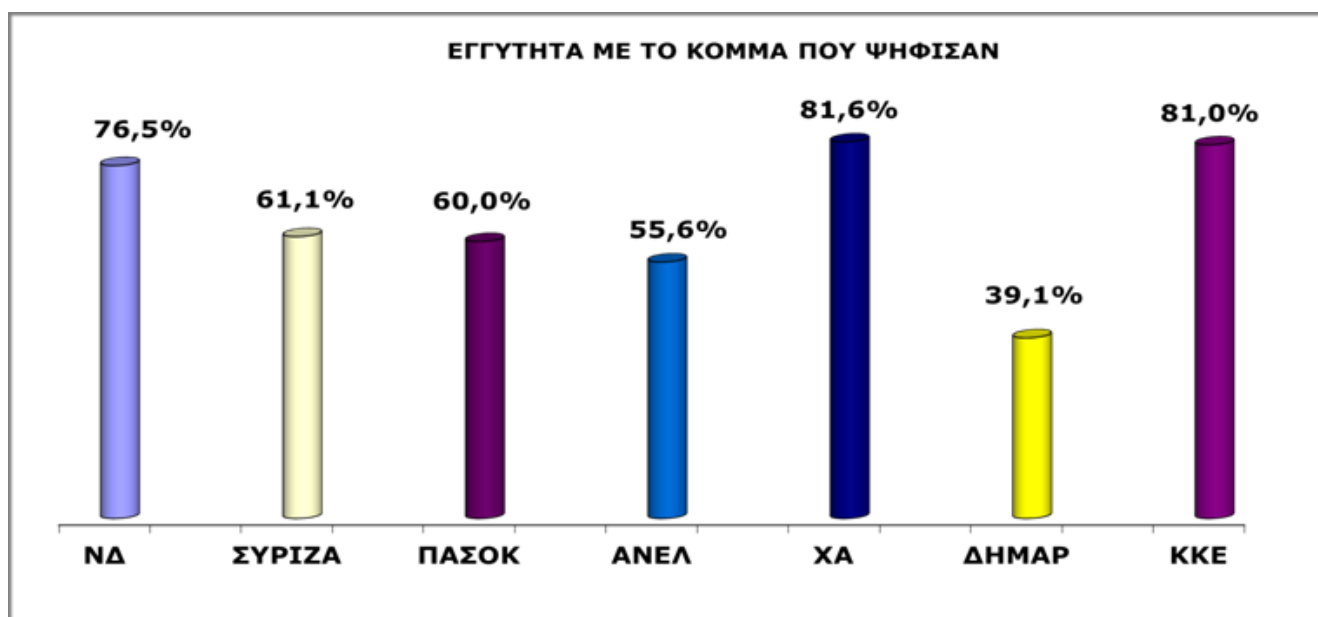
Στο πλαίσιο αυτό, υποστηρίζεται ότι η ψήφος στη ΧΑ δεν μπορεί να κατανοηθεί και να εξηγηθεί απλά ως «ψήφος διαμαρτυρίας», αλλά πρέπει να ιδωθεί ως μια πραγματική «ιδεολογική ψήφος» που προκύπτει, όχι από κάποια ανορθολογική-συναισθηματική αντίδραση σε εξωτερικά ερεθίσματα και πιέσεις, αλλά αναδύεται μέσα από πραγματικούς ιδεολογικο-πολιτικούς κοινούς τόπους και ταυτίσεις μεταξύ ψηφοφόρων και κόμματος. Κοινοί τόποι και ταυτίσεις που δεν είναι δυνατόν να αναχθούν απλά στη συγκυρία της κρίσης, αλλά υποδηλώνουν τη λειτουργία βαθύτερων κοινωνικών (ιδεολογικών και πολιτικών) διεργασιών που ξεπερνούν κατά πολύ τα στενά χρονικά πλαίσια της κρίσης και εκτείνονται σε μια περίοδο τουλάχιστον τριών δεκαετιών.

Τέλος, υποστηρίζεται ότι το ίδιο αβάσιμη είναι και η «θεωρία των δύο άκρων», καθώς τα πραγματικά κοινωνικά δεδομένα που συλλέξαμε υποδεικνύουν μια ανησυχητική διάχυση των ιδεολογικο-πολιτικών χαρακτηριστικών της άκρας Δεξιάς στην ελληνική

κοινωνία, περιλαμβανομένων όσων τοποθετούνται στο κέντρο της γνωστής κλίμακας ιδεολογικο-πολιτικής αυτοτοποθέτησης. Στο βαθμό που τα ιδεολογικο-πολιτικά χαρακτηριστικά της άκρας Δεξιάς απαντούν διάχυτα (αν και σε διαφορετική έκταση, ανάλογα με την ιδεολογικο-πολιτική τοποθέτηση) στην κλίμακα «Αριστερά-Δεξιά», του κέντρου περιλαμβανομένου, η επιστημονική υποστήριξη της θεωρίας των άκρων καθίσταται ιδιαίτερα δυσχερής και προβληματική, ενώ ταυτόχρονα ενισχύεται η θέση που αντιμετωπίζει την ισχυροποίηση της άκρας Δεξιάς και του φασισμού ως αποτέλεσμα ευρύτερων ιδεολογικο-πολιτικών διεργασιών που δεν μπορούν να αναχθούν μονοσήμαντα και γραμμικά στην κρίση.

Ιδεολογικο-πολιτική συνάφεια και χρυσαυγίτικη ψήφος

Τα πρωτογενή κοινωνικά δεδομένα που συγκεντρώθηκαν μέσω ερωτηματολογίου και συνεντεύξεων αναδεικνύουν την ύπαρξη ισχυρών ιδεολογικών και πολιτικών κοινών τόπων και δεσμών μεταξύ της ΧΑ και των νεαρών ψηφοφόρων της. Οι κοινοί τόποι και δεσμοί αυτοί αντανακλώνται στο υψηλότερο ποσοστό (81,6%) των νεαρών ψηφοφόρων του κόμματος που δηλώνει ότι αισθάνεται κοντά στο κόμμα.

Γράφημα 1: Εγγύτητα των νεαρών ψηφοφόρων προς το κόμμα που

ψήφισαν στις εκλογές 2012

Τι σημαίνει όμως «αισθάνονται κοντά» στη ΧΑ; Όπως έχουμε ήδη δείξει αλλού[4] ο δημόσιος ιδεολογικο-πολιτικός λόγος και η αντίστοιχη δημόσια δράση της ΧΑ αρθρώνονται γύρω από τρεις θεμελιώδεις άξονες, το σημείο σύμπτωσης των οποίων, έχει αναδειχθεί από τη σύγχρονη ιστορική και κοινωνική έρευνα ως το ιδιαίτερο ιδεολογικο-πολιτικό περιεχόμενο του ιστορικού, αλλά και του νέου φασισμού. **Οι άξονες αυτοί (υπερεθνικισμός, υψηλής έντασης κοινωνικο-πολιτικός αυταρχισμός και αντιδημοκρατικός αντισυστημισμός) συγκροτούν το ιδεολογικο-πολιτικό πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύσσεται η φασιστική σκέψη και δράση.** Ταυτόχρονα, αποτελούν τον πυρήνα του πολιτικού λόγου και της πολιτικής πρακτικής της ΧΑ. Η θεματική ανάλυση λόγου (thematic discourse analysis) που διενεργήσαμε στα κείμενα που δημοσιεύονται στους επίσημους ιστοτόπους του κόμματος αποκαλύπτει τη διαρκή λειτουργία, στον επίσημο λόγο του κόμματος, του, ιδιοσυστατικού για τον φασισμό[5], μυθοποιητικού οράματος ενός, πολιτισμικά και βιολογικά-φυλετικά, ομοιογενούς λαού που βρίσκεται σε παρακμή και κινδυνεύει από εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς και ο οποίος πρέπει να σωθεί μέσα από μια λαϊκή επανάσταση που θα εξοντώσει τους, εγχώριους και ξένους, υπαίτιους της παρακμής και θα αναγεννήσει το έθνος από τις στάχτες του επιβάλλοντας ένα απολυταρχικό υπερεθνικιστικό καθεστώς. Το όραμα αυτό βρίσκεται στον πυρήνα του δημόσιου λόγου και δράσης της ΧΑ καθιστώντας την, έτσι, ένα τυπικό παράδειγμα φασιστικού κόμματος.[6]

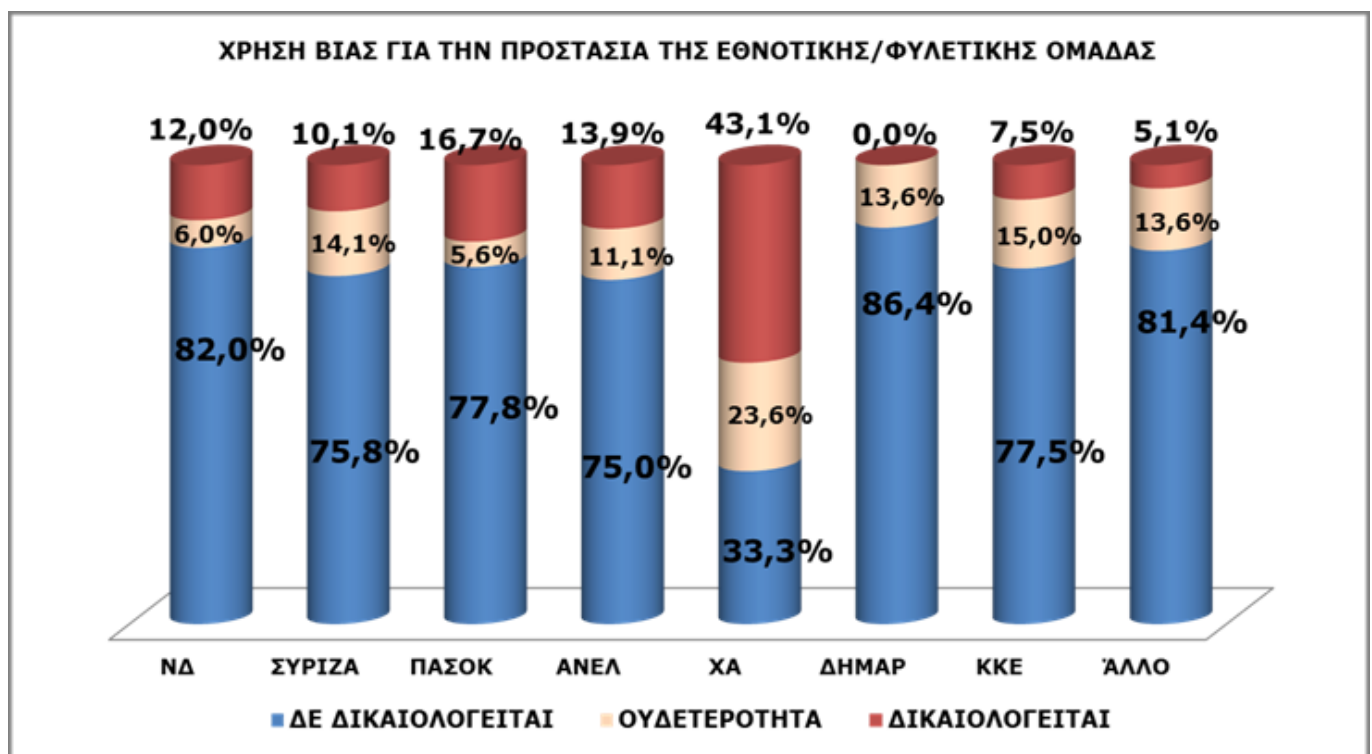
Στην έρευνά μας για την ιδεολογικο-πολιτική σχέση των νεαρών ψηφοφόρων της ΧΑ με το κόμμα αναλύσαμε, επίσης, τον λόγο των νεαρών ψηφοφόρων του κόμματος που μας μίλησαν και εντοπίσαμε και σ' αυτόν τη σύμπτωση και τη διαρκή λειτουργία των παραπάνω τριών ιδεολογικο-πολιτικών αξόνων του φασισμού. Οι νεαροί ψηφοφόροι (και όχι μέλη) της ΧΑ που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο και στις συνεντεύξεις της ερευνητικής ομάδας καταγράφουν πολύ υψηλά ποσοστά συμφωνίας, ακόμη και ταύτισης,

με τους θεμελιώδεις ιδεολογικο-πολιτικούς άξονες του φασισμού.

Εθνικισμός

Οι νεαροί ψηφοφόροι της ΧΑ δηλώνουν «περήφανοι εθνικιστές», πιστεύουν βαθιά στην υπεροχή της ελληνικής φυλής έναντι των άλλων φυλών, αποστρέφονται, φοβούνται και μισούν τους μετανάστες, καθώς και κάθε είδους μειονοτικές ομάδες (Ρομά/Τσιγγάνους, Μουσουλμάνους, Εβραίους), παρουσιάζουν εξαιρετικά υψηλά επίπεδα προνοιακού σωβινισμού και αποδέχονται τη χρήση της φυλετικής βίας.

«Σε σχέση με τους άλλους λαούς πολύ πιο ανώτεροι. Γιατί εμείς γεννήσαμε τη δημοκρατία, βέβαια έχει καταλυθεί τώρα από όλους, αλλά τι να σου φέρω παράδειγμα... την αστρονομία πώς το λένε, δεν ξέρω, όλα από τις επιστήμες, όλα αυτά, όλα, όλα από εμάς. [...] Όλα από εδώ ξεκίνησαν, ακόμα και κάποια ονόματα αρχαίων, τα έχουνε πάρει και αυτά δηλαδή και τα χρησιμοποιούν. Όλα από μας είναι» (Δόμνα, 25)

Γράφημα 2: Χρήση βίας για την προστασία της εθνοτικής/φυλετικής ομάδας

Στο πλαίσιο αυτό, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι στις

συνεντεύξεις τους, οι νεαροί ψηφοφόροι της ΧΑ αναπαράγουν σχεδόν αυτούσια τη ρητορική του κόμματος για την ανωτερότητα της ελληνικής φυλής, για τον κίνδυνο που αντιπροσωπεύουν για το έθνος οι μετανάστες, αλλά και για τις βίαιες πρακτικές του κόμματος. Στον λόγο τους, ο ανοιχτός ρατσισμός και ο διάχυτος φόβος για τους μετανάστες καταλήγουν, σχεδόν πάντα, είτε στην προτροπή για βίαιη αντιμετώπισή τους (ακόμη και μαζική εξόντωση) είτε στη δικαιολόγηση της βίας που ασκεί η ΧΑ εναντίον τους:

«Ναι, το λέω, είμαι ρατσίστρια. Ξεκάθαρα πράγματα. Ούτε μαλακίες ούτε τίποτα, συγγνώμη κιόλας.[...] Ναι, μ' έχουν αναγκάσει να γίνω γιατί δεν γίνεται να ντρέπομαι και να φοβάμαι να κυκλοφορήσω στη χώρα που γεννήθηκα και στις περιοχές που μεγάλωσα. [...] Γιατί δεν τους βάζουνε σ' ένα πλοίο να το βουλιάξουνε κάπου στο Αιγαίο;» (Βούλα, 25)

«Άμα ο άλλος ο Σομαλός για καλημέρα κόβει κεφάλια στη χώρα του, γιατί είναι απολίτιστος, γιατί μιλάμε για μετανάστες που δεν έχουν πολιτισμό. Καμερούν, Αγκόλα. Τι είναι αυτοί; Ο καλύτερος από αυτούς θα έχει σκοτώσει τη μάνα του. Δε μπορείς με αυτόν να κάνεις κουβέντα. Απλά δε μπορείς, γιατί αυτός θα σου τραβήξει μια χατζάρα και θα σε στείλει. Ε, την τραβάς πρώτος.» (Μάριος, 25)

«Τη βία στην Ελλάδα δεν την έφερε η ΧΑ. Τη βία στην Ελλάδα την έφεραν κατ' αρχάς οι πολιτικοί μας που άνοιξαν τα σύνορα. Στη συνέχεια, οι υποστηρικτές τον λαθρομεταναστών και στο επόμενο στάδιο είναι οι λαθρομετανάστες, οι οποίοι είναι οι ίδιοι που εγκληματούν. Επειδή όμως τον ηθικό αυτουργό δεν μπορούμε να τον πιάσουμε ποτέ και φαίνεται πάντα ο λαθρομετανάστης, απευθυνόμαστε, σαν Έλληνες εννοώ, στο λαθρομετανάστη που κάνει το έγκλημα. Εγώ συμφωνώ αυτή τη στιγμή, όπως έχουν τα πράγματα, με όλες τις πράξεις τις ΧΑ, από τη στιγμή που, ό,τι και να γίνει στην Ελλάδα, ο μετανάστης βγαίνει πάντα δικαιωμένος. Δηλαδή, θα τον βρίσεις, θα πας μέσα. Θα σε κλέψει, αν τον χτυπήσεις θα πας μέσα. Θα σε βιάσει, αν τον ακουμπήσεις θα πας μέσα. Ε, όχι δεν γίνεται αυτό. Οπότε

συμφωνώ με τις δράσεις της ΧΑ» (Νικόδημος, 26)

Πρόκειται για υπερεθνικισμό έμπλεο φόβου και ματαιωμένων συναισθημάτων μεγαλείου και υπεροχής που αποκρυσταλλώνεται σε μνησικακία τόσο προς τους ξένους που «μας αδικούν» όσο και προς τους ομοεθνείς που δεν μπορούν να σταθούν στο ύψος του «αρχαίου μεγαλείου» και ευθύνονται για τη σημερινή «εθνική παρακμή».

«Εγώ πιστεύω ότι σύμφωνα με την ιστορία τουλάχιστον εμείς δώσαμε τα πάντα σε όλο τον κόσμο και στο τέλος δεν έχουμε τίποτα. Πολιτισμό, κουλτούρα, τα πάντα. Οι Γερμανοί σκοτώνανε γουρούνια με τη σφεντόνα και εμείς είχαμε ολυμπιακούς αγώνες.» (Νικόδημος, 26)

«Και αντί, αντί να μας έχουνε ψηλά, με όλα αυτά που τους έχουμε δώσει, η Γερμανία τι έχει κάνει; Τίποτα δεν έχει κάνει. Πιο πολύ για τον Χίτλερ, που έχει σκοτώσει όλο τον κόσμο και γι' αυτό θα πρέπει να ντρέπονται. Όχι να... εντάξει, κανονικά πρέπει να μας έχουνε ψηλά. Όχι να μας φέρονται έτσι.» (Δόμνα, 25)

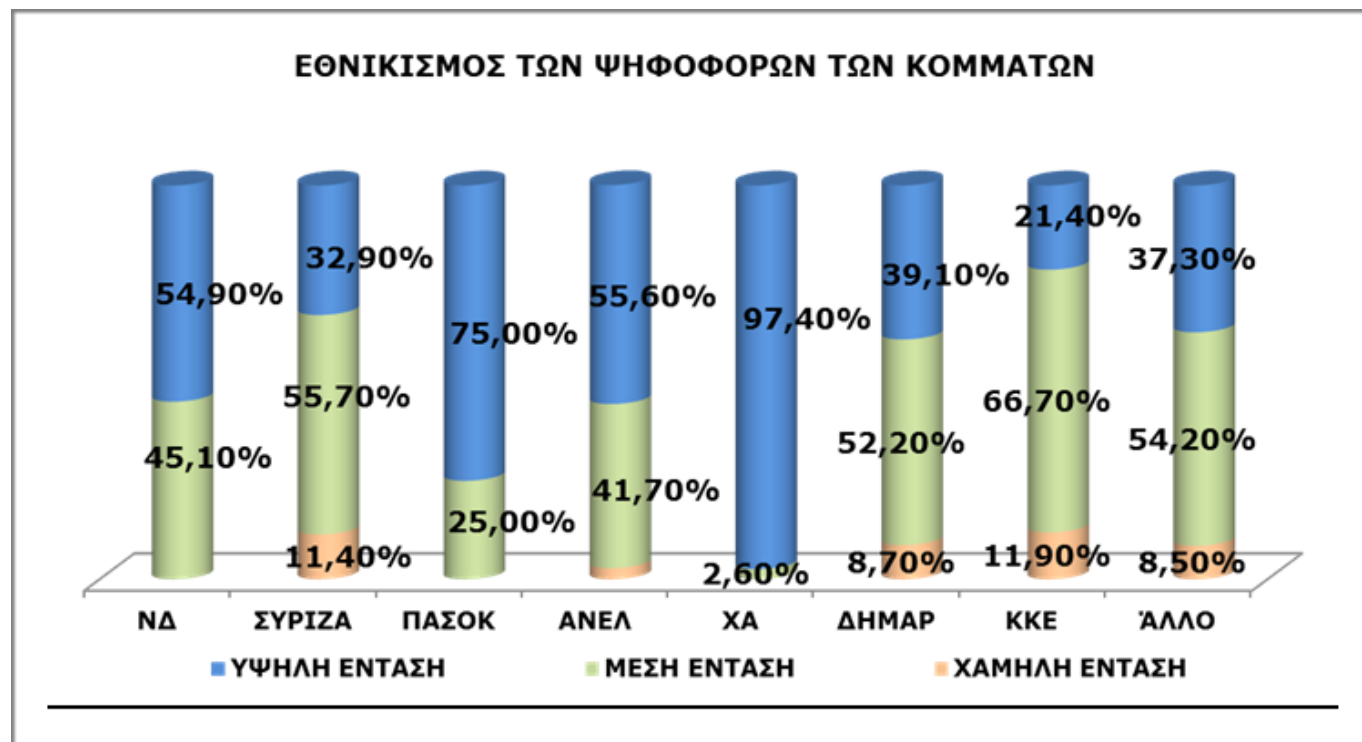
«Οι νεοέλληνες είναι χαζοί και έχουν χαμηλό επίπεδο νοημοσύνης, γιατί χαθήκανε και υποβιβάσανε πολύ την κουλτούρα τους και δε μπορούν να συγκριθούν με τους αρχαίους Έλληνες. Δηλαδή μια ζωή θα ζούνε με το παρελθόν. Οι νεοέλληνες δεν αξίζουν μία, γιατί δεν υπάρχει παιδεία πάρα πολλά χρόνια κι ούτε πρόκειται να υπάρξει ποτέ και το μόνο πράγμα που θα έχουνε να ασχολούνται είναι το Facebook και τη μαστούρα τους, τίποτα άλλο.» (Σταμάτης 22)

«Εκεί που είμαστε ανώτεροι οι Έλληνες, που θα μπορούσαμε να είμαστε ανώτεροι οι Έλληνες είναι πολιτιστικά. Θα μπορούσαμε να είμαστε μια τόση δα χώρα και να είμαστε το κέντρο της γης. Πραγματικά το πιστεύω. Γιατί να είναι πλανητάρχης ο Ομπάμα και να μην είναι ένας δικός μας. Από δω ξεκίνησες ρε πούστη δηλαδή. Θα μπορούσαμε να ήμασταν το λίκνο. Δεν είμαστε, γιατί είμαστε νεοέλληνες. Το νεοέλληνας για μένα είναι η μεγαλύτερη

βρισιά που μπορείς να πεις σε κάποιον. Και το λέω, είμαστε νεοέλληνες ρε γαμώτο. Κωλόφαρα είμαστε.» (Μάρτιος 25)

Ο μνησικάκος εθνικισμός των νεαρών ψηφοφόρων της ΧΑ συνηχεί με την κομματική ρητορική περί «ελληνόφωνων» που ευθύνονται για την «παρακμή του «Μεγάλου Έθνους των Ελλήνων» και περί της ανάγκης «εκρίζωσης» των μiasματικών στοιχείων από τον εθνικό κορμό και «επανελλήνισης του λαού» που προπαγανδίζονται από το κόμμα.[7]

Συνολικά, όπως φαίνεται στο επόμενο γράφημα της σύνθετης μεταβλητής «εθνικισμός», οι ψηφοφόροι της ΧΑ παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά (97,4%) εθνικισμού υψηλής έντασης (υπερεθνικισμού) μεταξύ των ψηφοφόρων όλων των κομμάτων, ενώ ακολουθούν κατά φθίνουσα σειρά οι ψηφοφόροι του ΠΑΣΟΚ, των ΑΝΕΛ, της ΝΔ, της ΔΗΜΑΡ, των μικρότερων κομμάτων, του ΣΥΡΙΖΑ και του ΚΚΕ. Αξίζει επίσης να σημειωθεί πως μεταξύ των ψηφοφόρων της ΧΑ, του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ δεν εμφανίζεται καθόλου εθνικισμός χαμηλής έντασης.

Γράφημα 3: Σύνθετη μεταβλητή «εθνικισμός των ψηφοφόρων των κομμάτων»

Κοινωνικο-πολιτικός αυταρχισμός και βία

Το υπερεθνικιστικό όραμα της δημιουργίας ενός «νέου λαού» που, αποκαθαμένος από τα μiasματικά στοιχεία της παρακμής, θα αναγεννήσει το έθνος από τις στάχτες του, θεμελιώνει την αναγκαιότητα του αυταρχισμού και της βίας τόσο στο λόγο του κόμματος όσο και των νεαρών ψηφοφόρων του. Η κλασική φασιστική ιδεολογική θεματική του «κράτους/έθνους-κήπου»[8] που απειλείται από παντοειδή ζιζάνια, ασθένειες και εχθρούς και το οποίο, οι εθνικιστές «κηπουροί», πρέπει να καθαρίσουν και να προστατεύσουν από τα μiasματικά στοιχεία, βρίσκεται στον πυρήνα αυτού του οράματος και υποβαστάζει (μαζί με την εικόνα της εχθρικής εισβολής από τον «ασύντακτο στρατό των λαθρομεταναστών»[9]) τον ολόψυχο εναγκαλισμό του κοινωνικο-πολιτικού αυταρχισμού και της βίας για λόγους «εθνικού συμφέροντος».

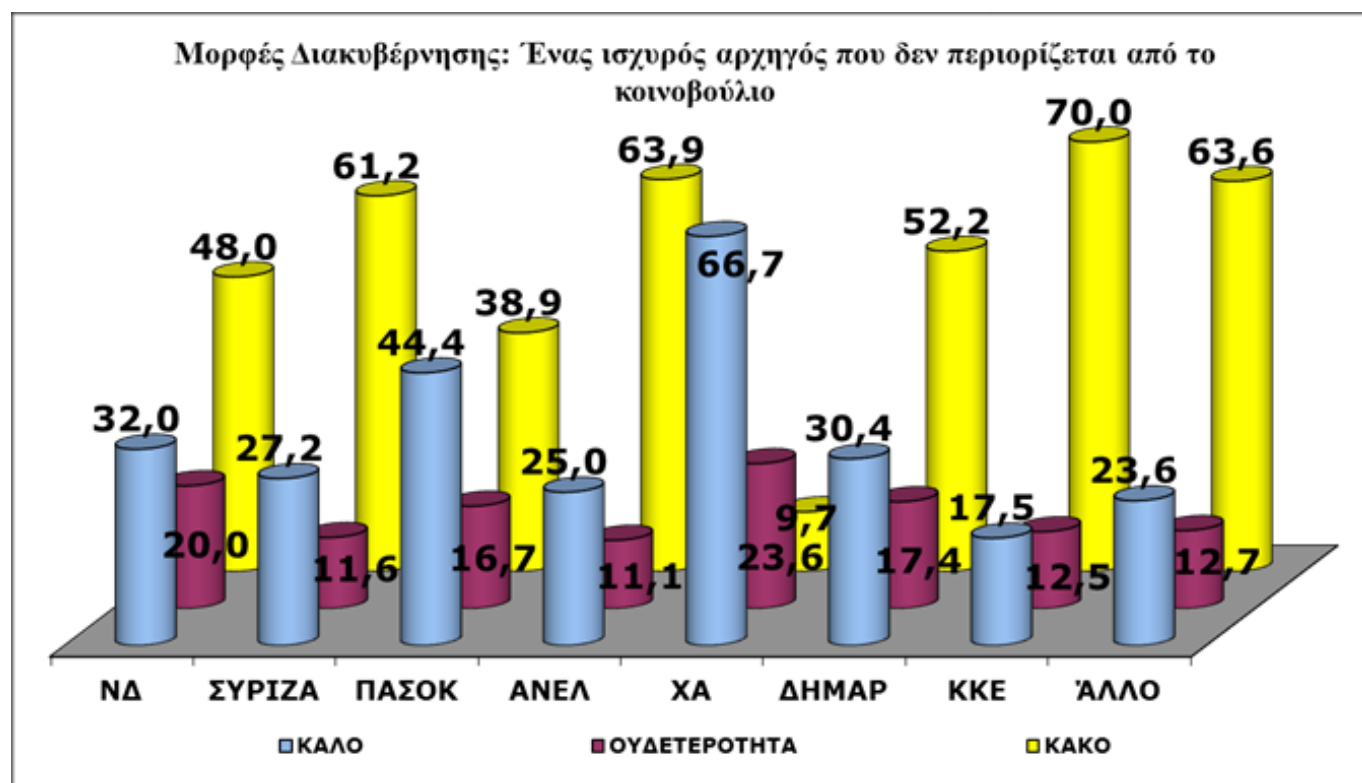
Έτσι, οι νεαροί ψηφοφόροι της ΧΑ συστηματικά αναπαράγουν στον λόγο τους τον θαυμασμό του κόμματος για τα δύο εμβληματικά αυταρχικά καθεστώτα της νεότερης και σύγχρονης ελληνικής ιστορίας (δικτατορίες Μεταξά και συνταγματαρχών), επικροτούν τη βίαιη συμπεριφορά εναντίον πολιτικών αντιπάλων και μεταναστών και δηλώνουν την περιφρόνησή τους προς κάθε μορφή δημοκρατίας και την υποστήριξή τους προς απολυταρχικά καθεστώτα.

«Το πολιτικό σύστημα είναι μια ηλίθια δημοκρατία. Δεν πιστεύω στη δημοκρατία, δεν πιστεύω ότι μπόρεσε ποτέ η Ελλάδα να δουλέψει με κοινοβουλευτισμό. Νομίζω το είχε πει ο Μεταξάς, δεν είμαι σίγουρος, αλλά νομίζω το είπε ο Μεταξάς. [...] Δεν συμφωνώ με το πολιτικό σύστημα, εγώ είμαι των ακραίων συστημάτων, πολύ καλό παράδειγμα είναι μια χούντα, ένας να αποφασίζει και τελείωσε η υπόθεση. Δε μας αρέσει; Τον ρίχνεις. Σου αρέσει; Τον κρατάς.» (Νίκανδρος, 21)

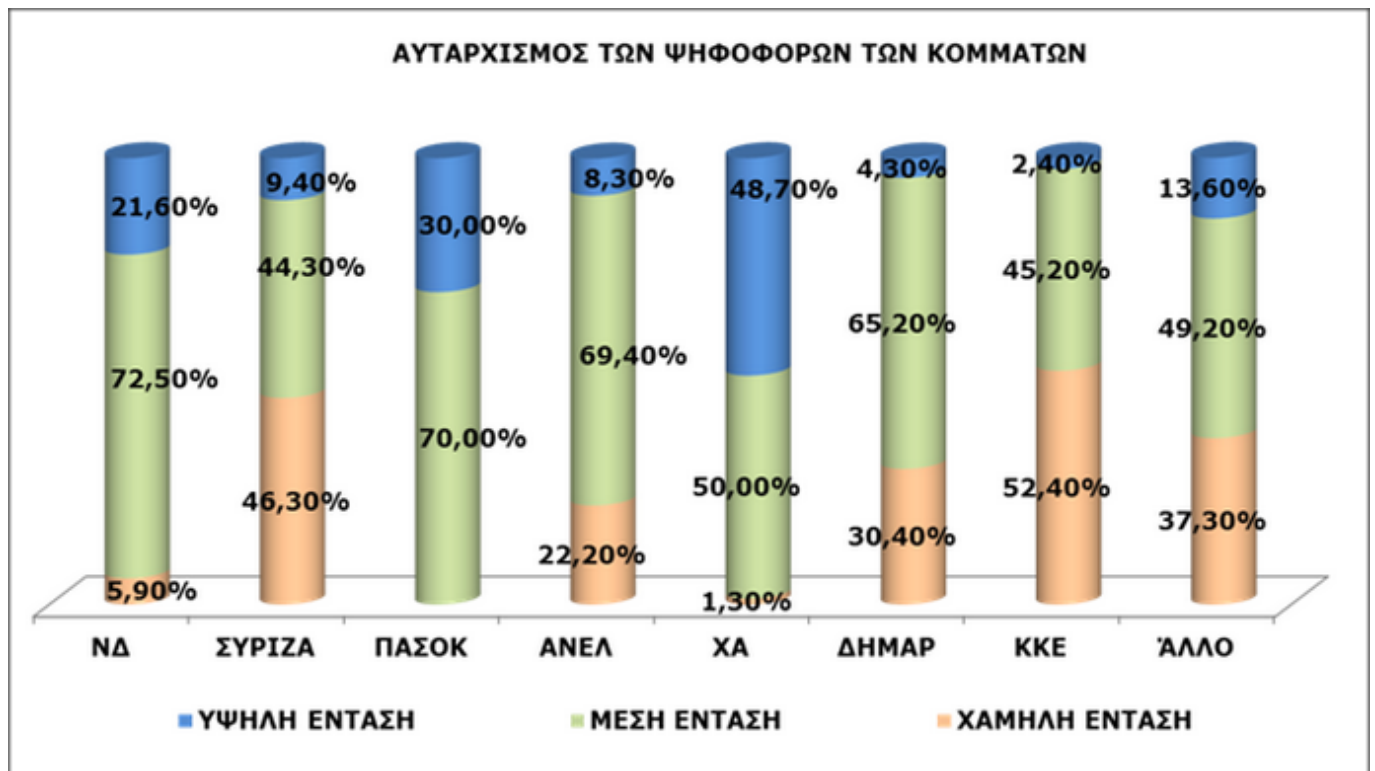
«Δεν θα υπάρχει δημοκρατία τόσο πολύ πιστεύω. Θα είναι η απόλυτη κυριαρχία, όπως στο λέω. Γιατί είναι η ιδεολογία τους έτσι. Θα γίνεται για το καλό της Ελλάδας. Θα προχωράει η

Ελλάδα και οικονομικά και κοινωνικά [...] Είμαι και εγώ της άποψης όπου δεν πέφτει λόγος πέφτει ράβδος [...] Άμα πάει να γίνει μια πορεία από ένα συνδικάτο, τότε τα ΜΑΤ δε θα πάνε με καπνογόνα. Θα πάνε με εντολές “μπείτε μέσα με τα γκλομπ και σπάστε τους στο ξύλο”. Δε θα αφήσει μια πορεία να πηγαίνει έτσι και να εκφραστεί η άποψη ελεύθερα και να πηγαίνει γύρω από το Σύνταγμα και το μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη δεξιά και αριστερά και να κάνουνε και να βρίζουνε και να πετάνε και πέτρες εκεί. Θα είναι μια περιφρούρηση. Όχι, θα καθόμαστε με τα δακρυγόνα. Θα είναι μια περιφρούρηση, όπως παλιά. Θα μπαίνει μέσα και θα πέφτει ματσούκωμα. Και όσοι είναι μέσα συλληφθέντες, παίζει να μην τους ξαναδεί ούτε η μάνα τους, που λέει ο λόγος» (Μηνάς, 27)

Όπως φαίνεται στα παρακάτω δύο γραφήματα (4 και 5), οι ψηφοφόροι της ΧΑ εκφράζουν ισχυρή προτίμηση για τα αυταρχικά καθεστώτα (66,7%) και συνολικά παρουσιάζουν τα πιο έντονα αυταρχικά χαρακτηριστικά (48,7%) από όλους τους άλλους ψηφοφόρους.

Γράφημα 4: Μορφές Διακυβέρνησης: Ένας ισχυρός αρχηγός που δεν περιορίζεται από το Κοινοβούλιο

Γράφημα 5: Σύνθετη μεταβλητή «αυταρχισμός των ψηφοφόρων των κομμάτων»

Αξίζει, στο σημείο αυτό, να σημειώσουμε ότι οι ψηφοφόροι της ΧΑ και της ΝΔ παρουσιάζουν τα μικρότερα ποσοστά αυταρχισμού χαμηλής έντασης (1,3% και 5,9% αντίστοιχα), ενώ οι ψηφοφόροι του ΠΑΣΟΚ δεν εμφανίζουν καθόλου αυταρχισμό χαμηλής, παρά μόνο μέσης και υψηλής, έντασης.

Αντισυστημισμός

Οι νεαροί ψηφοφόροι της ΧΑ εκφράζουν περιφρόνηση, αποστροφή, ακόμη και βίαιη εχθρότητα για το πολιτικό σύστημα και τους εκπροσώπους και υποστηρικτές του. Απορρίπτουν τον αστικό κοινοβουλευτισμό, αλλά και κάθε μορφή δημοκρατίας, και αντιμετωπίζουν το κόμμα ως την πολιτική δύναμη που μπορεί να τιμωρήσει τους υπαίτιους της παρακμής και να απαλλάξει τη χώρα από τους «ελληνόφωνους ανθέλληνες». Συχνά, αντιδιαστέλλουν τη ΧΑ με τα, μέχρι πρότινος, κυρίαρχα κόμματα του δικομματισμού (ΝΔ και ΠΑΣΟΚ) και την αντιμετωπίζουν ως ηθικό, πατριωτικό φορέα που «βάζει πάνω απ' όλα την Ελλάδα και τους Έλληνες» και μάχεται γι' αυτούς.

«Και εγώ είμαι θυμωμένος με το πολιτικό σύστημα, με τους πολιτικούς, κυρίως αυτούς που έχουν κυβερνήσει την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Επειδή έχουν κάνει πολλά λάθη και είμαι της άποψης ότι αυτοί που κάνουν λάθη πρέπει να τιμωρούνται και αυτοί δεν έχουν τιμωρηθεί καθόλου. Αντιθέτως καθημερινά τιμωρείται ο κόσμος από τα λάθη τα δικά τους.» (Χαρίλαος, 22)

«Ε, να ψήφιζα Νέα Δημοκρατία, να ψηφίσω ένα κόμμα το οποίο... προσκυνά στην ουσία τα θέλω των έξω, δεν το κάνω. Το ΠΑΣΟΚ ομοίως τα ίδια.» (Γρηγόρης, 27)

«Δηλαδή και αυτές τις ψήφους που έδωσα στο ΠΑΣΟΚ αυτά τα χρόνια, μετάνιωσα. Μετάνιωσα, γιατί ήτανε, ένιωσα σα να έβαλα κι εγώ ένα λιθαράκι για την καταστροφή της χώρας, ας πούμε.» (Δόμνα, 25)

«Ο λόγος που ψήφισα ήταν καθαρά να μπει στη βουλή, γιατί έχουν τσαμπουκά στη Χ.Α. κι αυτό το γουστάρω. Ότι κάποιος έπρεπε επιτέλους να τους φοβίσει, για όλα αυτά που κάνουν ανεξέλεγκτα αυτοί εκεί μέσα, γι' αυτό ψήφισα να μπει η ΧΑ στη βουλή, για να φάνε τα χαστούκια τους όλοι αυτοί εκεί μέσα που δεν έχουν δουλέψει ποτέ στη ζωή τους.» (Σταμάτης, 22)

Σε αντίθεση με τα άλλα κόμματα, η ΧΑ γίνεται αντιληπτή από τους νεαρούς ψηφοφόρους της ως μια ηθική («καθαρή») αντισυστημική δύναμη που αποτελείται από απλούς ανθρώπους, αληθινούς πατριώτες, που κι αυτοί υποφέρουν από τις συνέπειες της «προδοσίας του πολιτικού συστήματος» και αποφάσισαν να αντιδράσουν απέναντι στην «εθνική παρακμή» και να «κάνουν τα λόγια πράξεις».

«Είναι το μόνο κόμμα που ακούω τη λέξη Έλληνας μέσα, το μόνο κόμμα που ακούω να πάει μπροστά η Ελλάδα, το μόνο κόμμα που ακούω ότι θα αντιμετωπίσει το πρόβλημα των λαθρομεταναστών [...] Η ΧΑ υποστηρίζει τον εθνικισμό, ο εθνικισμός για κάθε χώρα σημαίνει ότι θα κοιτάξω να πάω τη χώρα μου μπροστά, να την κάνω αρχηγό όλου του κόσμου και όλους τους υπόλοιπους, ας κόψουν το λαιμό τους.» (Νίκανδρος, 21)

«Και ένα άλλο πολύ σημαντικό είναι ότι η Χρυσή Αυγή τότε ερχότανε ως ένα αντισυστημικό κόμμα, το οποίο στα μάτια του κόσμου ήταν ένα καθαρό κόμμα, δηλαδή δεν είχε μπει στη βουλή ποτέ και ούτε είχε κλέψει λεφτά του κόσμου, όπως είχαν κάνει τα άλλα κόμματα και αυτό ήταν κάτι πολύ σημαντικό για μένα. Ήτανε πατριώτες. Αυτό.» (Χαρίλαος, 22)

«Δεν είναι κόμμα. Και δεν είναι κόμμα με την έννοια του κόμματος, έτσι όπως έχει ξεφτιλιστεί στις μέρες μας. Απλά η διαφορά της είναι ότι δεν αποτελείται από πολιτικούς. Τώρα πια πολιτικός έχει γίνει επάγγελμα, δηλαδή, δεν ξέρω αν το σπουδάζουν κάπου, μεγαλώνεις για να γίνεις πολιτικός και μαθαίνεις να λες ψέματα. Είναι άνθρωποι εδώ τρία στενά πιο κάτω που τα έχουν φάει στη μάπα, δεν ήρθαν από την Αμερική για να μας το παίξουν ότι ξέρουν την Ελλάδα. Δεν έχουν έρθει από τη Γαλλία. Είναι άνθρωποι από την Κυψέλη, από τον Άγιο Παντελεήμονα που τα έχουν φάει στη μάπα. Άνθρωποι που, πριν μπουν στη βουλή, πιθανότατα να ήταν ένα και δυο χρόνια άνεργοι, να μην είχαν να φάνε. Αυτή είναι η διαφορά, είναι σα να μπήκα εγώ κι εσύ στη Βουλή.» (Μάριος, 25)

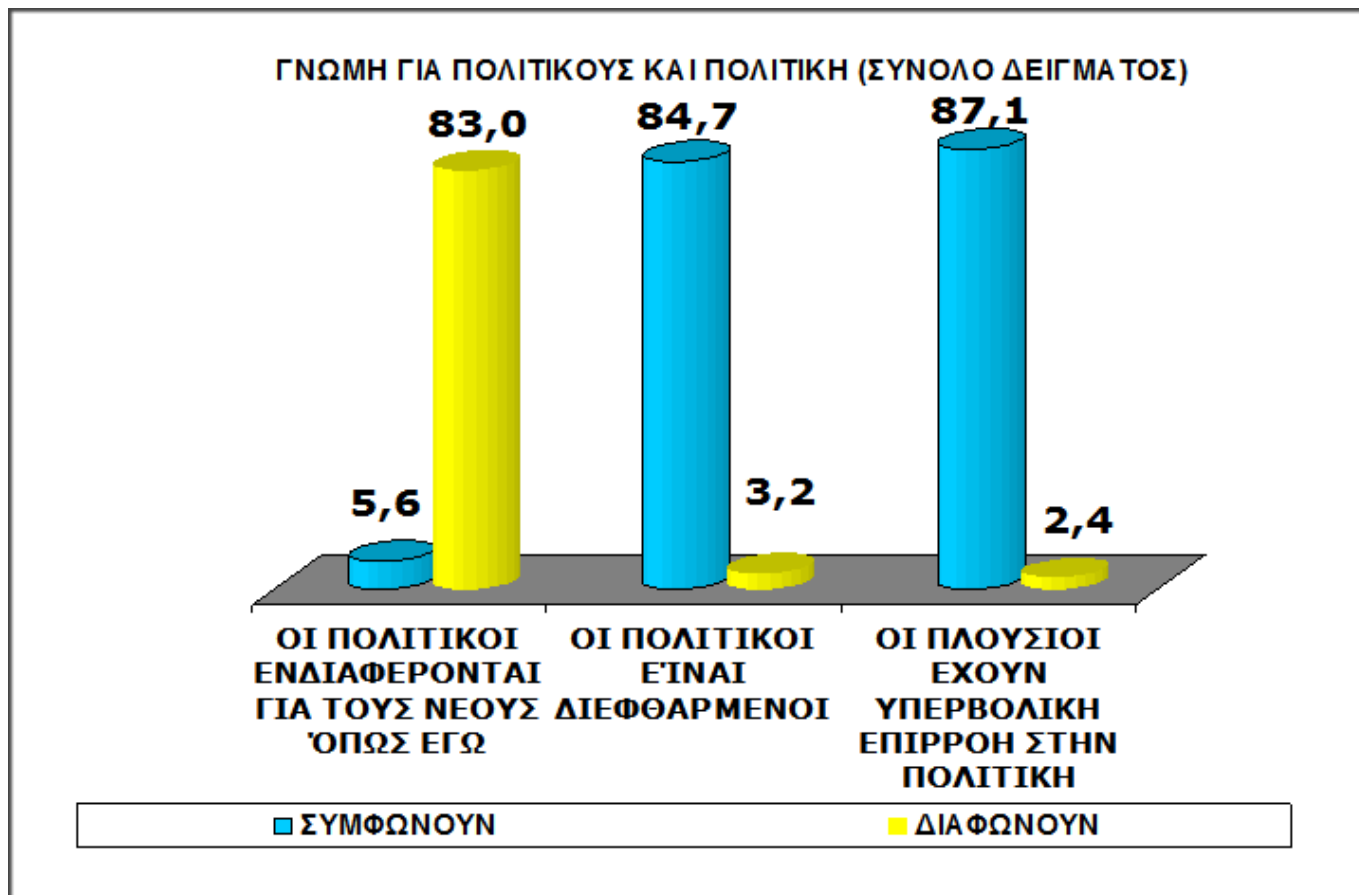
«Γιατί δε θεωρώ ότι ένας Έλληνας πρέπει να ψηφίζει. Ένας Έλληνας πατριώτης δεν ψηφίζει, δεν έχει κόμμα. Κι αυτό είναι και το παρεξηγημένο στην Ελλάδα όποιος πει ότι είναι Έλληνας, είναι φασίστας. Δηλαδή, αν φορέσεις μια μπλούζα με την ελληνική σημαία, θα σε πουν φασίστα ή χρυσαυγίτη. Εγώ δεν χαρακτηρίζομαι, δεν είμαι χρυσαυγίτης, είμαι Έλληνας. [...] Ψήφισα ΧΑ μετά από πάρα πολύ σκέψη. Δεν ήθελα να την ψηφίσω. Σίγουρα με οδήγησε και το ότι τα υπόλοιπα κόμματα δεν ήταν κανένα της αρεσκείας μου, είναι όλοι υποκριτές και αυτοί φάνηκαν οι πιο καθαροί μέσα στους υποκριτές. Από δω και πέρα στα μάτια μου συνεχίζουν να είναι καθαροί, δεν ξέρω αν είναι υποκριτικά ή όχι και θα συνεχίζω να τους ψηφίζω όσο έχουν αυτή την εικόνα, αν κάνουνε κάποια λάθη θα σταματήσω. [...] Απλά οι άνθρωποι αυτοί δεν είναι πολιτικοί μωρέ, είναι άνθρωποι του λαού, δουλεύουνε. Δεν έχουν διπλωματία και ίσως αυτό είναι που λείπει και από την Ελλάδα. Έχουμε χορτάσει από κουστούμια και

πολιτικάντηδες» (Νικόδημος 26)

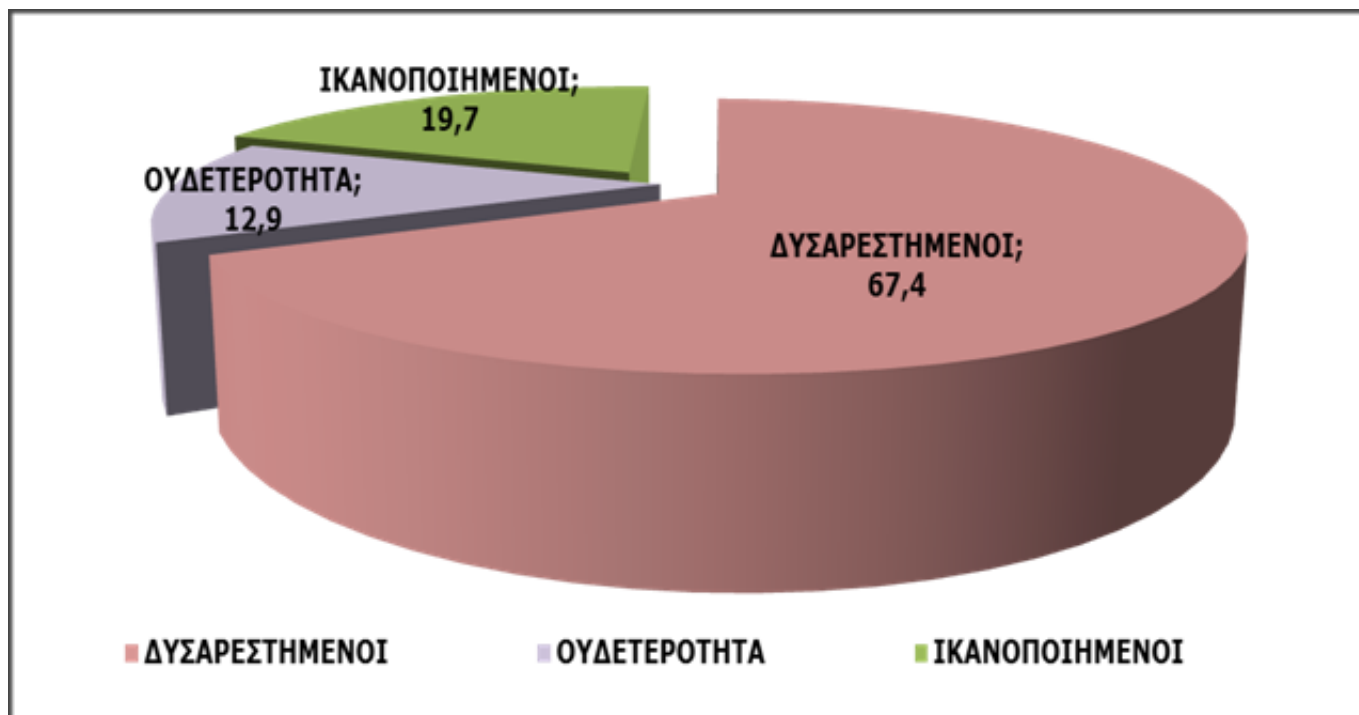
Ο αντισυστημισμός των ψηφοφόρων της ΧΑ συμφύρει τον υπερεθνικισμό, το μίσος για κάθε μορφή δημοκρατίας και τον αντιελιτισμό σ' ένα πολιτικό μείγμα που το κόμμα αποκαλεί «Λαϊκή Εθνικιστική Επανάσταση»[10]. Πρόκειται για μια «επανάσταση» που κατευθύνεται κυρίως κατά του κατεστημένου πολιτικού προσωπικού και συστήματος επιδιώκοντας την τιμωρία και την αντικατάστασή του από εθνικιστές, μη επαγγελματίες πολιτικούς που δεν πρέπει να έχουν καμιά δημοκρατική νομιμοποίηση και δέσμευση.

«Όσο δεν γίνεται ένα απολυταρχικό καθεστώς, να βγει ένας να παίρνει αποφάσεις, δεν πρόκειται να γίνει δουλειά.»
(Νίκανδρος, 21)

Εντούτοις, η οργή των ψηφοφόρων της ΧΑ για το πολιτικό προσωπικό και συνολικά το πολιτικό σύστημα δεν είναι αποκλειστικά δικό τους χαρακτηριστικό, αφού αυτή φαίνεται να είναι διάχυτη στην ελληνική κοινωνία και στους ψηφοφόρους όλων των κομμάτων, ακόμη και σ' αυτούς που υποστήριζαν τα κόμματα της λιτότητας. Τα κοινωνικά δεδομένα που συλλέξαμε επιβεβαιώνουν στο σύνολό τους τη διάχυτη στην ελληνική κοινωνία δυσαρέσκεια, ακόμη και απόρριψη, προς το πολιτικό σύστημα και τους εκπροσώπους του. Τα δύο επόμενα γραφήματα (6 και 7) παρουσιάζουν τα ποσοστά εμπιστοσύνης-δυσπιστίας προς το πολιτικό προσωπικό και ικανοποίησης-δυσαρέσκειας από τη λειτουργία της δημοκρατίας στο σύνολο του δείγματος.

Γράφημα 6: Γνώμη για πολιτικούς και πολιτική (σύνολο δείγματος)

Γράφημα 7: Ικανοποίηση από τη λειτουργία της δημοκρατίας (σύνολο δείγματος)

Τα στοιχεία αυτά ισχυροποιούν τη βασική μας θέση ότι δεν είναι η οργή και η διαμαρτυρία που, κυρίως, χαρακτηρίζει τη χρυσαυγίτικη ψηφοφορική επιλογή, αφού η «κυνική» αντιμετώπιση του πολιτικού προσωπικού και της πολιτικής, αλλά και η δυσαρέσκεια από τη λειτουργία της δημοκρατίας φαίνονται πραγματικά διάχυτα στο συνολικό πληθυσμό περιλαμβάνοντας τους ψηφοφόρους όλων των κομμάτων.

Το πρόβλημα της χρυσαυγίτικης ψήφου και η «θεωρία των δύο άκρων»

Η εγγύτητα που αισθάνονται οι νεαροί ψηφοφόροι της ΧΑ με το κόμμα προέρχεται από την ύπαρξη πραγματικών ιδεολογικο-πολιτικών δεσμών και κοινών τόπων. Αυτοί οι δεσμοί και οι κοινοί τόποι αναδύονται μέσα από τη σύμπτωση υπερεθνικισμού, υψηλής έντασης κοινωνικο-πολιτικού αυταρχισμού και αντισυστημικής ρητορικής που χαρακτηρίζει τόσο το κόμμα όσο και τους ψηφοφόρους του. Η κοινότητα αντιλήψεων, στάσεων και αξιών μεταξύ του κόμματος και των ψηφοφόρων εκτείνεται και καλύπτει όλα τις σημαντικές ιδεολογικο-πολιτικές διαστάσεις του λόγου και της δράσης της ΧΑ και περιλαμβάνει ακόμη και τον τρόπο με τον οποίο το κόμμα αυτοπαρουσιάζεται στον δημόσιο χώρο. Έτσι, οι νεαροί ψηφοφόροι της ΧΑ που μας μίλησαν αναπαράγουν πιστά όλο το ρητορικό οπλοστάσιο του κόμματος αναφορικά με τη σχέση του κόμματος με τον φασισμό και τον ναζισμό. Στις αφηγήσεις τους συναντούμε όλες τις υπεκφυγές και τους ευφημισμούς με τα οποία το κόμμα, ανάλογα με τη συγκυρία και το στοχευόμενο ακροατήριο, παίρνει αποστάσεις από τον ιστορικό φασισμό και ναζισμό και άλλοτε κλείνει πονηρά το μάτι στους ιδεολόγους οπαδούς και μέλη του μέσα από τα γνωστά ιδεολογήματα του ιστορικού αναθεωρητισμού.

Έτσι, στα ερωτήματα που αφορούν στην ιδεολογικο-πολιτική συγκρότηση της ΧΑ και στο αν πρέπει να απαγορευτεί ως ναζιστικό μόρφωμα, οι νεαροί πληροφορητές μας συστηματικά υποβαθμίζουν τα χαρακτηριστικά εκείνα που, και οι ίδιοι, αντιλαμβάνονται ότι συνδέουν το κόμμα με τον φασισμό και

αναπαράγουν την κομματική ρητορική περί αφοσιωμένων πατριωτών-εθνικιστών.

«Δεν ξέρω αν είναι νεοναζιστικό κόμμα. Ξέρω ότι κάποια στελέχη της έχουν τέτοιες απόψεις, αυτό όμως δε νομίζω ότι είναι πρόβλημα. Ας πούμε του ΚΚΕ ή του ΣΥ.ΡΙΖ.Α είναι νοσταλγοί του Στάλιν και του Λένιν ή οι τροτσκιστές για παράδειγμα. Και οι δύο σκοτώσανε κόσμο και ο Στάλιν και ο Χίτλερ, δεν κατάλαβα γιατί ο ένας να τρώει περισσότερη λάσπη από τον άλλο. Αν θέλουμε δηλαδή να απαγορεύσουμε τους νοσταλγούς του Χίτλερ, να απαγορεύσουμε και τους νοσταλγούς του Στάλιν επίσης, αλλιώς μιλάμε για εμπάθεια.[...] Δεν νομίζω ότι μπορώ να της δώσω ένα όνομα γιατί δεν μιλάμε για κάτι ενιαίο. Ας πούμε κάποιοι είναι νεοναζί, κάποιοι είναι εθνικιστές, κάποιοι εθνικοσοσιαλιστές, άλλοι απλά ακροδεξιοί. Εθνικιστικό κόμμα θα έλεγα περισσότερο αν και δεν νομίζω ότι είναι αυτό που την περιγράφει.»
(Χαρίλαος, 22)

«Ερ: Πολλοί λένε πως η ΧΑ είναι ένα νεοναζιστικό κόμμα και θα έπρεπε να απαγορευτεί. Εσύ τι νομίζεις;

Απ: Ενδεχομένως να είναι, δεν είμαι σίγουρος. Αν γινότανε πόλεμος με τους Γερμανούς η ΧΑ θα ήταν με την Ελλάδα. Το ότι μπορεί να έχουνε κλέψει κάποιες ιδέες από τους Γερμανούς και να τις εφαρμόζουνε δεν σημαίνει κάτι. Δεν ξέρω, είμαι κι εγώ διχασμένος.» (Νικόδημος, 26)

Τα κοινωνικο-πολιτικά δεδομένα που συγκεντρώθηκαν υποστηρίζουν, στο σύνολό τους, τη θέση ότι η χρυσαυγίτικη ψήφος είναι περισσότερο ιδεολογική, παρά ψήφος διαμαρτυρίας. Αυτό σημαίνει, αφενός, ότι η διαμαρτυρία, ακόμη και η εχθρότητα, προς το πολιτικό σύστημα δεν επαρκεί ως εξηγητικό-ερμηνευτικό σχήμα της λαϊκής ψήφου στον φασισμό και, αφετέρου, υποδεικνύει την ανάγκη να μην περιορίζουμε τη σκέψη μας για την εξήγηση και την κατανόηση της λαϊκής υποστήριξης στο φασισμό στα στενά χρονικά πλαίσια της κρίσης. Αντίθετα, είναι χρήσιμο και αναγκαίο να επεκτείνουμε τις εξηγητικές και ερμηνευτικές μας προσπάθειες πέραν της κρίσης, ώστε να

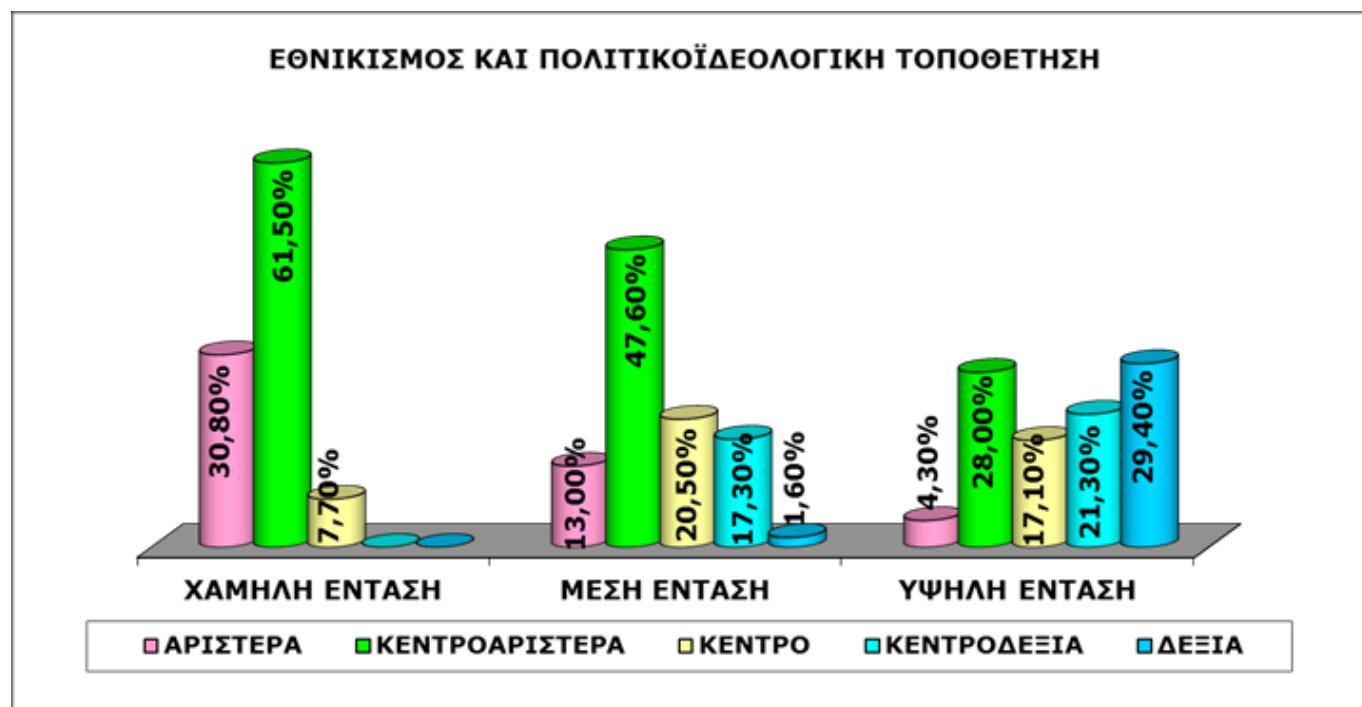
συμπεριλάβουμε ευρύτερες ιδεολογικο-πολιτικές τάσεις και διεργασίες που την υπερβαίνουν κατά πολύ.

Πραγματικά, όλες οι υπάρχουσες κοινωνικές έρευνες για τις πολιτικές αντιλήψεις, αξίες και πρακτικές της νεολαίας κατά τις τελευταίες τρεις, τουλάχιστον, δεκαετίες συστηματικά επισημαίνουν τη διάχυση του εθνικισμού, της ξενοφοβίας, του ρατσισμού, του κοινωνικο-πολιτικού αυταρχισμού και της απαξίωσης του πολιτικού συστήματος και προσωπικού στη νεολαία.[11] Αυτή η προσέγγιση ενισχύεται περαιτέρω από το πραγματολογικό δεδομένο της μακροχρόνιας, συστηματικής και, εντέλει, επιτυχημένης προσπάθειας διεϊσδυσης του κόμματος στους κοινωνικούς χώρους της νεολαίας και ιδιαίτερα στα γήπεδα, τα γυμναστήρια, τη νεολαιίστικη μουσική κουλτούρα και το διαδίκτυο. Δεν είναι τυχαίο ότι 4 από τα κεντρικά στελέχη της ΧΑ (μεταξύ των οποίων και βουλευτές της) προέρχονται από μουσικά συγκροτήματα της νεοναζιστικής White Power μουσικής σκηνής που ανέπτυξε και προώθησε η ΧΑ, ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, μέσα από τη σύνδεση της κομματικής της νεολαίας (Μέτωπο Νεολαίας) με το διεθνές νεοναζιστικό δίκτυο White Power μουσικής Blood and Honour, ενώ, τουλάχιστον, άλλα τρία στελέχη και βουλευτές προέρχονται από το χώρο των φανατικών οπαδών των γηπέδων.

Επιπλέον, η διάχυση των κεντρικών ιδεολογικο-πολιτικών χαρακτηριστικών της άκρας δεξιάς και του φασισμού σε ευρύτερα νεολαιίστικα ακροατήρια, που υπερβαίνουν την κατεγεγραμμένη εκλογική απήχηση της ΧΑ και διαπερνούν όλες τις ιδεολογικο-πολιτικές τοποθετήσεις αποτυπώνεται με ενάργεια στο ερευνητικό μας υλικό. Τα επόμενα δύο γραφήματα (8 και 9) παρουσιάζουν τη σχετική συνεισφορά των διαφορετικών πολιτικοϊδεολογικών τοποθετήσεων της κλίμακας «Αριστερά-Δεξιά» στη σύνθεση των διαφορετικών επιπέδων έντασης των μεταβλητών «εθνικισμός» και «αυταρχισμός».

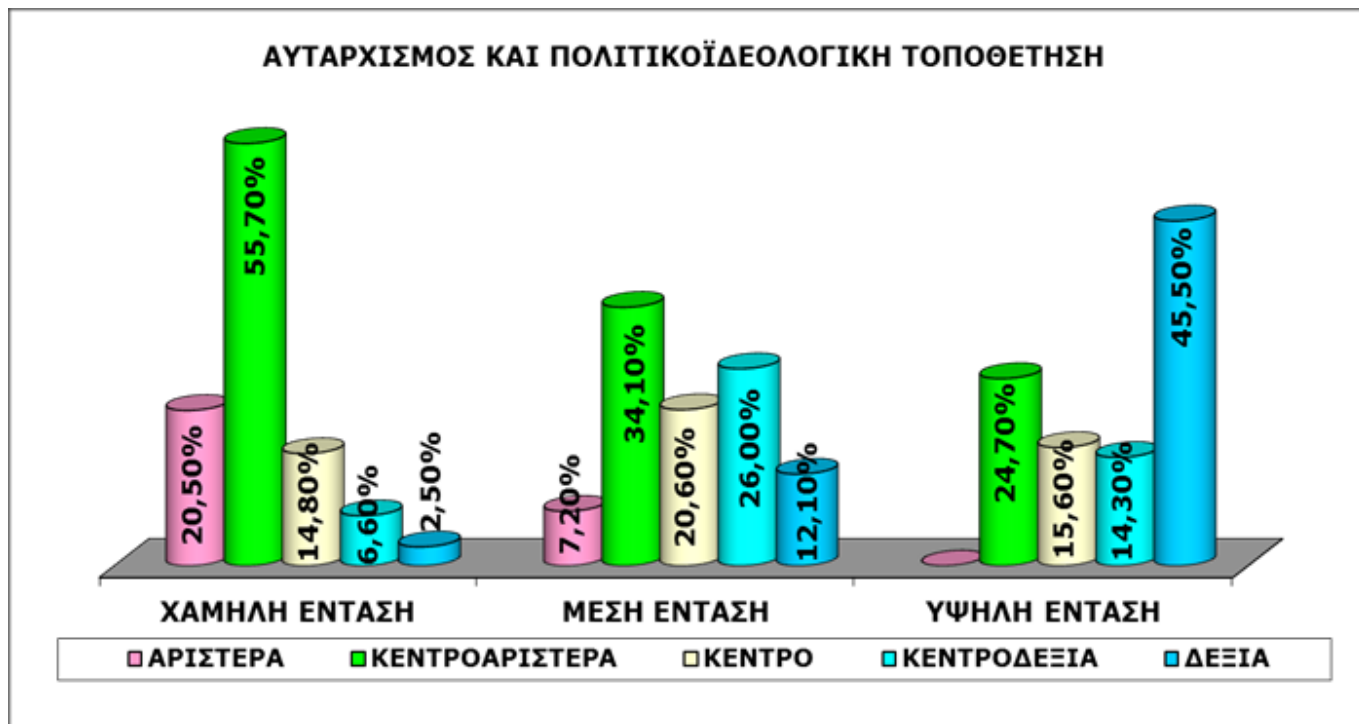
Έτσι, στην περίπτωση του εθνικισμού παρατηρούμε ότι η χαμηλή ένταση αποτελείται κατά κύριο λόγο από όσους αυτοτοποθετούνται στην κεντροαριστερά και την Αριστερά και σε μικρότερο βαθμό

από τους κεντρώους, ενώ λείπουν τελείως οι κεντροδεξιοί και οι Δεξιοί, η μέση ένταση αποτελείται κυρίως από τις συνιστώσες του κέντρου (με κυρίαρχη την κεντροαριστερά) και δευτερευόντως την Αριστερά, και με τη Δεξιά να είναι υπολειμματική, ενώ, τέλος, η υψηλή ένταση αποτελείται κυρίως από τη Δεξιά και τις συνιστώσες του κέντρου, ενώ η Αριστερά είναι υπολειμματική.

Γράφημα 8: Σύνθετη μεταβλητή «εθνικισμός» και πολιτικοϊδεολογική τοποθέτηση

Αντίστοιχα, στην περίπτωση του αυταρχισμού, η χαμηλή ένταση αποτελείται κυρίως από όσους αυτοτοποθετούνται στην κεντροαριστερά και την Αριστερά και δευτερευόντως από τους κεντρώους και τους κεντροδεξιούς, ενώ η Δεξιά είναι υπολειμματική, η μέση ένταση αποτελείται κυρίως από τις συνιστώσες του κέντρου και δευτερευόντως από τη Δεξιά και την Αριστερά, ενώ στην υψηλή ένταση κυριαρχεί η Δεξιά και ακολουθούν οι συνιστώσες του κέντρου, ενώ απουσιάζει η Αριστερά.

Γράφημα 9: Σύνθετη μεταβλητή «αυταρχισμός» και πολιτικοϊδεολογική τοποθέτηση

Στο βαθμό που τα κύρια ειδοποιά χαρακτηριστικά της ακροδεξιάς ψήφου (υπερεθνικισμός και υψηλής έντασης κοινωνικο-πολιτικός αυταρχισμός) εμφανίζονται διάχυτα (αν και σε διαφορετική έκταση, ανάλογα με την πολιτικο-ιδεολογική αυτοτοποθέτηση) σε ευρύτερα τμήματα της ελληνικής νεολαίας, αναδύονται σοβαρές επιφυλάξεις αναφορικά με την εξηγητική-ερμηνευτική επάρκεια της «θεωρίας των δύο άκρων». **Μ' άλλα λόγια, αν τα ακροδεξιά ιδεολογικο-πολιτικά χαρακτηριστικά εμφανίζονται διάχυτα τόσο στη Δεξιά όσο και στο κέντρο, η ίδια η διάκριση κέντρου και άκρων τίθεται υπό αμφισβήτηση.** Ακόμη περισσότερο, αν το λεγόμενο κέντρο παρουσιάζει τέτοιας έκτασης ακροδεξιά ιδεολογικο-πολιτικά χαρακτηριστικά, τότε φαίνεται να επαληθεύεται και εμπειρικά η ισχυρή παρουσία ενός «ακραίου κέντρου», τα ιδεολογικά και πολιτικά χαρακτηριστικά του οποίου συνδέονται και επικοινωνούν στενά με τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά της άκρας Δεξιάς.

Τέλος, τα παραπάνω δύο γραφήματα παρουσιάζουν μια ευρύτερα ανησυχητική εικόνα, αφού υποδεικνύουν το λεγόμενο «κέντρο» και τις συνιστώσες του ως μια επιπλέον δεξαμενή τροφοδότησης των

ακροδεξιών αντιλήψεων και πολιτικών επιλογών, πέρα από την κύρια δεξαμενή που αποτελεί η Δεξιά, ενώ η διάχυση του μέσης έντασης εθνικισμού και αυταρχισμού στις συνιστώσες του κέντρου ενισχύει περαιτέρω την ανησυχία για την πιθανή λειτουργία του «κέντρου» ως διαύλου τροφοδότησης της Δεξιάς ριζοσπαστικοποίησης.

Αν έτσι έχουν τα πράγματα, τότε η επιστημονική θεμελίωση της «θεωρίας των δύο άκρων» καθίσταται ιδιαίτερα προβληματική, ενώ ενισχύεται η θέση που της αποδίδει κυρίως ιδεολογικό, παρά επιστημονικό, περιεχόμενο και χαρακτήρα. Από την άλλη πλευρά, η αμφισβήτηση της «θεωρίας των δύο άκρων» και η εμπειρική τεκμηρίωση του «**ακραίου κέντρου**» φαίνεται ότι μπορούν να εξηγήσουν καλύτερα την παρατηρούμενη ιδεολογικο-πολιτική εγγύτητα τμημάτων των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ και της ΝΔ με αυτούς της ΧΑ (και δευτερευόντως των ΑΝΕΛ). Ταυτόχρονα, ενισχύει, ακόμη περισσότερο, τη θέση ότι η εξήγηση και η ερμηνεία της λαϊκής υποστήριξης στο φασισμό στα χρόνια της κρίσης πρέπει να στραφεί στη διερεύνηση των διαδικασιών, μέσα από τις οποίες τα ιδεολογικο-πολιτικά χαρακτηριστικά της άκρας Δεξιάς διαχύθηκαν σε ευρύτερα ακροατήρια μέσα σε μια ιστορική περίοδο που υπερβαίνει κατά πολύ την κρίση.

Αντί επιλόγου

Το πρόβλημα της λαϊκής υποστήριξης στο φασισμό στις συνθήκες της κρίσης είναι πιο πολύπλοκο και αφορά σε βαθύτερες κοινωνικο-πολιτικές εξελίξεις απ' ό,τι η θεωρία «κρίση-οργή-ακροδεξιός εξτρεμισμός» και η «θεωρία των δύο άκρων» αφήνουν να εννοηθεί. Η ιδεολογικο-πολιτική σύμπτωση, ακόμη και ταύτιση, κόμματος και ψηφοφόρων, που διαγνώσαμε στην έρευνά μας, δεν αφήνει περιθώρια θεωρητικού και πολιτικού εφησυχασμού. Ο ελληνικός φασισμός δεν αποτελεί άμεση και συγκυριακή επίπτωση της κρίσης. Ούτε οφείλεται, κυρίως, σ' αυτήν. Αν και γεννήθηκε κατά τη διάρκειά της, εντούτοις, η κυοφορία του αποτελεί μια μακροχρόνια διαδικασία που υπερβαίνει κατά πολύ τα στενά χρονικά πλαίσια της ίδιας της

κρίσης.

Μια συστηματική και ενδεδειγμένη διερεύνηση της διάχυσης, στην ελληνική νεολαία και κοινωνία, του ιδιαίτερου ιδεολογικο-πολιτικού μείγματος που χαρακτηρίζει την άκρα Δεξιά (υπερεθνικισμός και υψηλής έντασης κοινωνικο-πολιτικός αυταρχισμός, μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο μιας ογκούμενης διπλής κρίσης -αντιπροσώπευσης και νομιμοποίησης- του πολιτικού συστήματος και προσωπικού) θα αναδείκνυε τις βαθύτερες κοινωνικο-πολιτικές διεργασίες που αποκρυσταλλώθηκαν στην εκλογική ενίσχυση του φασισμού στις συνθήκες της κρίσης. Μια τέτοια προσέγγιση θα εστίαζε στην ανάλυση της μακροχρόνιας στρατηγικής που υιοθέτησαν τα κυρίαρχα κόμματα του πολιτικού συστήματος στην προσπάθειά τους να απορροφήσουν τους κραδασμούς και τις πιέσεις που προκαλούσαν οι αλληπάλληλες, από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1980, κρίσεις νομιμοποίησης και αντιπροσώπευσης που αντιμετώπισε το δικομματικό πολιτικό σύστημα. Η ανάλυση αυτής της στρατηγικής θα αναδείκνυε τη διπλή, αλληλοτροφοδοτούμενη, διαδικασία διάχυσης των ακροδεξιών ιδεολογικο-πολιτικών χαρακτηριστικών στην κοινωνία και σταδιακής ενσωμάτωσης, όλο και κεντρικότερων, στοιχείων του ακροδεξιού ιδεολογικού οπλοστασίου και πολιτικού προγράμματος στον πολιτικό λόγο και πράξη των κεντρικών-φιλελεύθερων κυβερνητικών κομμάτων.

Μια τέτοια προσέγγιση θα μπορούσε να εξηγήσει και να ερμηνεύσει ορθότερα και ακριβέστερα τις μακρές κοινωνικο-πολιτικές διεργασίες που προετοίμασαν και προλείαναν το έδαφος, αφενός, για την είσοδο στην ελληνική βουλή ενός ακροδεξιού κόμματος (ΛΑΟΣ), πέντε ολόκληρα χρόνια πριν το εντυπωσιακό εκλογικό άλμα της ΧΑ και, αφετέρου, για την άλωση του πολιτικού συστήματος από τον φασισμό κατά την περίοδο της κρίσης. Θα επέτρεπε, ακόμη, την ανάδειξη και τεκμηρίωση των σύμπλοκων εκείνων κοινωνικών-πολιτικών-ιδεολογικών διεργασιών που, στο πλαίσιο της κρίσης, κατέστησαν εφικτή και λειτουργική την πολιτική συνεργασία των λεγόμενων κεντρικών-φιλελεύθερων κομμάτων με πολιτικά μορφώματα και στελέχη της άκρας Δεξιάς

κατά την επιβολή των πολιτικών της λιτότητας.

Τέλος, θα μπορούσε να τεκμηριώσει, κοινωνιολογικά και πολιτικά, την ιδεολογικο-πολιτική συγγένεια και σύνδεση ενός τμήματος του κεντρώου-φιλελεύθερου πολιτικού προσωπικού και των κεντρώων-φιλελεύθερων διαμορφωτών της κοινής γνώμης με τους ψηφοφόρους και τις ιδεολογικο-πολιτικές συντεταγμένες της ΧΑ. Ιδεολογικο-πολιτική συγγένεια και σύνδεση που επέτρεψε σε προβεβλημένα στελέχη της κεντροαριστεράς να διαβεβαιώνουν ότι η ΧΑ είναι το «*πρώτο κίνημα που γεννιέται αυθεντικά μετά την Μεταπολίτευση*» και να αναρωτιούνται δημόσια: «*Πάνω σε μεγάλα προβλήματα, όπως το μεταναστευτικό, το παρεμπόριο και η έλλειψη ασφάλειας και αστυνόμευσης κάνει ακτιβισμό η ελληνική Χεζμπολάχ και παράγει εμπιστοσύνη και απολαμβάνει ποσοστά. Αυτό γιατί να το καταγγείλει κανείς;*».[12] Ιδεολογικοπολιτική συγγένεια και σύνδεση που επέτρεψε στην ηγεσία της κεντροδεξιάς να συνηχήσει με τη ρατσιστική ρητορική της ΧΑ, κηρύττοντας τον πόλεμο στους μετανάστες, τους οποίους χαρακτήριζε «*τύραννους της κοινωνίας*», καλώντας σε «*ανακατάληψη των πόλεων*» και εγκλεισμό των μεταναστών σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, τα οποία είχε, ήδη λίγο καιρό πριν, δημιουργήσει άλλο, προβεβλημένο, στέλεχος της κεντροαριστεράς. Ιδεολογική και πολιτική συγγένεια και σύνδεση, τέλος, που, μέσα στην κρίση και ενόψει της όξυνσης των λαϊκών αντιδράσεων απέναντι στις πολιτικές της λιτότητας, επέτρεψε σε κεντρώους-φιλελεύθερους δημοσιολόγους και δημοσιογράφους να ευχαριστούν τη Χρυσή Αυγή για τη συνεισφορά της στη δημοκρατία[13] και να ελπίζουν σε κάποια «*σοβαρότερη*» εκδοχή της για να συγκυβερνήσει με τα μνημονιακά κόμματα.[14]

Σ' ένα τέτοιο ερευνητικό πλαίσιο, η ίδια η κρίση, θα εμφανιζόταν περισσότερο σαν ένας ενισχυτής και επιταχυντής κοινωνικο-πολιτικών διεργασιών που τη διαπερνούν, αλλά δεν εξαντλούνται σ' αυτήν. Αντίθετα, τη διασχίζουν, συνδέοντάς την με τη μακρά περίοδο, τριών τουλάχιστον δεκαετιών, που προηγήθηκε αυτής. Μια τέτοια προσέγγιση, τέλος, θα καθιστούσε σαφή τον κίνδυνο που αντιπροσωπεύουν τυχοδιωκτικές και

επιφανειακές θεωρήσεις, οι οποίες αρνούνται να αντικρύσουν κατά πρόσωπο τη δυσάρεστη και δύσκολη κοινωνικο-πολιτική πραγματικότητα και επιχειρούν, ίσως για λόγους μικροπολιτικής, να την εξωραΐσουν μέσα από ευφημισμούς και ατεκμηρίωτες γενικολογίες περί δημοκρατίας και ανθρωπισμού.

Σημειώσεις:

[1] Μπαλαούρας: «Χρυσή Αυγή ψηφίζει απλός κόσμος, δεν είναι φασίστες»,

14/12/20106, <https://www.iefimerida.gr/news/307313/mpalaouyras-hrysi-aygi-psifizei-aplos-kosmos-den-einai-fasistes#ixzz4Vk3ULKf0>

[2] «Declaration of the European Parliament on the proclamation of 23 August as European Day of Remembrance for Victims of Stalinism and Nazism»,

<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0439+0+DOC+XML+V0//EN>

[3] Το τετραετές, διεθνές, ερευνητικό πρόγραμμα MYPLACE (Memory, Youth, Political Legacy And Civic Engagement) διερεύνησε, μέσα από μια πολυμεθοδολογική εμπειρική κοινωνιολογική έρευνα, τα χαρακτηριστικά και τη σημασία της κοινωνικής και πολιτικής συμμετοχής και δράσης των νέων σε 14 ευρωπαϊκές χώρες (Ηνωμένο Βασίλειο, Γερμανία, Πορτογαλία, Ισπανία, Ελλάδα, Γεωργία, Φινλανδία, Δανία, Ρωσία, Εσθονία, Σλοβακία, Κροατία, Λετονία, Ουγγαρία) <https://www.fp7-myplace.eu/index.php> Η συλλογή του υλικού έγινε το 2013, κυρίως σε δύο περιοχές της Αττικής (Νέα Φιλαδέλφεια και Αργυρούπολη) μέσα από ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους που περιελάμβαναν: 1200 ερωτηματολόγια, 60 σε βάθος συνεντεύξεις, ομάδες εστίασης, διαγενεακές συνεντεύξεις και τρεις εθνογραφικές μελέτες για το κίνημα των αγανακτισμένων, την ιδεολογικοπολιτική συγκρότηση της Χρυσής Αυγής και τη σχέση της με τη νεολαία, καθώς και τον κοινωνικό ακτιβισμό μιας ομάδας θρησκευόμενων νέων στην περίοδο της κρίσης. Επιστημονική υπεύθυνη της έρευνας ήταν η Αλεξάνδρα Κορωναίου, καθηγήτρια κοινωνιολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και βασικοί

ερευνητές οι κοινωνικοί επιστήμονες Ευάγγελος Λαγός, Αλέξανδρος Σακελλαρίου, Ειρήνη Χιωτάκη-Πούλου, Στέλιος Κυμιωνής και Αρης Δεληβέρης. Τα συμπεράσματα της συνολικής έρευνας πρόκειται να δημοσιευθούν σε συλλογικό τόμο.

[4] Koronaiou, A., Lagos, E., Sakellariou, A., Kymionis, S. and Chiotaki-Poulou, I. (2015), *Golden Dawn, austerity and young people: the rise of fascist extremism among young people in contemporary Greek society*, in *Sociological Review Monograph Series: Radical Futures? Youth, Politics and Activism in Contemporary Europe* by Hilary Pilkington and Gary Pollock, vol 63, 231–249, και Koronaiou, A., Lagos, E., & Sakellariou, A. (2015). *Singing for Race and Nation in* Simpson, P., A., and Druxes, H. (2015). *Digital Media Strategies of the Far Right in Europe and the United States*. Lexington Books, 193-214.

[5] Ενδεικτικά: Griffin, R. (1991) *The Nature of Fascism*. London: Pinter; Feldman, M. (ed.), (2003) *A Fascist Century: Essays by Roger Griffin*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire and New York: Palgrave Macmillan; Paxton, R.O. (2004). *The Anatomy of Fascism*, New York: Knopf; Hamerquist, D., Sakai, J., Chicago Anti-Racist Action, and Salotte, M., (2002). *Confronting Fascism: Discussion Documents for a Militant Movement*, Chicago: ARA.

[6] Ενδεικτικά: «Η Ιδεολογία της Χρυσής Αυγής», «Εθνικιστική Επανάσταση».

[7] Ο.π.

[8] Για την φασιστική προβληματική του «κράτους-κήπου» βλ. π.χ. Griffin, R. (2007) *Modernism and Fascism: The Sense of a Beginning under Mussolini and Hitler*, Basingstoke and New York: Palgrave

[9] «Πολιτικές θέσεις: Για τη Χρυσή Αυγή του Ελληνισμού».

[10] Ο.π. «Η Ιδεολογία της Χρυσής Αυγής» και «Εθνικιστική Επανάσταση».

[11] Ενδεικτικά: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και ΙνστιτούτοVPRC, (2000), *Οι νέοι του καιρού μας 1997-1999*, Παπαζήσης, Αθήνα. Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, (2005), *Η νέα γενιά στην Ελλάδα σήμερα, Τελική Έκθεση του έργου 'YOUTH'*,

Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα, https://www2.media.uoa.gr/psylab/imageup/I_nea_gennia_FinalReport.pdf. IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement), (2001), *Citizenship and Education in Twenty-eight Countries. Civic Knowledge and Engagement at Age Fourteen*, <http://www.iea.nl/cived.html>. Kerr, D., Sturman, L., Schulz, W. and Burge, B., (2010), *ICCS 2009. European Report: Civic knowledge, attitudes, and engagement among lower-secondary students in 24 European countries*, IEA, http://www.iea.nl/fileadmin/user_upload/Publications/Electronic_versions/ICCS_2009_European_Report.pdf, Στρατουδάκη, Χ. (2005), «Έθνος και δημοκρατία: Όψεις της εθνικής ταυτότητας των εφήβων», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 116: 23-50. Κουλαϊδής, Β., Δημόπουλος, Κ. (2006), *Ελληνική νεολαία: Όψεις Κατακερματισμού*, Αθήνα: Μεταίχμιο. Φραγκουδάκη, Α., Δραγώνα, Θ. (επιμ.), (1997), *Τι είν' η πατρίδα μας; Εθνοκεντρισμός στην εκπαίδευση*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα. Δεμερτζής, Ν. και Αρμενάκης, Α. (2001), *Φοιτητική νεολαία, κρίση της πολιτικής και πολιτική επικοινωνία*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα. Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, *Εθνική Έκθεση για τη νεολαία (National Report)*, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Δεκέμβριος 2012, <https://www.neagenia.gr/appdata/documents/book-gr.pdf>. Η ίδια εικόνα εμφανίζεται και στα στοιχεία που δημοσιεύουν κατά καιρούς το Ευρωβάρόμετρο και η European Social Survey.

[12] «Ανδρέας Λοβέρδος: Η Χρυσή Αυγή είναι αυθεντικό κίνημα», 14/2/2013: <https://www.tovima.gr/politics/article/?aid=498223>

[13] Κασιμάτης, Σ., Η ευκαιρία της Χρυσής Αυγής για τη δημοκρατία, 16/9/2012, <https://www.kathimerini.gr/731901/opinion/epikairothta/arxeiomonimes-sthles/h-eykairia-ths-xryshs-ayghs-gia-th-dhmokratia>

[14] «Μπ. Παπαδημητρίου: Γιατί όχι μια σοβαρή ΧΑ στην κυβέρνηση;», 12/9/2013, <https://tvxs.gr/news/ellada/akrodeksies-protaseis-gia-syntiritiki-symmaxia-apo-ton-mpampi-papadimitrioy>

ΚΥΠΡΟΣ: Σκόνη τα Δόντια μέσα στα Σύκα

Νίκος Ιωάννου

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ: Επιλύοντας το Κυπριακό...

Δεκατρία χρόνια μετά την απόρριψη του σχεδίου Ανάν για την επανένωση της Κύπρου, γινόμαστε θεατές ενός κύκλου διαπραγματεύσεων για τον ίδιο σκοπό. Για άλλη μια φορά οι εθνικιστικές εμμονές, κυρίως από πλευράς της ελληνικής κυβέρνησης αλλά και της τουρκικής, στέκονται εμπόδιο στην προοπτική της επανένωσης.

Για περισσότερα από εξήντα χρόνια η Κυπριακή κοινωνία ζει πάνω σε μια διακοπτόμενη γραμμή στα κενά της οποίας διαρκώς τραυματίζεται. Αυτή η βασανιστική διάρκεια δημιουργεί μια ψυχολογία απογοήτευσης και αμηχανίας στους ανθρώπους. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον ο δημόσιος χώρος καταλαμβάνεται σχεδόν ολοκληρωτικά από το πολιτικό σύστημα, από τη θρησκευτική ιεραρχία και από την κεφαλαιουχική δραστηριότητα. Στο μεγαλύτερο αστικό κέντρο του νησιού, στη Λευκωσία, δεν υπάρχουν πλατείες όπως δεν υπάρχουν στη πραγματικότητα και Μέσα Μαζικής Μεταφοράς.

Οι μπάρες του διαχωρισμού δεν χωρίζουν δύο έθνη αλλά δύο τεχνητούς κόσμους. Ένας περίπατος και στα δύο μέρη της οδού Λήδρας στη Λευκωσία αρκεί για να το διαπιστώσουμε. Οι μπάρες χωρίζουν δύο διαφορετικές οικονομικές πραγματικότητες που η πιο φτωχή αγωνιά να φτάσει την πιο πλούσια ενώ ο εθνικός διαχωρισμός φαίνεται μόνο σε σύμβολα των δύο επικυρίαρχων ξένων χωρών. Το εθνικό φαντασιακό στην ελληνοχριστιανική και στην τουρκοϊσλαμική εκδοχή του, έχει να κάνει με μια εθνοκρατική πραγματικότητα ξένη προς τα ιδιαίτερα τοπικά

πολιτισμικά χαρακτηριστικά -η multi παραδοσιακή αρχιτεκτονική είναι ένα καλό παράδειγμα που ενισχύει αυτή τη διαπίστωση. Αυτό το πρόβλημα ίσως έχει τις ρίζες του στην εποχή κατά την οποία επιχειρείται η συγκρότηση ανεξάρτητου Κυπριακού έθνους-κράτους, στην εποχή δηλαδή της εξόδου από το Βρετανικό αποικιακό καθεστώς.

Το γεγονός ότι η συγκρότηση του εν λόγω έθνους-κράτους δεν ολοκληρώθηκε ποτέ δεν σημαίνει πως πρέπει να γυρίσουμε στο παρελθόν για να πετύχουμε την επανένωση των δύο κοινοτήτων. Ο φεντεραλισμός μπορεί να διατρέξει όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας έξω από τις εθνοκρατικές αντιλήψεις.

Το 2004, λίγο μετά το δημοψήφισμα στην Κύπρο για την επανένωση βάσει του σχεδίου Ανάν, δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό contAct, τεύχος 7 τρία κείμενα συντακτών του υπό τον γενικό τίτλο "ΚΥΠΡΟΣ: σκόνη τα δόντια μέσα στα σύκα".

Εν όψει της σημαντικής εκδήλωσης που διοργανώνεται στο Nosotros στις 27/1/2017 από την Αντιεξουσιαστική Κίνηση Αθήνας και τη Συσπείρωση Ατάκτων της Λευκωσίας, θα αναδημοσιεύσουμε σταδιακά τα τρία αυτά κείμενα στη ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ αρχίζοντας από σήμερα. Προσδοκούμε στο άνοιγμα ενός διαλόγου που θα σπάσει το κέλυφος του εθνοκεντρισμού στην κατεύθυνση της επαναδημιουργίας του δημόσιου χώρου στην Κύπρο από τις ίδιες τις τοπικές κοινότητες, από την κυπριακή κοινωνία στο σύνολό της.

Το ακόλουθο κείμενο πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό contAct, τεύχος 7, καλοκαίρι 2004:

Δυο κοινότητες Ένα νησί – Δυο μητέρες πατρίδες Ένας μύθος

Οι δύο κοινότητες στην Κύπρο έχουν σχέσεις ανταγωνιστικές από τότε που υπάρχουν. Δηλαδή από την εποχή της έξαρσης των θρησκειών εννοώντας την εποχή που κυριάρχησαν και απέκτησαν εξουσία. Εκείνη την εποχή γίνεται ο διαχωρισμός σε Χριστιανούς

και Μουσουλμάνους. Αυτός ο διαχωρισμός προωθήθηκε από τις διάφορες δομές της εξουσίας όπως αυτές άλλαζαν μέσα στον χρόνο και χρησιμοποιούσαν το θρησκευτικό ανταγωνισμό για τις ανάγκες της διαχείρισης, προς όφελός τους, της συλλογικής δύναμης της κοινωνίας.

Από την αρχή της Οθωμανικής κυριαρχίας στο νησί η Χριστιανική εκκλησία αποκτά ισχυρά δικαιώματα αναλαμβάνοντας ρόλο διοίκησης. Στις αρχές του 19^{ου} οι επισκέπτες της Κύπρου γνωρίζουν ότι ο πληθυσμός της κυβερνιέται ουσιαστικά από τον Χριστιανικό Αρχιεπίσκοπο και τον κλήρο του (1). Αυτό κάποιες στιγμές δημιουργεί εντάσεις ανάμεσα στις δύο εξουσίες τη Χριστιανική και την Οθωμανική όμως και οι δύο θρησκευτικές κοινότητες έχουν μια κοινή πορεία. Μουσουλμάνοι και Χριστιανοί αγρότες βρέθηκαν μαζί απέναντι στους εκμεταλλευτές τους ενώ η βία που άσκησαν ήταν ενάντια σε αυτούς και όχι μεταξύ τους. Οι δυο κοινότητες έζησαν πολύ αρμονικά τόσο που άρχισαν να αποκτούν μια κοινή κουλτούρα από το τι έτρωγαν μέχρι το πώς έχτιζαν τους ναούς τους. Μέχρι κοινά προσκυνήματα είχαν, μια συνήθεια που έφτασε ως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα (2).

Η δημιουργία των δύο εθνικών κρατών με ισχυρό θρησκευτικό χαρακτήρα, του ελληνικού και του τουρκικού αλλάζει δραματικά τα πράγματα στην Κύπρο. Ο κρατικός επεκτατισμός αρχικώς της Ελλάδος (μετέπειτα και της Τουρκίας) επιχειρήθηκε με το «όραμα» της απελευθέρωσης των προγονικών εδαφών. Το ελληνικό κράτος αντελήφθηκε εξ' αρχής την Κύπρο σαν χωράφι του. Το ελληνικό κράτος μαζί με τους ελληνοκεντριστές διανοούμενούς του προώθησαν την πολιτιστική ισοπέδωση της Κύπρου. Κατέστρεψαν την κυπριακή κουλτούρα, την κουλτούρα των μικρών κοινοτήτων, μια μοναδική πολιτισμική ποικιλία σ' ένα νησί στην άκρη μια θάλασσας, στις άκρες δυο κόσμων!

Αυτή η πολιτισμική απόβαση του νεοελληνικού κράτους στην Κύπρο συνοδεύτηκε και από μια οικονομική, αρχικώς των Ελλήνων εφοπλιστών. Έτσι, η ανάγκη για ελληνοχριστιανική συνείδηση υπήρξε επιτακτική. Στο διάστημα από το 1930 έως το 1957 το

ελληνικό εθνικιστικό ιδεολόγημα κινητοποίησε μεγάλα κομμάτια του πληθυσμού.

Το 1950 η Τουρκία αρχίζει να ασχολείται με την Κύπρο και το ζήτημα γίνεται πιο περίπλοκο.

1959: Ιδρύεται ενιαίο κυπριακό κράτος δυο κοινοτήτων.

1963: Συνταγματικό πραξικόπημα του αρχιεπισκόπου Μακάριου που εκλαμβάνεται ως επίθεση της ελληνοχριστιανικής πλευράς κατά των τουρκοκυπρίων. Με τις ευλογίες του Μακάριου δραστηριοποιούνται οι ένοπλες ομάδες του γιατρού Λυσσαρίδη, του Πολύκαρπου Γεωργατζή και του Νίκου Σαμσών. Η δράση τους είναι εθνικιστική και τραμπουκική απέναντι στους μουσουλμάνους. Οι δυο εθνικισμοί συγκρούονται και οι τουρκοκύπριοι πληρώνουν με αίμα.

1967: Σφαγές τουρκοκύπριων στα χωριά Άγιο Θεόδωρο και Κοφινού της Λάρνακας.

Σφαγές από τον Νίκο Σαμσών και την ομάδα του στην Ομορφίτα.

Η χούντα της Αθήνας επιχειρεί πραξικόπημα θέλοντας να ανατρέψει τον Μακάριο και να τον αντικαταστήσει με τον τουρκοφάγο Νίκο Σαμψών.

1974: Οι Τούρκοι εισβάλουν στην Κύπρο και λεηλατούν εκδικούμενοι (3).

Η εκπαίδευση ήταν το όπλο για την άλωση της συνείδησης

Από την εποχή που διοικούσαν οι Άγγλοι η εκπαίδευση στην Κύπρο ήταν άκρως ελληνοκεντρική. Ήταν το μέσο για τη διάρρηξη της τοπικής κουλτούρας και τον εμποτισμό της με την ιδεολογία του ελληνικού έθνους. Ήταν τόσο καθολικό το σύνθημα για Κύπρο ελληνική που, μέσα και από την ενίσχυση που πρόσφερε ο «αντιαποικιοκρατικός» αγώνας κατά των Άγγλων, έκανε ακόμα και την Αριστερά να εθνικολογεί επί μισόν αιώνα κατά του «επεκτατικού» και «στρατοκρατικού» τούρκικου κράτους!

Το κυπριακό ζήτημα ανακατασκεύασε τον ελληνικό εθνικισμό κι έδωσε σανίδα σωτηρίας στην Αριστερά που εθνικοποίησε τον λόγο της, έγινε πατριωτική. Τη δεκαετία του '60, τη δεκαετία του '70, του '80, του '90 και τώρα το 2004, η Αριστερά από τον Ψυρούκη μέχρι το Γλέζο και το Θεοδωράκη και τις μικρές εξωκοινοβουλευτικές ομάδες, ξερνά τον εθνικισμό της στην Ελλαδική και Κυπριακή κοινωνία και επικυρώνει το διαχωρισμό των δυο κοινοτήτων.

Για αυτό άλλωστε στην Ελλάδα ο Καρατζαφέρης δεν κατάφερε ποτέ να γίνει Λεπέν. Κάτι που το καυχώνται μέχρι και οι ίδιοι οι αριστεροί. Αυτό το συντηρητικό κομμάτι στην ελληνική κοινωνία το εκφράζουν αυτοί. Μετά λοιπόν από τόσα χρόνια εθνικιστικής προπαγάνδας όλων των κυβερνήσεων και των πολιτικών κομμάτων της Δεξιάς και της Αριστεράς και την ελληνοκεντρική εκπαίδευση σε Ελλάδα και Κύπρο ήταν εύκολο για τον Τάσο Παπαδόπουλο μέλος πλούσιας οικογένειας και φίλο του τουρκοφάγου Γεωρκάτζη να πείσει το λαό του για το “όχι”, γνωρίζοντας την υποστήριξη που θα είχε και στις δύο χώρες.

Το δόντια της πολυπολιτισμικής παγκοσμιοποίησης θρυμματίζονται στην εθνικιστική τροφή που τόσα χρόνια ταΐζουν τις κοινωνίες.

Το ΟΧΙ των Ελληνοκυπρίων είναι ΟΧΙ φοβικό, εθνικιστικό, ρατσιστικό, δεν είναι ΟΧΙ αντιιμπεριαλιστικό. Είναι ένα ΟΧΙ αυτοπαγίδευσης. Οι Ελληνοκύπριοι έχουν αναπτύξει ένα θρησκευτικο-οικονομικό εθνικισμό, μια κουλτούρα σνομπ, μια διάθεση περιφρόνησης απέναντι στο μουσουλμανικό κομμάτι του πληθυσμού. Είναι θύματα της ελληνοκεντρικής τους παιδείας, του εθνικιστικού παραληρήματος πολλών δεκαετιών. Αν έχουν κάποιον εχθρό οι Κύπριοι αυτός είναι το εθνικό φαντασιακό της Ελλάδας από τη μια και λιγότερο της Τουρκίας από την άλλη όπως έδειξε το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος. Αν οι Κύπριοι δεν ξεπεράσουν ποτέ τις μητέρες πατρίδες και το ιδανικό του έθνους δεν θα μπορέσουν να ζήσουν σαν μια κοινότητα. Πρέπει να ξεπεράσουν αυτό που τους χώρισε. Είναι μάταιο να περιμένουν από τη διεθνή κοινότητα (ΟΗΕ κλπ) να τους φτιάξει ένα σχέδιο που να εξυπηρετεί τα κοντόφθαλμα εθνικο-οικονομικά τους συμφέροντα.

Ας ξεπεράσουν τον ρατσισμό και τον εθνικισμό του πραγματοποιώντας την απελευθέρωση της διακίνησης αρχικώς, μόνοι τους σπάζοντας κάθε κρατικό φραγμό όπως ο “Αναρχικός Πυρήνας Κύπρου” προτείνει (4). Η συνεύρεση μελών των δυο κοινοτήτων και η συζήτηση για κοινά προβλήματα χωρίς την διαμεσολάβηση τοπικών ή διεθνών μεσολαβητών σε κοινές ανοιχτές συνελεύσεις χωρίς αυτούς που πάντοτε λειτούργησαν εις βάρος της κοινωνίας όλων των Κυπρίων.

Στην Κύπρο των δυο πολιτικών εξουσιών, των δυο θρησκευτικών λόμπι, των δυο εθνικών ιδεολογιών όταν οι αυτόνομες δυναμικές των δυο πλευρών συνεργάζονται απομυθοποιείται το έθνος- κράτος πιο εύκολα.

Αν το «ΟΧΙ» των Ελληνοκυπρίων ήταν προϊόν ενός θρησκευτικο-οικονομικού ρατσισμού το «ΝΑΙ» των Τουρκοκυπρίων ήταν προϊόν του καπιταλιστικού ονείρου που βλέπουν την εικόνα του δίπλα τους. Η υπεράσπιση των φτωχών Τουρκοκυπρίων και εποίκων από την λαίλαπα του κερδοσκοπικού και υπερκαταναλωτικού καπιταλισμού είναι υπόθεση όλων των Κυπρίων διαφορετικά κάθε προοπτική για το νησί με σχέδιο ή χωρίς είναι προοπτική που εκκολάπτει το διαχωρισμό. Η υπεράσπιση της παραμονής όλων των εποίκων στο νησί είναι το ελάχιστο δείγμα αλληλεγγύης που μπορεί να υπάρξει.

Για την ιστορία...

Από μικρά παιδιά θυμόμαστε να μας μαθαίνουν στο σχολείο για τους βάρβαρους Τούρκους που έσφαξαν τα αδέρφια μας του Κύπριους Χριστιανούς.

Μεγαλώσαμε με το «τέρας Τουρκία». Με το μύθο των «χαμένων πατρίδων». Πέρασαμε από τα κόμματα της Αριστεράς σαν έφηβοι και το ίδιο τροπάρι ακούγαμε με τη διαφορά ότι εκεί έφταιγε η κακή Δεξιά και τα ξένα συμφέροντα. Αναρχικοί πλέον στις αρχές της δεκαετίας του '80 διαβάσαμε τα πρώτα κείμενα Κυπρίων συντρόφων αντικρίζοντας μια άλλη αλήθεια, μια άλλη ιστορία.

Σήμερα ανασύρουμε από την μνήμη μας ό,τι μάθαμε, επιστρατεύουμε ό,τι μαθαίνουμε στη διαρκή μας αναζήτηση, για να αντιμετωπίσουμε τα εθνικιστικά «όχι» στο σχέδιο Ανάν, το σχέδιο Ανάν και τα «ναι» του καπιταλιστικού ονείρου.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Κείμενο Κυπρίου Αναρχικού από «Φύλλα πορείας», τεύχος 4, έτος 1984.
2. «Είναι γνωστή η τάση των Χριστιανών και των Μουσουλμάνων της εποχής να κάνουν κοινά προσκυνήματα στους ιστορικούς ναούς ο ένας του άλλου. Η παρεμβολή αυτής της χριστιανομαθεθικής

κοινότητας (που φυσικά για τους ελληνοχριστιανούς ιστορικούς ήταν απλώς χριστιανοί που υποχρεώθηκαν να αλλάξουν θρήσκευμα επιφανειακά) είναι χαρακτηριστικό της τάσης για συμβίωση και πολιτιστική αλληλεπίδραση στα πλαίσια της αυτονομίας κάθε κοινότητας». (...) «Μουσουλμάνοι και Ορθόδοξοι έτρωγαν τα ίδια φαγητά, τα ίδια ρούχα, έχτιζαν σπίτια και εκκλησίες και τζαμιά σε στενά συσχετισμένη αρχιτεκτονική. Η αποδοχή από το Ισλάμ της πολυγαμίας και η απαγόρευση στην κατανάλωση οينوπνευματωδών έκαναν πολύ λίγα να χωρίσουν τις δύο κοινότητες. Παρά το ότι οι δύο κοινότητες ήταν χωριστές στη θρησκευτική λατρεία, στα κανάλια πολιτικής αντιπροσώπευσης και στον οικογενειακό νόμο, η διαίρεση (και οι αντιφάσεις) ανάμεσα στις αστικές ελίτ και στους αγρότες ήταν κοινωνικά πιο σημαντική και η πηγή βίαιων εξεγέρσεων. Μουσουλμάνοι και Ορθόδοξοι αγρότες εξεγέρθηκαν μαζί σε διάφορες περιπτώσεις. Οι επίσκοποι και οι κυβερνήτες συνεργάστηκαν στη διοίκηση του νησιού παρά τις εσωτερικές τους συγκρούσεις για την εξουσία.» «Φύλλα Πορείας», τεύχος 4, έτος 1984, αναδημοσιευμένα αποσπάσματα στο περιοδικό **amanita muscaria**, τεύχος 13, καλοκαίρι 2002.

3. Άρθρο του Δούδου Γιώργου συγγραφέα- δικηγόρου στην ιστοσελίδα της αντιεθνικιστικής κίνησης. (sitemaker.gr/antiethnikistik)

4. Αναρχικός Πυρήνας Κύπρου (www.geocities.com/anarxikos-pirinas-kyprou)

Τέρμα τα αστεία: Ο Τραμπ γίνεται πρόεδρος | Συνέντευξη

με τον Stimulator από τη subMedia.tv

Συνέντευξη – Μετάφραση: John Malamatinas και Hamid Mohseni

Μία φρέσκια συνέντευξη με αφορμή την αναμενόμενη ορκωμοσία του Τραμπ στις 20 Ιανουαρίου. Τις επόμενες ώρες με το σύνθημα “*Distrupt #J20*” άνθρωποι στην Ουάσινγκτον και σε άλλες περιοχές των Η.Π.Α. θα διαδηλώσουν, προσπαθώντας να ακυρώσουν την τελετή. Το παρόν κείμενο πρωτοδημοσιεύτηκε στον γερμανικό ιστότοπο *Lower Class Magazine*. Από κοινού και ταυτόχρονα με το *Beyond Europe* δημοσιεύουμε σήμερα την αγγλική και ελληνική εκδοχή του. **Τέρμα τα αστεία: Ο Τραμπ γίνεται πρόεδρος. Τι κάνουμε;**

Παρατηρήσεις των μεταφραστών:

Η subMedia.tv είναι όμιλος παραγωγής ταινιών στη βόρεια Αμερική. Προάγει αναρχικές και αντικαπιταλιστικές ιδέες και υποστηρίζει κοινωνικούς αγώνες μέσω της διάδοσης ριζοσπαστικών ταινιών και βίντεο. Ιδρύθηκε το 1994 στον Καναδά και έχει παράγει εκατοντάδες βίντεο για πολλά θέματα, από διαμαρτυρίες εναντίον της παγκοσμιοποίησης μέχρι διαδηλώσεις εναντίον της συνάντησης κορυφής του G20 στο Τορόντο και ταινίες για τους Μαύρους Πάνθηρες ή ακόμη και απλά ταινίες για κλοπές σε μαγαζιά. Αυτές οι ταινίες έχουν προβληθεί σε όλο τον κόσμο σε κοινωνικά κέντρα και αίθουσες προβολής και τις έχουν επίσης δει εκατομμύρια στο διαδίκτυο. Στην Ευρώπη επίσης, αναρχικοί και συμπαθούντες έχουν παρακολουθήσει τις πολύ διασκεδαστικές ιστορίες νέων που έχουν παρουσιαστεί για δέκα χρόνια από τον μυθικό “Stimulator”. Στο τελευταίο επεισόδιο του 2016 ο Stimulator ανακοίνωσε την παραίτησή του – για να αφήσει χώρο για νέα σχέδια. Τον Φεβρουάριο θα εμφανιστεί η νέα ιστοσελίδα sub.media που θα εστιάζει σε εκπαιδευτικές παραγωγές.

Η subMedia.tv κάνει επίσης ρεπορτάζ για διαμαρτυρίες στον

υπόλοιπο κόσμο, όπως τις ταραχές στην Πλατεία Συντάγματος στην Αθήνα ή τις διαδηλώσεις στην έναρξη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στην Φραγκφούρτη στις 18 Μαρτίου 2015. Η παρούσα ιστοσελίδα www.submedia.tv παρουσιάζει όλα τα βίντεο από το 2003.

Για πολλά χρόνια η **συλλογικότητα** έχει παρακολουθήσει τα γεγονότα στις ΗΠΑ και έχει υποστηρίξει διάφορες κινητοποιήσεις με τα βίντεό της. Αυτές περιλαμβάνουν το κίνημα Occupy, Black lives matter, και πολυάριθμες δράσεις εναντίον του Τραμπ. Επί του παρόντος, έχουν κάνει πρόσκληση για τις διαμαρτυρίες εναντίον της εγκατάστασης του Τραμπ στην Washington D.C. στις 20 Ιανουαρίου (#J20 – <https://www.disruptj20.org>). Οι **μεταφραστές** ήρθαν σε επαφή μαζί τους διότι θεωρούνται ιδιαιτέρως αρμόδιοι επί των θεμάτων για τις ΗΠΑ και επίσης επειδή είχαν την περιέργεια να δουν πώς το αναρχικό πνεύμα τείνει να εναντιώνεται στα σοκ του Τραμπισμού. Σαν συμπλήρωμα της συνέντευξης αξίζει να δει κανείς το βίντεο της subMedia.tv για τον Τραμπ (<https://vimeo.com/191715995>).

[vimeo id="191715995"]

Ένας τρελός και απολυταρχικός δεξιός υπερ-επιχειρηματίας θα είναι ο επόμενος πρόεδρος των ΗΠΑ. Τι στο διάολο συμβαίνει στην χώρα σας;

Ναι, τα έχουμε σκατώσει. Θα έλεγα ότι είναι η αποκορύφωση ενός αριθμού παραγόντων και δυναμικής που έχουν συσσωρευτεί εδώ και αρκετό καιρό. Οι μακροχρόνιες συνέπειες των νεοφιλελεύθερων συμφωνιών απελευθερωμένου εμπορίου και πολιτικών λιτότητας, η αυξανόμενη λαϊκή απογοήτευση με τις πολιτικές ελίτ, η κυριαρχία του συντηρητικού FOX News στις εταιρείες μέσω μαζικής ενημέρωσης και η αχαλίνωτη λατρεία διασημοτήτων – όλα αυτά είχαν πολύ μεγάλη επιρροή πάνω στους λευκούς αγροτικών περιφερειών... και αυτό είναι το αποτέλεσμα.

Πώς την έπαθαν έτσι οι Δημοκρατικοί; Θα μπορούσαν να έχουν τον Σάντερς αλλά τελικά προτίμησαν τη Χίλαρυ. Δηλαδή μεταξύ μας,

τη Χίλαρυ – τη μεγαλύτερη υποκρίτρια πολιτικό στις ΗΠΑ...!

Λοιπόν... όπως το έλεγα συνέχεια, δεν υπήρχε καμία περίπτωση να επιτρέψει η Εθνική Δημοκρατική Επιτροπή (ΕΔΕ) στον Μπέρνι Σάντερς να είναι ο υποψήφιος τους, ακόμα και όταν μερικές δημοσκοπήσεις είχαν δείξει ότι θα ήταν καλύτερος αντίπαλος εναντίον του Τραμπ. Τα ισχυρά συμφέροντα που κυβερνούν στην πραγματικότητα τις Ηνωμένες Πολιτείες και χρηματοδοτούν και τα δυο πολιτικά κόμματα δεν θα επέτρεπαν σε ένα πανθομολογούμενο σοσιαλιστή να εκλεγεί πρόεδρος. Αυτό δεν πρόκειται να συμβεί ποτέ. Στον αιώνα τον άπαντα. Από την δική μου την σκοπιά, ο ρόλος του Μπέρνι σ' αυτές τις εκλογές ήταν να προσελκύσει την προσοχή των νέων ψηφοφόρων, οι περισσότεροι από τους οποίους είναι εντελώς απογοητευμένοι από τις εκλογικές διαδικασίες. Η ιδέα ήταν να φέρει αυτούς τους νέους στους κόλπους του Δημοκρατικού Κόμματος, και μετά να πάει στην άκρη έτσι ώστε η ενέργειά τους και οι ψήφοι τους να διοχετευτούν στη Χίλαρυ. Και αυτός το δέχτηκε αυτό με το να μη χρησιμοποιήσει τη βάση της υποστήριξής του για να εξασκήσει σημαντική πίεση στο Δημοκρατικό Κόμμα, και με το να αποκλείσει από την αρχή την περίπτωση να είναι ανεξάρτητος υποψήφιος... κάτι που θα μπορούσε να του δώσει κάποια επιρροή ενάντια στην ΕΔΕ. Νομίζω ότι το κατεστημένο του Δημοκρατικού Κόμματος εξεπλάγη από το μέγεθος της υποστήριξης που έλαβε, και ιδιαίτερα με το φαινόμενο "Μπέρνι ή η καταστροφή". Η ιδέα ότι άνθρωποι θα αρνιόταν να ψηφίσουν για τη Χίλαρυ Κλίντον όταν ήρθε η ώρα ήταν γι' αυτούς αδιανόητο. Πρέπει επίσης να αναφέρουμε ότι τα ηλεκτρονικά μηνύματα που εμφάνισαν τα Wikileaks δείχνουν ότι η εκλογική εκστρατεία της Κλίντον υποστήριζε δραστήρια τον Τραμπ κατά την διάρκεια των προκριματικών εκλογών των Ρεπουμπλικανών, διότι νόμιζαν ότι η Χίλαρυ θα τον διέλυε σε μια τελική εκλογή. Αυτό βέβαια δείχνει ακόμη μια φορά πόσο υπερόπτες είναι και πόσο έχουν χάσει την επαφή με τον μέσο Αμερικανό ψηφοφόρο.

Το υπουργικό συμβούλιο του Τραμπ φαίνεται να είναι της κακιάς ώρας και πολύ αντιδραστικό. Υπάρχει αυτό το πνεύμα και στους δρόμους; Με ακροδεξιούς να τρελαίνονται και να επιτίθενται σε

εκείνους που δεν ταιριάζουν με τη δική τους στενή οπτική;

Νομίζω ότι είναι σημαντικό να διακρίνουμε μεταξύ των ατόμων που έχουν υποδειχθεί για το υπουργικό συμβούλιο του Τραμπ, και τους ανθρώπους στους δρόμους που διαπράττουν αυτές τις ρατσιστικές, μισογυνιστικές και αντί-ομοφυλοφιλικές επιθέσεις. Η εκστρατεία του Τραμπ χρησιμοποιήθηκε σαν το σύνθημα για μια χαλαρή συνένωση νέο-ναζιστών και λευκών εθνικιστών οι οποίοι έχουν συγκεντρωθεί κάτω από την σημαία της εναλλακτικής Δεξιάς. Είναι αδιαφιλονίκητο ότι έχουν ενδυναμωθεί από την εκστρατεία του Τραμπ – από τα λόγια του να χτίσει ένα τείχος στα σύνορα, να καταγράψει τους Μουσουλμάνους και να τους απαγορέψει να έλθουν στη χώρα, και τα λοιπά. Και η αναγόρευση του Στήβεν Μπάνον, από το ακροδεξιό Breitbart News, στο ρόλο του διευθυντή της εκστρατείας του, και τώρα στον κύριο στρατηγικό του σύμβουλο, έχουν σίγουρα ερμηνευτεί σαν ενθαρρυντικά σημεία από αυτούς τους ανθρώπους.

Υπήρχε κιόλας μια αύξηση της ρατσιστικής βίας, συμπεριλαμβανομένων και επιθέσεων σε Μαύρους, μετανάστες και Μουσουλμάνους, οι οποίες είχαν αρχίσει να αυξάνονται κατά την διάρκεια της δεύτερης θητείας του Ομπάμα... και ο Τραμπ και οι άνθρωποι που διεύθυναν την εκστρατεία του χρησιμοποίησαν αυτή τη δεξαμενή μίσους και βοήθησαν στο να νομιμοποιηθεί σε ένα βαθμό. Πιο πρόσφατα τον είδαμε να προσπαθεί να απομακρυνθεί από τους πιο εξτρεμιστές λευκούς εθνικιστές υποστηρικτές του, ιδιαίτερα μετά την διαμάχη με το βίντεο του λόγου του Ρίτσαρντ Σπένσερ στο Ίδρυμα Εθνικής Πολιτικής στην Ουάσιγκτον που είχε τεράστια διάδοση, και ο οποίος μιλούσε ανοιχτά για την εφαρμογή μιας νέο-ναζιστικής ατζέντας μιλώντας στα Γερμανικά. Αυτό θα μπορούσε να είναι μια ένδειξη ότι ο Τραμπ δεν πιστεύει πως χρειάζεται να στηριχτεί πάνω σε αυτές τις δυνάμεις τώρα που ήρθε στην εξουσία, ότι μπορούν να του δημιουργήσουν αρνητικές ευθύνες και ότι θα προτιμούσε να χρησιμοποιήσει τους πιο επίσημους θεσμούς πολιτικής εξουσίας που τώρα έχει στην διάθεσή του. Θα δούμε πώς θα εξελιχτεί αυτή η δυναμική. Θα είναι σίγουρα σημαντικό για αναρχικούς και άλλες

αντιρατσιστικές δυνάμεις να προσέξουν αυτό το κίνημα τις ερχόμενες εβδομάδες, μήνες και χρόνια, και να επέμβουν για να βοηθήσουν προσφέροντας άμυνα στις περιθωριοποιημένες ομάδες που έχουν στοχοποιηθεί από αυτές τις επιθέσεις, και να περιορίσουν την ανάπτυξή τους και τη λαϊκή επιρροή τους γενικότερα.

Από την άλλη μεριά, τα άτομα που επιλέγονται για διορισμό στη διοίκηση του Τραμπ αντιπροσωπεύουν μια απειλή εντελώς διαφορετικού είδους. Εκτός από τον Μπάνον, πολλοί από τους ρουφιάνους που ετοιμάζονται να διοικήσουν ανήκουν είτε στις ελίτ της Wall Street, ή είναι μέλη της Ακροδεξιάς του Ρεπουμπλικανικού κατεστημένου ή διαφωνούντες στρατηγοί από τη διοίκηση του Ομπάμα με ιδιαίτερες προσωπικές αντιρρήσεις. Ο εισερχόμενος Αντιπρόεδρος Μάικ Πένς θα είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος στη νέα διοίκηση. Είναι ένας αναγεννημένος Χριστιανός που θέλει να κάνει παράνομες τις εκτρώσεις και να αντιστρέψει τα δικαιώματα των ΛΟΑΤ, ενώ είναι εγκάθετος των αδελφών Κοτς – των κύριων χρηματοδοτών του κινήματος του Τσαγιού [Tea Party movement]. Η Μπέτσυ Ντεβός, η επιλογή του Τραμπ για Υπουργός Εκπαίδευσης, είναι μια δισεκατομμυριούχος επιχειρηματίας και ιδεολόγος που θέλει να ιδιωτικοποιήσει το Αμερικανικό σχολικό σύστημα. Τυχαίνει να είναι επίσης η αδελφή του Έρικ Πρινς, του τύπου που ξεκίνησε την ιδιωτική στρατιωτική εταιρία Blackwater. Και υπάρχουν και άλλα παραδείγματα... πολλοί από αυτούς που διορίζει στο κατεστημένο εθνικής ασφάλειας είναι υπέρ των βασανιστηρίων, και θέλουν να επιτεθούν στο Ιράν, για παράδειγμα.

Θα κάνει ο Τραμπ την Αμερική μεγάλη και πάλι; Τι αναμένετε από την πολιτική του;

Θα πρέπει να διερωτηθούμε... ήταν ποτέ μεγάλη η Αμερική; Η χώρα είναι ένα αποικιακό έθνος που δημιουργήθηκε από την εξολόθρευση των ενδογενών κατοίκων της και μεγαλωμένο από αιώνες σκλαβιάς και παγκόσμιου ιμπεριαλισμού. Είναι η πιο πλούσια χώρα του κόσμου, αλλά έχει απίστευτα επίπεδα φτώχειας και φυλάκισης στον πλανήτη. Νομίζω ότι αυτή η νοσταλγία για

μια εποχή που η Αμερική ήταν σπουδαία προέρχεται από την αίσθηση μείωσης των επιπέδων ζωής και από το ότι πολλοί άνθρωποι είναι αβέβαιοι για τη θέση τους στον κόσμο. Προέρχεται επίσης από ανθρώπους που διδάσκονται συνέχεια ότι η Αμερική είναι η πιο ισχυρή χώρα στη γη (κάτι που πιστεύει η μεγάλη πλειοψηφία των Αμερικανών), αλλά που παρόλα αυτά η βιωματική τους εμπειρία είναι αυτή της αυξανόμενης φτώχειας και ανασφάλειας. Βλέπουν ότι οι ζωές τους δεν ανταποκρίνονται στην εικόνα της Αμερικής που βλέπουν στην τηλεόραση ή στις ταινίες του Χόλυγουντ. Αυτό τους προξενεί θυμό, σαν να τους λείπει κάτι... ενώ αυτή η εικόνα της Αμερικής σαν μια μεγάλη ουτοπία ελευθερίας και ευκαιριών είναι ένας μύθος που τον έχουν επαναλάβει τόσες φορές ώστε να πιστεύουν ότι είναι αλήθεια.

Όσο για τον Τραμπ... Δεν νομίζω ότι θα μπορέσει να συγκεράσει αυτές τις δύο αντιλήψεις – την πραγματικότητα και το μύθο. Δεν πρόκειται να κάνει την “Αμερική μεγάλη και πάλι”. Εάν δει κανείς ποιούς βάζει σε θέσεις εξουσίας, και την ιστορία της δικής του επιχειρηματικής αυτοκρατορίας, νομίζω ότι είναι πλέον σίγουρο ότι θα οδηγήσει την χώρα σε μια σκοτεινή εποχή ακόμη μεγαλύτερης βίας και ακόμη υψηλότερων επιπέδων οικονομικής ανισότητας από αυτά που ήδη υπάρχουν. Και θα γίνει ακόμη πλουσιότερος ενώ κάνει όλα αυτά. Είναι εκπληκτικό το πόσοι άνθρωποι πείστηκαν από τα ψέμματά του... ο τύπος είναι ένας απίθανος ψεύτης. Ήταν φανερό σ’ όλη του την εκστρατεία ότι κατασκεύαζε ψέματα καθώς προχωρούσε, και ότι ήταν ένας κοινωνιοπαθής και ένας παθολογικός ψεύτης. Αλλά τελικά αρκετοί άνθρωποι τον πίστεψαν... διότι ήθελαν να πιστέψουν τόσο απεγνωσμένα ότι τα πράγματα θα γινόταν καλύτερα. Δεν είμαι βέβαιος ποια θα είναι η αντίδραση αυτών των εκατομμυρίων ανθρώπων όταν θα καταλάβουν ότι τους είπαν πάλι ψέματα.

Βλέπουμε όμως μερικές διαδηλώσεις εναντίον του Τραμπ. Είναι αυτό κάτι αυθόρμητο και απεγνωσμένη απογοήτευση ή υπάρχει κάτι πιο συνεπές σ’ αυτό;

Δεν θα έλεγα ότι είναι κάτι απεγνωσμένο, αν και ήταν σίγουρα

αυθόρμητο. Νομίζω πολλοί σοκαρίστηκαν και ήταν θυμωμένοι όταν κατάλαβαν ότι αυτός θα ήταν ο πρόεδρος για τέσσερα χρόνια. Οι πρώτες διαδηλώσεις έγιναν όλες στη δυτική ακτή, όπου έχει πολύ μικρή απήχηση. Εκεί ήταν οι πόλεις όπου υπήρξαν μικροταραχές σε συγκεντρώσεις του Τραμπ... Πρέπει επίσης να τονίσουμε ότι ένα μεγάλο μέρος της υποστήριξης στον Τραμπ προήλθε από μικρές και αποβιομηχανοποιημένες πόλεις, ενώ δεν είχε τόσο μεγάλη υποστήριξη σε μεγάλες πόλεις όπου δεν υπήρχαν πολλοί που πίστευαν ότι θα μπορούσε να κερδίσει. Ήταν βασικά ένα αστείο... κάτι που προκαλεί γέλια στην τηλεόραση. Όλοι αυτοί σοκαρίστηκαν όταν κέρδισε... και προς τιμή τους πολλοί από αυτούς βγήκαν στους δρόμους για να διαδηλώσουν την απογοήτευσή τους στο ότι κάποιος τόσο μισητός μπόρεσε να εκλεγεί.

Θα δούμε πώς θα εξελιχθούν τα πράγματα... αλλά θα πρέπει να σκεφτούμε σοβαρά γιατί τόσοι πολλοί άνθρωποι δεν κατάλαβαν πόσο ισχυρή ήταν η βάση υποστήριξής του, και τι μας λέει αυτό για την πολιτιστική διαίρεση που υπάρχει στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Αυτή δεν είναι μια αστεία ερώτηση (ποιος θα το πίστευε): Θα ζήσουμε μια "Αμερικανική άνοιξη" το 2017;

Μαντεύω ότι όλα είναι πιθανά... αλλά θα ήμουν πραγματικά έκπληκτος αν κάτι τέτοιο συνέβαινε. Ελπίζω ότι το 2017 θα δούμε την απαρχή της εμφάνισης ενός νέου κινήματος, και κατά προτίμηση ένα κίνημα που θα δεν θα εστιάζει στην προσωπικότητα του Τραμπ, αλλά στο καπιταλιστικό και αποικιακό σύστημα εξουσίας που αυτός αντιπροσωπεύει. Δεν πρόκειται καθόλου να υπάρξει μια στιγμή σαν αυτή της πλατείας Ταχρίρ στα σκαλιά του Καπιτωλίου, ή στην Times Square ή κάτι παρόμοιο. Οι ΗΠΑ είναι πολύ διαφορετική από τις χώρες όπου έγιναν οι επαναστάσεις της Αραβικής Άνοιξης. Είναι πολύ πιο μεγάλη χώρα και έχει ένα πολύ πιο αναπτυγμένο σύστημα επιτήρησης και καταπίεσης. Αλλά είναι επίσης πολύ διαφορετική πολιτιστικά και πολιτικά. Έχει διαφορετικές αντιθέσεις και διαφορετικές διαχωριστικές γραμμές.

Ελπίζω πραγματικά να δω κινήματα που έχουν εμφανιστεί τα τελευταία χρόνια, όπως το κίνημα των Μαύρων εναντίον των φόνων από την αστυνομία, και το ενδογενές κίνημα υπεράσπισης της γης στο Standing Rock, να μεγαλώνουν και να προχωρήσουν σε νέες κατευθύνσεις. Ελπίζω να δω αγώνες και κινήματα που να ενώνονται και να μαθαίνουν το ένα από το άλλο... να αρχίσουν να βλέπουν τι δουλεύει και να πειραματιστούν με νέες τακτικές και οργανωτικές μεθόδους. Όσον αφορά την Αμερικανική Άνοιξη... δεν θα κρατούσα την αναπνοή μου ώσπου να έρθει. Αλλά θα ήμουν ευτυχής αν έκανα λάθος σ' αυτό.

Στις 20 Ιανουαρίου θα δούμε καπνό πάνω από την πόλη ενώ ο «Τράμπας» θα δίνει τον πρώτο του λόγο;

Χμ! Νομίζω ότι μάλλον σκέφτεστε για την τελετή όπου ανακοινώνουν τον νέο Πάπα.

Αλλά στα σοβαρά, δεν ξέρω την απάντηση σ' αυτό. Οι ορκωμοσίες των Προέδρων έχουν πολύ μεγάλη ασφάλεια... και αυτή ιδιαίτερα θα έχει βαριά αστυνόμευση. Αλλά υπάρχουν και εκατομμύρια άνθρωποι που μισούν τον Τραμπ και ό,τι αυτός αντιπροσωπεύει, οι οποίοι θα προσπαθούν να του χαλάσουν αυτή τη μεγάλη του μέρα. Οπότε θα πρέπει να περιμένουμε να δούμε τι θα γίνει.

Διανοούμενοι και Εξουσία: Συνομιλία του Μισέλ Φουκώ και του Ζιλ Ντελέζ

Μετάφραση: Ελιάννα Καναβέλη

Το παρόν κείμενο αποτελεί απομαγνητοφώνηση μιας συνομιλίας που έγινε το 1972 μεταξύ των δύο μεταδομιστών φιλοσόφων, του Μισέλ

Φουκώ και του Ζιλ Ντελέζ, η οποία διερευνά τις συνδέσεις ανάμεσα στους αγώνες των γυναικών, των ομοφυλόφιλων, των φυλακισμένων κ.ά. με την ταξική πάλη και, επίσης, τη σχέση μεταξύ θεωρίας, πράξης και εξουσίας.

Αυτή η απομαγνητοφώνηση εμφανίστηκε πρώτη φορά στα αγγλικά στο βιβλίο *Language, Counter-Memory, Practice: selected essays and interviews by Michel Foucault*, επιμελημένο από τον Donald F. Bouchard.

Μισέλ Φουκώ: Ένας μαοϊκός κάποτε μου είπε: «Μπορώ εύκολα να καταλάβω τον σκοπό του Σαρτρ να συνταχθεί μαζί μας, μπορώ να καταλάβω τους στόχους του και την ανάμειξή του στην πολιτική, μπορώ εν μέρει να καταλάβω τη θέση σας, καθώς πάντα ασχολούσασταν με το ζήτημα του εγκλεισμού. Αλλά ο Ντελέζ είναι αίνιγμα». Συγκλονίστηκα από αυτή τη δήλωση επειδή η θέση σας συγκεκριμένα μου φαινόταν πάντα ξεκάθαρη.

Ζιλ Ντελέζ: Πιθανόν βρισκόμαστε στη διαδικασία της βίωσης μιας νέας σχέσης μεταξύ θεωρίας και πράξης. Κάποτε η πράξη θεωρούνταν μια εφαρμογή της θεωρίας, μια συνέπεια. Άλλες φορές εξέφραζε μια αντίθετη έννοια και θεωρούνταν ότι ενέπνεε τη θεωρία, ότι ήταν απαραίτητη για τη δημιουργία των μελλοντικών θεωρητικών τύπων. Σε κάθε συμβάν η σχέση τους γινόταν κατανοητή με τους όρους μιας διαδικασίας άθροισης. Για εμάς, ωστόσο, το ερώτημα γίνεται ορατό από μια διαφορετική σκοπιά. Οι σχέσεις μεταξύ θεωρίας και πράξης είναι πολύ πιο μερικές και αποσπασματικές. Από τη μια, μια θεωρία είναι πάντα τοπική, σχετίζεται με ένα περιορισμένο πεδίο και εφαρμόζεται σε μια άλλη σφαίρα, λίγο πολύ απομακρυσμένη απ' αυτή. Η σχέση που διατηρεί στην εφαρμογή μιας θεωρίας δεν έχει ποτέ κάποια ομοιότητα. Επιπλέον, από τη στιγμή που μια θεωρία κινείται στο κατάλληλο πεδίο της, ξεκινά να μετράει εμπόδια, τοίχους και αποκλεισμούς, οι οποίοι απαιτούν την αναμετάδοσή της από έναν άλλον τύπο λόγου (είναι μέσα απ' αυτό τον άλλο λόγο που τελικά περνάει σε ένα διαφορετικό πεδίο). Η πράξη είναι ένα σύνολο αναμεταδόσεων από ένα θεωρητικό σημείο σε ένα άλλο, και η θεωρία είναι μια αναμετάδοση από μια πράξη σε μια άλλη. **Καμιά**

θεωρία δεν μπορεί να αναπτυχθεί χωρίς, τελικά, να μην αντιμετωπίζει έναν τοίχο και η πράξη είναι απαραίτητη για να διαπεράσει αυτό τον τοίχο.

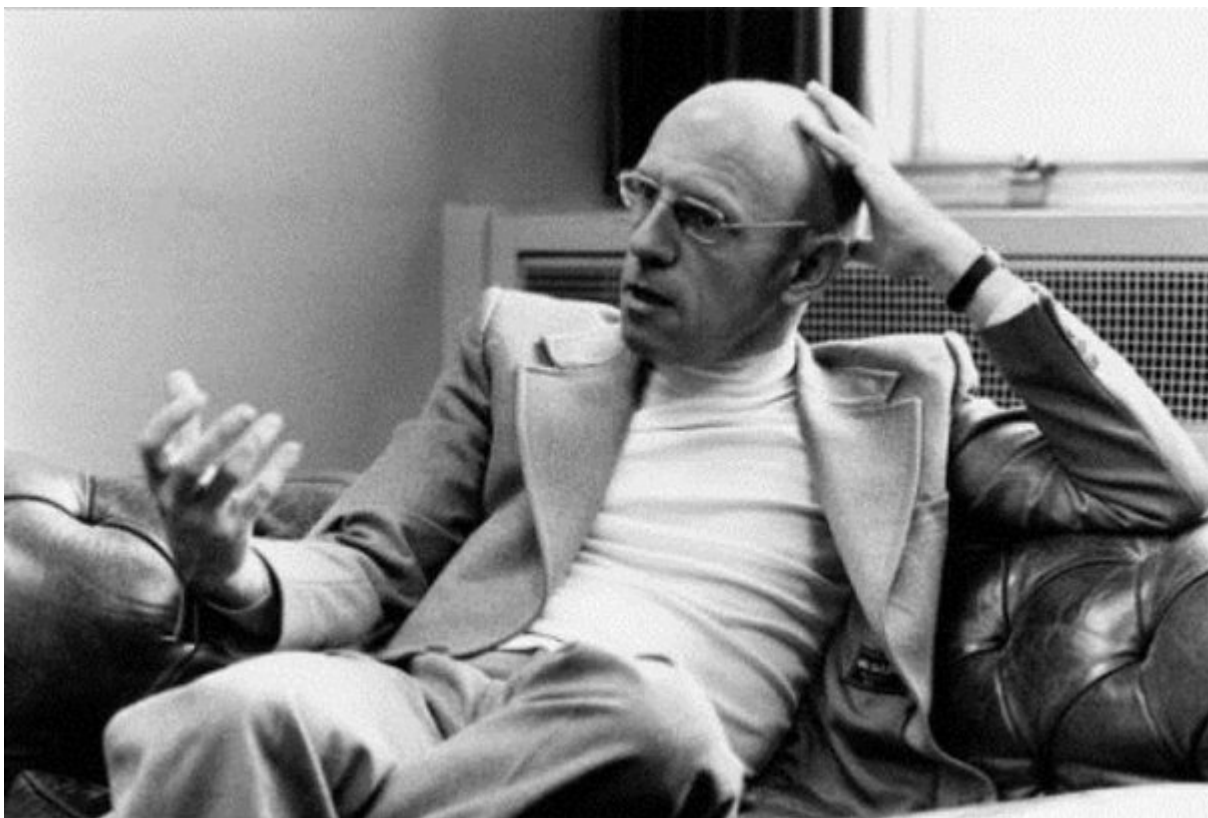
Για παράδειγμα, η εργασία σας ξεκίνησε στη θεωρητική ανάλυση της έννοιας του εγκλεισμού και, ειδικότερα, με έμφαση στο ψυχιατρικό άσυλο μέσα σε μια καπιταλιστική κοινωνία τον 19ο αιώνα. Μετά ενδιαφερθήκατε για την αναγκαιότητα των έγκλειστων ατόμων να μιλήσουν για τον εαυτό τους, να δημιουργήσουν μια αναμετάδοση (είναι πιθανό, από την άλλη, ότι το καθήκον σας ήταν ήδη η αναμετάδοση σε σχέση με αυτούς) και αυτή η ομάδα βρέθηκε στις φυλακές – αυτά τα άτομα είναι φυλακισμένα. Ήταν σε αυτή τη βάση που οργανώσατε την ενημερωτική ομάδα για τις φυλακές (Ο.Ε.Φ.), [1] με αντικείμενο τη δημιουργία των συνθηκών που να επιτρέπουν στους φυλακισμένους να μιλήσουν για τους εαυτούς τους. Θα ήταν απολύτως ψευδές να πούμε, όπως το έθεσε ο μαοϊκός, ότι με το να προτείνετε αυτή την πράξη εφαρμόζετε τις θεωρίες σας. Δεν αποτελούσε μια εφαρμογή ούτε ένα έργο για την έναρξη των μεταρρυθμίσεων ή μια έρευνα με την παραδοσιακή έννοια. Η έμφαση ήταν συνολικά διαφορετική: ένα σύστημα αναμεταδόσεων μέσα σε μια μεγαλύτερη σφαίρα, μέσα σε μια πολλαπλότητα μερών, τα οποία είναι και θεωρητικά και πρακτικά. Ένας θεωρητικός διανοούμενος, για εμάς, δεν είναι πλέον ένα υποκείμενο, η αναπαριστώσα ή η αναπαριστάμενη συνείδηση. Αυτοί που δρουν και μάχονται πλέον δεν αντιπροσωπεύονται ούτε από μια ομάδα ούτε από ένα σωματείο που ιδιοποιείται το δικαίωμα να ανταποκρίνεται σαν τη συνείδησή τους. Ποιος μιλά και δρα; Είναι πάντα μια πολλαπλότητα, ακόμα και για το πρόσωπο που μιλά και ενεργεί. Όλοι είμαστε «γκρουπούσκουλα». [2] Η αντιπροσώπευση δεν υπάρχει πλέον. Υπάρχει μόνο δράση – θεωρητική δράση και πρακτική δράση, η οποία μας υπηρετεί καθώς αναμεταδίδει και διαμορφώνει δίκτυα.

Φουκώ: Μου φαίνεται ότι η πολιτική συμμετοχή του διανοούμενου ήταν παραδοσιακά το προϊόν δύο διαφορετικών όψεων της δραστηριότητάς του: της θέσης του ως διανοούμενου στην αστική κοινωνία, στο σύστημα της καπιταλιστικής παραγωγής και στο

πλαίσιο της ιδεολογίας που αυτή παράγει ή θέτει (την εκμετάλλευσή του, τη φτώχεια, την απόρριψη, τις διώξεις, τις κατηγορίες για ανατρεπτική δραστηριότητα, την ανηθικότητα, κλπ), και τον αρμόζων λόγο του στον βαθμό που αποκαλύπτει μια συγκεκριμένη αλήθεια, που εμπεριέχει πολιτικές σχέσεις εκεί που αυτές δεν είναι αναμενόμενες. Αυτοί οι δύο τύποι πολιτικοποίησης δεν αποκλείουν ο ένας τον άλλον αλλά, όντας διαφορετικής τάξης, ούτε και συμπίπτουν. Κάποιοι ταξινομούνται ως «παρίες» και άλλοι ως «σοσιαλιστές». Κατά τη διάρκεια συγκεκριμένων στιγμών με βίαιες αντιδράσεις, από την πλευρά των αρχών, αυτές οι δύο θέσεις εύκολα συγχωνεύονταν: μετά το 1848, μετά την Κομμούνα, μετά το 1940. Ο διανοούμενος απορρίφθηκε και διώχθηκε εκείνη ακριβώς τη στιγμή που τα γεγονότα έγιναν αδιάσειστα, όταν ήταν απαγορευμένο να πεις ότι ο βασιλιάς είναι γυμνός. Ο διανοούμενος είπε την αλήθεια σε αυτούς που δεν το είχαν δει ακόμη, στο όνομα εκείνων που τους ήταν απαγορευμένο να πουν την αλήθεια: είχε συνείδηση, συνειδητότητα και ευγλωττία.

Στην πιο πρόσφατη αναταραχή,^[3] ο διανοούμενος ανακάλυψε ότι οι μάζες δεν τον χρειάζονται πια για να κερδίσουν γνώση: γνωρίζουν τέλεια, χωρίς ψευδαίσθηση, γνωρίζουν πολύ καλύτερα από αυτόν και είναι σίγουρα ικανοί να εκφραστούν οι ίδιοι. Αλλά εκεί υπάρχει ένα σύστημα εξουσίας το οποίο εμποδίζει, απαγορεύει και ακυρώνει αυτό τον λόγο και αυτή τη γνώση, μια εξουσία δεν βρίσκεται μόνο στη δηλωτική αρχή της λογοκρισίας, αλλά βαθιά και διακριτικά διαπερνά ένα ολόκληρο κοινωνικό δίκτυο. Οι διανοούμενοι είναι οι ίδιοι παράγοντες αυτού του συστήματος εξουσίας – η ιδέα ότι η υπευθυνότητά τους περί «συνείδησης» και περί διαλογικών τύπων αποτελούν μέρος του συστήματος. Ο ρόλος του διανοουμένου δεν είναι πλέον να τοποθετείται «κάπως μπροστά και στο πλάι» προκειμένου να εκφράσει την ασφυκτική αλήθεια της συλλογικότητας, αλλά να παλέψει ενάντια στους τύπους της εξουσίας που τον μεταλλάσσουν σε αντικείμενο και όργανό της, στη σφαίρα της «γνώσης», της «αλήθειας», της «συνείδησης» και του «λόγου».^[4]

Υπό αυτή την έννοια, η θεωρία δεν εκφράζει, μεταφράζει ή υπηρετεί την εφαρμογή της πράξης: είναι πράξη. Αλλά είναι τοπική και περιφερειακή, όπως είπατε, και όχι αθροιστική. Είναι μια μάχη ενάντια στην εξουσία, μια μάχη που στοχεύει στην αποκάλυψη και στην υπονόμηση της εξουσίας και που είναι περισσότερο άορατη και υποδόρια. Δεν πρόκειται για το «ξύπνημα της συνείδησης», για το οποίο παλεύουμε (οι μάζες για αρκετό καιρό γνώριζαν ότι η συνείδηση είναι μια μορφή γνώσης και η συνείδηση στη βάση της υποκειμενικότητας είναι ένα προνόμιο της αστικής τάξης), αλλά για να πλησιάσουμε την εξουσία, για να πάρουμε την εξουσία. Είναι μια δραστηριότητα που διεξάγεται παράλληλα με αυτούς που μάχονται για την εξουσία και όχι ο διαφωτισμός τους από μια ασφαλή απόσταση. Μια «θεωρία» είναι το περιφερειακό σύστημα αυτής μάχης.

Ντελέζ: Ακριβώς. Μια θεωρία είναι ένα κουτί με εργαλεία. Δεν σχετίζεται με το σημαίνον. Πρέπει να είναι χρήσιμη. Πρέπει να είναι λειτουργική και όχι για τον εαυτό της. Εάν δεν τη χρησιμοποιεί κανείς, ξεκινώντας από τον ίδιο τον θεωρητικό (ο οποίος αναζητά να γίνει ένας θεωρητικός), τότε η θεωρία είναι άχρηστη ή η στιγμή είναι ακατάλληλη. Δεν αναθεωρούμε μια

θεωρία αλλά κατασκευάζουμε νέες, δεν έχουμε άλλη επιλογή από το να φτιάξουμε καινούργιες. Είναι παράξενο που ο Προυστ, ένας συγγραφέας, ήταν που σκέφτηκε να γίνει ένας αγνός διανοούμενος και το είπε τόσο ξεκάθαρα: μεταχειρίσου το βιβλίο μου όπως ένα ζευγάρι γυαλιά που κατευθύνονται προς τα έξω• εάν δεν σου ταιριάζουν, βρες άλλο ζευγάρι, το αφήνω σε σένα να βρεις το δικό σου εργαλείο, το οποίο είναι απαραίτητο για την «πολιορκία στη μάχη». Μια θεωρία δεν αθροίζει, είναι ένα εργαλείο για πολλαπλασιασμό και, επίσης, πολλαπλασιάζει τον εαυτό της. **Είναι στη φύση της εξουσίας να αθροίζει και είναι η δική σας θέση, με την οποία συμφωνώ απόλυτα, ότι η θεωρία είναι εκ φύσεως αντίθετη στην εξουσία.**

Μόλις μια θεωρία μπλεχτεί σε ένα συγκεκριμένο σημείο, συνειδητοποιούμε ότι ποτέ δεν θα έχει την παραμικρή πρακτική σημασία, εκτός κι αν μπορεί να ξεσπάσει σε μια διαφορετική περιοχή. Γι' αυτό τον λόγο η αντίληψη της μεταρρύθμισης είναι τόσο ηλίθια και υποκριτική. Είτε οι μεταρρυθμίσεις σχεδιάζονται από ανθρώπους που ισχυρίζονται ότι είναι αντιπρόσωποι, που έχουν ως επάγγελμα να μιλούν εξ ονόματος άλλων και οδηγούν σε έναν διαχωρισμό της εξουσίας, στη διανομή αυτής της νέας εξουσίας, η οποία εντείνεται από μια διπλή καταπίεση, ή προκύπτουν από τα παράπονα και τις απαιτήσεις αυτών που ενδιαφέρονται. Αυτή η τελευταία περίπτωση δεν είναι πλέον μια μεταρρύθμιση, αλλά μια επαναστατική πράξη που διερωτάται (εκφράζοντας την πλήρη δύναμη αυτής της μερικότητας) για την απολυτότητα της εξουσίας και την ιεραρχία που εμπεριέχει.

Αυτό είναι εμφανές στις φυλακές: τα πιο μικρά και ασήμαντα αιτήματα των φυλακισμένων μπορούν να σπάσουν τη ψευδομεταρρύθμιση του Πλεβέν.[5] Αν οι διαμαρτυρίες των παιδιών ακούγονταν στα νηπιαγωγεία, εάν δινόταν απαντήσεις στις ερωτήσεις τους, θα ήταν αρκετό για να εκραγεί ολόκληρο το εκπαιδευτικό σύστημα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το κοινωνικό μας σύστημα δεν είναι καθόλου ανεκτικό. Χαρακτηρίζεται από την ακραία ευθραυστότητά του σε όλες τις πτυχές του και, επίσης,

είναι χρήσιμο για έναν παγκόσμιο τύπο καταπίεσης. Κατά τη γνώμη μου, ήσασταν ο πρώτος –και στα βιβλία σας και στο πεδίο της πράξης– που μας διδάξατε κάτι απολύτως ουσιαστικό: **την ύβρη τού να μιλάς εξ ονόματος των άλλων**. Γελοιοποιήθηκε η αντιπροσώπευση και είπαμε ότι τελείωσε, αλλά αποτύχαμε να προβλέψουμε τις συνέπειες από αυτήν την «θεωρητική» μετατροπή –να εκτιμήσουμε το θεωρητικό γεγονός ότι μόνο αυτοί που είναι οι άμεσα ενδιαφερόμενοι μπορούν να μιλήσουν με ένα πρακτικό τρόπο για δικό τους λογαριασμό.

Φουκώ: Και όταν οι φυλακισμένοι ξεκίνησαν να μιλούν, είχαν μια προσωπική θεωρία για τις φυλακές, το ποινικό σύστημα και τη δικαιοσύνη. Είναι αυτός ο τύπος λόγου ο οποίος εντέλει μετράει, ένας λόγος ενάντια στην εξουσία, ο αντι-λόγος των κρατουμένων και αυτών που αποκαλούμε εγκληματίες και όχι μια θεωρία για την εγκληματικότητα. Το πρόβλημα των φυλακών είναι τοπικό και περιθωριακό: Λιγότερο από περίπου 100.000 άνθρωποι περνούν μέσα από τις φυλακές κάθε χρόνο. Στη Γαλλία σήμερα υπάρχουν στις φυλακές περίπου 300.000 με 400.000 ανθρώπων. Αυτό το περιθωριακό πρόβλημα φαίνεται να διαταράσσει τους πάντες. Ξαφνιάστηκα από το γεγονός ότι τόσο πολλοί που δεν έχουν πάει φυλακή μπορεί να ενδιαφερθούν για τα προβλήματά της, ξαφνιάστηκα που όλοι αυτοί που δεν είχαν ακούσει τον λόγο των εγκλειστών μπορούν τόσο εύκολα να τους καταλάβουν. Πώς το εξηγούμε αυτό; Δεν εξηγείται διότι, γενικά, το ποινικό σύστημα είναι ο τύπος στον οποίο η εξουσία γίνεται περισσότερο ορατή ως εξουσία; Το να βάλεις κάποιον στη φυλακή, να τον περιορίσεις, να του στερήσεις το φαγητό και τη ζέστη, να τον αποτρέψεις από το να δραπετεύσει, να κάνει έρωτα κ.λπ., αυτό είναι σίγουρα η πιο φρενήρης εκδήλωση της εξουσίας που μπορεί να φανταστεί κάποιος.

Μια μέρα μιλούσα με μια γυναίκα που είχε βρεθεί στη φυλακή και έλεγε: «Φαντάσου ότι στην ηλικία των σαράντα χρόνων τιμωρήθηκα μια μέρα με ένα γεύμα μόνο με ξερό ψωμί». Αυτό που προκαλεί εντύπωση σχετικά με αυτή την ιστορία δεν είναι η ελαφρότητα της άσκησης της εξουσίας, αλλά ο κυνισμός με τον οποίο

ασκείται η εξουσία ως εξουσία, με τον πιο αρχαϊκό, παιδαριώδες, βρεφικό τρόπο. Ως παιδιά μαθαίνουμε τι σημαίνει να μειώνεται η κατανάλωση ψωμιού και νερού. Η φυλακή είναι το μοναδικό μέρος όπου η εξουσία εκδηλώνεται με την πιο γυμνή της μορφή, στην πιο υπερβολική μορφή της, όπου αυτό δικαιολογείται ως ηθική δύναμη. **«Είναι μέσα στα δικαιώματά μου να σε τιμωρήσω επειδή ξέρεις ότι είναι εγκληματικό το να κλέβεις ή να σκοτώνεις...»** Αυτό που είναι εντυπωσιακό σχετικά με τις φυλακές είναι ότι, για μια φορά, η εξουσία δεν κρύβεται ή μεταμφιέζεται. Αποκαλύπτεται ως τυραννία που βρίσκεται στις πιο μικροσκοπικές λεπτομέρειες. Είναι κυνική και ταυτόχρονα αγνή και εντελώς «δικαιολογημένη», επειδή η πρακτική της μπορεί να διαμορφωθεί ολοκληρωτικά μέσα σε ένα πλαίσιο ηθικότητας. Η σκληρή της τυραννία, κατά συνέπεια, εμφανίζεται ως η γαλήνια κυριαρχία του Καλού εναντίον του Κακού, της τάξης πάνω στην αταξία.

Ντελέζ: Ναι, και το αντίθετο είναι εξίσου αληθές. Όχι μόνο οι έγκλειστοι μεταχειρίζονται σαν παιδιά, αλλά και τα παιδιά ως έγκλειστοι. Τα παιδιά υποβάλλονται σε μια συνεχής κατάσταση παιδικότητας που τους είναι ξένη. Σε αυτή τη βάση, είναι αδιαμφισβήτητο ότι τα σχολεία μοιάζουν με τις φυλακές και ότι τα εργοστάσια είναι η πλησιέστερη προσέγγισή της. Κοιτάξτε την είσοδο σε ένα εργοστάσιο της Ρενώ ή οπουδήποτε αλλού σχετικά με αυτό το θέμα: τρία εισιτήρια για να μπει στην τουαλέτα κατά τη διάρκεια της ημέρας. Βρήκατε ένα κείμενο του δέκατου όγδοου αιώνα, από τον Τζέρεμι Μπένθαμ, που προτείνει μεταρρυθμίσεις για τη φυλακή. Στο όνομα αυτής της μεταρρυθμιστικής παρόρμησης θεσπίζεται ένα κυκλικό σύστημα όπου η ανακαινισμένη φυλακή χρησιμεύει ως μοντέλο και όπου το άτομο περνά ανεπαίσθητα από το σχολείο στο εργοστάσιο, από το εργοστάσιο στη φυλακή και το αντίστροφο. Αυτή είναι η ουσία της μεταρρυθμιστικής παρόρμησης, της αναθεωρημένης αντιπροσώπευσης. Αντίθετα, όταν οι άνθρωποι αρχίζουν να μιλούν και να ενεργούν για λογαριασμό τους, δεν αντιτίθενται στην αντιπροσώπευσή τους (ακόμη κι αν είναι αντίθετοι) από έναν άλλον. Δεν αντιτάσσουν μια νέα αντιπροσώπευση στην ψευδή

αντιπροσώπευση της εξουσίας. Για παράδειγμα, σας θυμάμαι να λέτε ότι δεν υπάρχει λαϊκή δικαιοσύνη ενάντια στη δικαιοσύνη, η αναμέτρηση γίνεται σε ένα άλλο επίπεδο.

Φουκώ: Νομίζω ότι δεν είναι απλά η ιδέα των καλύτερων και πιο δίκαιων μορφών δικαιοσύνης που κρύβεται πίσω από το μίσος των ανθρώπων για το δικαστικό σύστημα, τους δικαστές, τα δικαστήρια και τις φυλακές, αλλά, πέρα απ' αυτό και πριν απ' οτιδήποτε άλλο, η απλή αντίληψη ότι η εξουσία ασκείται πάντα σε βάρος του λαού. Ο αντι-δικαστικός αγώνας είναι ένας αγώνας ενάντια στην εξουσία και δεν νομίζω ότι είναι ένας αγώνας ενάντια στην αδικία, στην αδικία του δικαστικού συστήματος, ή ένας αγώνας για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των οργάνων της. Είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό ότι σε ξεσπάσματα ταραχών ή εξεγέρσεων ή σε ανατρεπτικές στιγμές το δικαστικό σύστημα εστιάζει στην επίτευξη ενός στόχου, όπως στην οικονομική δομή, τον στρατό και άλλες μορφές εξουσίας. Η υπόθεσή μου, αλλά είναι απλώς μια υπόθεση, είναι ότι τα λαϊκά δικαστήρια, όπως αυτά που υπήρξαν στην Επανάσταση, ήταν ένα μέσο για την κατώτερη μεσαία τάξη, η οποία είχε συμμαχήσει με τις μάζες, να διασώσει και να ανακτήσει την πρωτοβουλία στον αγώνα ενάντια στο δικαστικό σύστημα. Για να επιτευχθεί αυτό πρότειναν ένα δικαστικό σύστημα με βάση τη δυνατότητα της δίκαιης δικαιοσύνης, όπου ένας δικαστής μπορεί να καταστήσει μια δίκαιη ετυμηγορία. Η αναγνωρίσιμη μορφή του δικαστηρίου ανήκει στην αστική ιδεολογία της δικαιοσύνης.

Ντελέζ: Στη βάση της πραγματικής μας κατάστασης η εξουσία αναπτύσσει κατηγορηματικά ένα συνολικό ή παγκόσμιο όραμα. Δηλαδή, όλες οι τρέχουσες μορφές καταπίεσης (η ρατσιστική καταπίεση των μεταναστών εργαζομένων, η καταστολή στα εργοστάσια, στο εκπαιδευτικό σύστημα, και η γενική καταστολή της νεολαίας) είναι εύκολα αθροιζόμενες από τη μεριά της εξουσίας. Πρέπει όχι μόνο να αναζητήσουμε την ενότητα αυτών των τύπων στην αντίδραση του Μάη του '68, αλλά, πιο σωστά, στη συντονισμένη προετοιμασία και οργάνωση του κοντινού μέλλοντος. Ο γαλλικός καπιταλισμός βασίζεται πλέον σε ένα «περιθώριο» της

ανεργίας και έχει εγκαταλείψει τη φιλελεύθερη και πατρική μάσκα που είχε υποσχεθεί την πλήρη απασχόληση. Με την προοπτική αυτή αρχίζουμε να βλέπουμε την ενότητα των μορφών καταπίεσης: περιορισμούς σχετικά με τη μετανάστευση, τη στιγμή που θεωρείται ότι οι πιο δύσκολες και άχαρες θέσεις εργασίας πάνε σε εργαζόμενους μετανάστες, επειδή οι Γάλλοι πρέπει να αποκτήσουν εκ νέου τη «γεύση» για την όλο και πιο δύσκολη εργασία, ο αγώνας ενάντια στη νεολαία και την καταστολή του εκπαιδευτικού συστήματος, επειδή η αστυνομική καταστολή είναι πιο ενεργή όταν υπάρχει μικρότερη ανάγκη για νέους ως εργατικό δυναμικό.

Μια ευρεία γκάμα επαγγελματιών (εκπαιδευτικοί, ψυχίατροι, εκπαιδευτικοί όλων των βαθμίδων κ.λπ) θα κληθεί να ασκήσει τα καθήκοντά της, τα οποία παραδοσιακά ανήκαν στην αστυνομία. Αυτό είναι κάτι που προβλέψατε πολύ καιρό πριν και θεωρούνταν αδύνατο εκείνη την περίοδο: **η ενίσχυση όλων των δομών του εγκλεισμού**. Απέναντι σε αυτή την παγκόσμια πολιτική εξουσία έχουμε ξεκινήσει τοπικές αντι-απαντήσεις, συγκρούσεις, δραστικές και περιστασιακά προληπτικές άμυνες. Δεν έχουμε καμία ανάγκη να αθροίζουμε όλα αυτά που αθροίζονται από την πλευρά της εξουσίας: εάν πρόκειται να κινηθούμε σε αυτή την κατεύθυνση, θα σήμαινε να ανακτήσουμε τις αντιπροσωπευτικές μορφές του συγκεντρωτισμού και της ιεραρχικής δομής. Πρέπει να στήσουμε μετωπικές συνεργασίες και ένα ολόκληρο σύστημα δικτύων και λαϊκών βάσεων, και αυτό είναι ιδιαίτερα δύσκολο. Σε κάθε περίπτωση, δεν ορίζουμε πλέον την πραγματικότητα ως ένα συνεχές της πολιτικής από μια παραδοσιακή έννοια ανταγωνισμού και διανομής της εξουσίας, διαμέσου των επονομαζόμενων αντιπροσωπευτικών παραγόντων του Κομμουνιστικού Κόμματος ή της Γενικής Συνομοσπονδίας των Εργατών. Η πραγματικότητα είναι αυτό που πραγματικά συμβαίνει στα εργοστάσια, στα σχολεία, στα στρατόπεδα, στις φυλακές, στα αστυνομικά τμήματα. Και αυτή η δράση φέρνει ένα είδος πληροφοριών που είναι εντελώς διαφορετικό από αυτό που βρίσκεται στις εφημερίδες (αυτό εξηγεί το είδος της πληροφορίας που μεταφέρεται από το Γραφείο Τύπου της

Φουκώ: Δεν είναι αυτή η δυσκολία εύρεσης κατάλληλων μορφών πάλης το αποτέλεσμα του γεγονότος ότι συνεχίζουμε να αγνοούμε το πρόβλημα της εξουσίας; Έπρεπε να περιμένουμε μέχρι τον 19ο αιώνα πριν αρχίσουμε να κατανοούμε τη φύση της εκμετάλλευσης, και μέχρι και σήμερα απέχουμε από το να κατανοήσουμε πλήρως τη φύση της εξουσίας. Μπορεί να είναι το γεγονός ότι ο Μαρξ και ο Φρόιντ δεν μπόρεσαν να ικανοποιήσουν την επιθυμία μας να κατανοήσουμε αυτό το αινιγματικό πράγμα, το οποίο αποκαλούμε εξουσία, το οποίο είναι ταυτόχρονα ορατό και άορατο, φανερό και κρυμμένο, πανταχού παρόν. Θεωρίες διακυβέρνησης και παραδοσιακές αναλύσεις για τους μηχανισμούς σίγουρα δεν εξαντλούν το πεδίο όπου η εξουσία εξασκείται και λειτουργεί. Η ερώτηση της εξουσίας παραμένει ένα απόλυτο αίνιγμα. Ποιος ασκεί εξουσία; Και σε ποια σφαίρα; Τώρα γνωρίζουμε με σιγουριά ποιος εκμεταλλεύεται τους άλλους, ποιος λαμβάνει τα κέρδη, ποιοι άνθρωποι εμπλέκονται και γνωρίζουμε ότι αυτά τα κέρδη

επαναεπενδύονται. Αλλά όσο για την εξουσία... Γνωρίζουμε ότι δεν είναι στα χέρια αυτών που κυβερνούν.

Αλλά, φυσικά, η ιδέα της «άρχουσας τάξης» δεν έλαβε ποτέ μια επαρκή διαμόρφωση και δεν είχε άλλους όρους, όπως το «να κυριαρχεί... να άρχει... να κυβερνά.» κ.ά. Αυτές οι αντιλήψεις είναι μακράν ρευστές και χρειάζονται ανάλυση. Πρέπει, επίσης, να ερευνήσουμε τα όρια που τίθενται στην άσκηση της εξουσίας – τις αναμεταδόσεις μέσω των οποίων λειτουργεί και την έκταση της επιρροής της στις συχνά ασήμαντες πτυχές της ιεραρχίας και τις μορφές ελέγχου, επιτήρησης, την απαγόρευση και τον περιορισμό. **Όπου υπάρχει εξουσία, ασκείται.** Κανένας, αυστηρά μιλώντας, δεν έχει επίσημο δικαίωμα στην εξουσία. Παρ' όλα αυτά, πάντα υποκινείται προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση, με μερικούς ανθρώπους από τη μια πλευρά και μερικούς άλλους από την άλλη. Είναι συχνά δύσκολο να πεις ποιος κατέχει την εξουσία, με την ακριβή έννοια του όρου, αλλά είναι εύκολο να δούμε ποιος δεν έχει εξουσία.

Εάν η ανάγνωση των βιβλίων σας (από τον *Νίτσε και τη Φιλοσοφία* σε αυτό που προσδοκώ στο *Καπιταλισμός και Σχιζοφρένεια*) ήταν απαραίτητη για μένα, είναι επειδή φαίνεται να πάει πολύ μακριά από την εξερεύνηση αυτού του προβλήματος: κάτω από το αρχαίο θέμα του νοήματος, του σημαίνοντος και του σημαινόμενου κ.λπ, έχετε αναπτύξει το ζήτημα της εξουσίας, της ανισότητας των εξουσιών και των αγώνων τους. Κάθε αγώνας αναπτύσσεται γύρω από μια συγκεκριμένη πηγή εξουσίας (οποιοσδήποτε από τις αμέτρητες, μικροσκοπικές πηγές – ένα αφεντικό για μικρό χρονικό διάστημα, ο διευθυντής της «HLM», ο δεσμοφύλακας, ένας δικαστής, ένας εκπρόσωπος του Σωματείου, η αρχισυντάκτρια μιας εφημερίδας). Και αν επισημαίνοντας τις πηγές αυτές, καταγγέλλοντας και μιλώντας αποτελεί ένα μέρος του αγώνα, δεν είναι επειδή ήταν προηγουμένως άγνωστες. Μάλλον, διότι το να μιλήσεις για το θέμα αυτό, για να αναγκάσεις τα θεσμοθετημένα δίκτυα πληροφοριών να ακούσουν, να παράγεις τα ονόματα, να δείξεις το δάκτυλο της κατηγορίας, να βρεις τους στόχους, είναι το πρώτο βήμα για την αντιστροφή της εξουσίας και η

έναρξη των νέων αγώνων ενάντια σε υπάρχουσες μορφές εξουσίας.

Αν ο λόγος των κρατουμένων ή των γιατρών των φυλακών συνιστά μια μορφή πάλης, αυτό συμβαίνει γιατί οικιοποιούνται, τουλάχιστον προσωρινά, την εξουσία να μιλάνε για τις συνθήκες των φυλακών στο παρόν, το οποίο αποτελεί αποκλειστική δικαιοδοσία των διοικητών των φυλακών και των φίλων τους στις ομάδες μεταρρύθμισης. Ο λόγος της πάλης δεν είναι αντίθετος στο ασυνείδητο, αλλά στη μυστικοπάθεια. Μπορεί να μη φαίνεται έτσι, αλλά τι γίνεται αν αποδειχθεί ότι ήταν περισσότερο από αυτό που περιμέναμε; Μια ολόκληρη σειρά από παρεξηγήσεις σχετίζονται με πράγματα που είναι «διαταραγμένα», «απωθημένα» και «ανείπωτα» και επιτρέπουν τη φθηνή «ψυχανάλυση» των κατάλληλων αντικειμένων του αγώνα. Είναι ίσως πιο δύσκολο να ξεθάψεις ένα μυστικό παρά το ασυνείδητο. Τα δύο θέματα που συναντώνται συχνά στο πρόσφατο παρελθόν, ότι «η γραφή οδηγεί στην ανάδυση καταπιεστικών στοιχείων» και ότι «το γράψιμο είναι απαραίτητα μια ανατρεπτική δραστηριότητα», φαίνεται να προδίδουν μια σειρά από λειτουργίες που αξίζουν να καταγγεληθούν σοβαρά.

Ντελέζ: Με σεβασμό στο θέμα που θέσατε: Είναι ξεκάθαρο ποιος εκμεταλλεύεται, ποιος κερδίζει και ποιος κυβερνά, αλλά η εξουσία παραμένει κάτι πιο περίπλοκο. Θα θέσω την παρακάτω υπόθεση: Η ουσία του μαρξισμού ήταν να καθορίσει το πρόβλημα ουσιαστικά από την άποψη των συμφερόντων (η εξουσία πηγάζει από μια άρχουσα τάξη που ορίζεται από τα συμφέροντά της). Το ερώτημα που τίθεται αμέσως είναι το εξής: Πώς συμβαίνει οι άνθρωποι, των οποίων τα συμφέροντα δεν εξυπηρετούνται, να μπορούν να υποστηρίξουν την υπάρχουσα δομή εξουσίας ζητώντας ένα κομμάτι της δράσης; Ίσως αυτό συμβαίνει επειδή όσον αφορά τις επενδύσεις το συμφέρον δεν είναι η τελική απάντηση. Υπάρχουν επενδύσεις επιθυμίας που λειτουργούν με ένα πιο βαθύ και διάχυτο τρόπο απ' ό,τι μας υπαγορεύουν τα συμφέροντά μας. Αλλά φυσικά, ποτέ δεν επιθυμούμε ενάντια στα ενδιαφέροντά μας, επειδή το ενδιαφέρον ακολουθεί πάντα και βρίσκεται εκεί που το έχει τοποθετήσει η επιθυμία.

Δεν μπορεί να μην ακούσουμε την κραυγή του Ράιχ: Οι μάζες δεν εξαπατήθηκαν, σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή ήθελαν πραγματικά ένα φασιστικό καθεστώς! Υπάρχουν επενδύσεις επιθυμίας που διαμορφώνουν και διανέμουν την εξουσία, αυτό κάνει η εξουσία του αστυνομικού, όπως και η εξουσία του πρωθυπουργού. Σε αυτό το πλαίσιο, δεν υπάρχει ποιοτική διαφορά μεταξύ της εξουσίας που ασκείται από τον αστυνομικό και τον πρωθυπουργό. Η φύση αυτών των επενδύσεων επιθυμίας σε μια κοινωνική ομάδα εξηγεί γιατί τα πολιτικά κόμματα ή τα σωματεία, τα οποία ίσως έχουν ή πρέπει να έχουν επαναστατικές επενδύσεις στο όνομα των ταξικών συμφερόντων, είναι τόσο συχνά περιορισμένα σε μεταρρυθμίσεις ή απολύτως αντιδραστικά στο επίπεδο της επιθυμίας.

Φουκώ: Όπως είπατε, η σχέση ανάμεσα στην επιθυμία, τη δύναμη και το ενδιαφέρον είναι πιο περίπλοκη απ' ό,τι συνήθως σκεφτόμαστε, και δεν είναι αναγκαστικά αυτοί που ασκούν την εξουσία που έχουν συμφέρον στην εκτέλεσή του, ούτε είναι πάντα δυνατό για τα άτομα με κατεστημένα συμφέροντα να ασκήσουν την εξουσία. Επιπλέον, η επιθυμία για εξουσία δημιουργεί μια μοναδική σχέση μεταξύ εξουσίας και ενδιαφέροντος. Μπορεί να συμβαίνει το γεγονός ότι οι μάζες, κατά τη διάρκεια φασιστικών περιόδων, επιθυμούν αυτά τα συγκεκριμένα άτομα που έχουν την εξουσία, ανθρώπους τους οποίους είναι αδύνατον να αναγνωρίσουν καθώς αυτά τα άτομα ασκούν εξουσία ενάντια στις μάζες και εις βάρος τους, σε ακραίες συνθήκες θανάτου, θυσίας, σφαγής. Επιπλέον, επιθυμούν αυτή τη συγκεκριμένη εξουσία, θέλουν να ασκηθεί. Αυτό το παιχνίδι της επιθυμίας, της εξουσίας, και το ενδιαφέρον έχει λάβει μικρή προσοχή. Ήταν πολύ παλιά που ξεκινήσαμε να καταλαβαίνουμε την εκμετάλλευση και η επιθυμία είχε και συνεχίζει να έχει μακρά ιστορία. Είναι πιθανό ότι οι μάχες τώρα λαμβάνουν χώρα και οι τοπικές, περιφερειακές και ασυνεχείς θεωρίες, που προέρχονται από αυτές τις μάχες και είναι αδιαχώριστες από αυτές, στέκονται στο κατώφλι της ανακάλυψής μας για τον τρόπο με τον οποίο ασκείται η εξουσία.

Ντελέζ: Σε αυτό το πλαίσιο πρέπει να επιστρέψω στην ερώτηση:

το παρόν επαναστατικό κίνημα έχει δημιουργήσει πολλαπλά κέντρα και αυτό όχι ως αποτέλεσμα αδυναμίας ή ανικανότητας, καθώς ένα συγκεκριμένο είδος άθροισης αφορά την εξουσία και τις δυνάμεις της αντίδρασης (το Βιετνάμ, για παράδειγμα, είναι ένα εντυπωσιακό παράδειγμα για την τοπικοποίηση αντι-τακτικών). Αλλά μπορούμε να καθορίσουμε τα δίκτυα, τις εγκάρσιες συνδέσεις μεταξύ αυτών των ενεργών και ασυνεχών σημείων από μια χώρα σε μια άλλη ή εντός μιας χώρας;

Φουκώ: Το ερώτημα του γεωγραφικού ασυνεχούς, το οποίο εγείρετε, μπορεί να σημαίνει το ακόλουθο: όσο πιο γρήγορα παλέψουμε ενάντια στην εκμετάλλευση, το προλεταριάτο όχι μόνο θα ηγηθεί του αγώνα άλλα, επίσης, θα καθορίσει τους στόχους του, τις μεθόδους του και τα μέρη και τα μέσα για την αντιπαράθεση και το να συμμαχήσει κάποιος με το προλεταριάτο σημαίνει να αποδεχθεί τις θέσεις του, την ιδεολογία του και τα κίνητρά του για τον αγώνα. Αυτό σημαίνει πλήρη ταύτιση. Αλλά αν ο αγώνας στρέφεται ενάντια στην εξουσία, τότε όλοι αυτοί στους οποίους η εξουσία ασκείται εις βάρος τους, όλους όσοι θεωρούν ότι είναι ανυπόφορη, μπορούν να ξεκινήσουν τον αγώνα στο δικό τους έδαφος και με βάση την ορθή τους δραστηριότητα (ή παθητικότητα). **Συμμετέχοντας σε έναν αγώνα που αφορά τα δικά τους συμφέροντα, των οποίων οι στόχοι γίνονται σαφώς κατανοητοί και των οποίων τις μεθόδους μόνο αυτοί μπορούν να καθορίσουν, μπαίνουν σε μια επαναστατική διαδικασία.** Φυσικά εισέρχονται ως σύμμαχοι του προλεταριάτου, επειδή η εξουσία ασκείται με τον τρόπο ώστε να διατηρήσει την καπιταλιστική εκμετάλλευση. Αυτοί πραγματικά υπηρετούν τον σκοπό του προλεταριάτου παλεύοντας στα πεδία που καταπιέζονται.

Οι γυναίκες, οι φυλακισμένοι, οι στρατιώτες, οι ασθενείς του νοσοκομείου και οι ομοφυλόφιλοι έχουν ξεκινήσει τώρα έναν συγκεκριμένο αγώνα ενάντια στην εξειδικευμένη εξουσία, τις σταθερές και τους ελέγχους που ασκούνται επάνω τους. Τέτοιοι αγώνες είναι πραγματικά που εμπλέκονται στο επαναστατικό κίνημα στον βαθμό που είναι ριζοσπαστικοί, αδιάλλακτοι και όχι μεταρρυθμιστικοί, και αρνούνται οποιαδήποτε προσπάθεια να

καταλήξει σε μια νέα τάση της ίδιας εξουσίας, στην καλύτερη περίπτωση, με μια αλλαγή αφεντικών. Και αυτά τα κινήματα συνδέονται με το επαναστατικό κίνημα του προλεταριάτου στον βαθμό που μάχονται ενάντια στους ελέγχους και τις σταθερές που υπηρετούν το ίδιο σύστημα εξουσίας.

Υπό αυτή την έννοια, η συνολική εικόνα που παρουσιάζεται από τον αγώνα είναι σίγουρα όχι αυτή της άθροισης, που αναφέρατε νωρίτερα, αυτής της θεωρητικής άθροισης κάτω από το πρόσχημα της «αλήθειας». Η γενικότητα του αγώνα συγκεκριμένα προκύπτει από το ίδιο το σύστημα εξουσίας, από όλους τους τύπους με τους οποίους η εξουσία ασκείται και εφαρμόζεται.

Ντελέζ: Και τους οποίους είμαστε ανίκανοι να πλησιάσουμε σε οποιαδήποτε από τις εφαρμογές τους χωρίς να αποκαλύψουμε αυτό τον διάχυτο χαρακτήρα τους, οπότε είμαστε αναγκαστικά εξουσιαζόμενοι, στη βάση των πιο ασήμαντων απαιτήσεων, μέχρι την επιθυμία να το ανατινάξουμε εντελώς. Κάθε επαναστατική επίθεση ή άμυνα, εν μέρει, συνδέεται με αυτό τον τρόπο με τον αγώνα των εργατών.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] «Ομάδα Ενημέρωσης για τις Φυλακές»: Οι δύο πιο πρόσφατες εκδόσεις του Φουκώ (*Εγώ, ο Πιερ Ριβιέρ και Επιτήρηση και Τιμωρία*) υπήρξαν το αποτέλεσμα αυτής της συνεργασίας.

[2] «Theatrum Philosophicum», στο Michel Foucault, *Counter-Memory, Practice*, σελ. 185.

[3] Μάης 1968, πιο γνωστά ως τα «γεγονότα του Μάη».

[4] Βλ. «L' ordre du discours», στο *Language, Counter-Memory, Practice*, σελ. 47-53.

[5] Ο Ρενέ Πλεβέν ήταν πρωθυπουργός της Γαλλίας στις αρχές του 1950.

[6] Λιμπερασιόν, Πρακτορείο Ειδήσεων.

Τρμπες: Σκέψεις λίγο πριν ή/και λίγο μετά την Πολυαναμενόμενη «Στέψη» του Νέου Πλανητάρχη

R.R.

-Τελικά, δεν ήταν ο Τραμπ λαγός της Κλίντον, μάλλον η κυρία ήταν η λαγουδίνα του....

-Σωστά, μαλακίες λέγαν πάλι οι αναλυτές! Άσε που κι ο Σάντερς ήταν λαγός της Κλίντον για την ανάδειξη υποψηφίου του Δημοκρατικού Κόμματος.

-Αυτό ξαναπές το! (1)

Μεγάλη ανακούφιση είναι να ακούς μια τέτοια συζήτηση μεταξύ ταξιτζή και πελάτη, επιβάτης κι εσύ σε διπλοκούρσα. Φαίνεται πως οι αποκάτω της βαλκανικής πατρίδας μας ξέμειναν ακόμη από κι από κουτόχορτο, η κρίση βλέπετε... Έτσι, στα περίπλοκα, ως είθισται να λέγονται, θέματα της υψηλούς διεθνούς πολιτικής, δεν πολυτσιμπάνε στους «ειδικούς».

Μεγάλη πλάκα έχει να διαβάζεις τις βαθυστόχαστες συζητήσεις των αναλυτών: θα υπάρξει όντως προσέγγιση ΗΠΑ-Ρωσίας, μια σύγκρουση (οικονομική έστω) ΗΠΑ-Κίνας, μια «εγκατάλειψη» της Ευρώπης από τις ΗΠΑ, μια ανάδειξη του εθνοκεντρισμού έναντι του παγκοσμιοποιητικού κοσμοπολιτισμού, της ασφάλειας έναντι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και πάει λέγοντας.

Μεγάλη σοφία δεν χρειάζεται για να καταλάβει κανείς πως η νέα αφήγηση που κατασκευάζουν επιμελώς και επιμόνως τα ΜΜΕ ανά την (δυτική τουλάχιστον...) υφήλιο με αφορμή την αλλαγή φρουράς στον Λευκό Οίκο άλλο στόχο δεν έχει από το να αποδείξει στους αποκάτω πως, ναι, μπορούν να τα αλλάξουν όλα εντός του συστήματος. Και πως οι αποκάτω θα πρέπει να πάρουν θέση, καθ' ότι έχουν κάτι να χάσουν ή να κερδίσουν από την αλλαγή.

Βέβαια, οι μισθωτοί ειδικοί έχουν υποχρέωση, λόγω επαγγέλματος, να λησμονούν πως αν οι εκλογές μπορούσαν να αλλάξουν κάτι θα ήταν παράνομες ή όπως το έθεσε και ο, κάπως ωμός, Πατερούλης (του κρατικού καπιταλισμού): «η εξουσία δεν κάνει εκλογές αν δεν έχει σίγουρο το αποτέλεσμα».

Το αποτέλεσμα στις αμερικανικές προεδρικές ήταν σίγουρο, όποιος/α κι αν εξελέγετο για την προεδρία. Και για τους αποκάτω τα αποτελέσματα ταυτόσημα, η οικονομική ολιγαρχία, σε πλανητικό επίπεδο, είχε λύσει τις αντιθέσεις της, ανέδειξε τους υποψηφίους και άφησε την «εκλογική δημοκρατία» να λειτουργήσει. Ναι, με κάποια... παρατράγουδα, λένε, λόγω της ρωσικής παρέμβασης, όπως κατήγγειλε η νικημένη και αποδέχθηκε και ο νικητής εσχάτως. Παρατράγουδα σοφά υπολογισμένα, καλώς σκηνοθετημένα και καλύτερα προβεβλημένα. Για να δικαιολογηθεί η «έκπληξη», η πολυαναμενόμενη –όπως θέλουν να μας πείσουν τα ΜΜΕ– «ανατροπή», η νίκη του επιλεγέντος να παίξει τον ρόλο του αυτσαίντερ!

Όσοι «τσιμπάνε» και εμπλέκονται στη συζήτηση των αποπάνω λησμονούν πως είναι η εξουσία αυτή που θέτει τα ερωτήματα, διά των ΜΜΕ και των «ειδικών» στην προκειμένη, είναι αυτή που καθορίζει και την γκάμα των απαντήσεων, ερωτημάτων και αποκρίσεων που αφορούν/ευνοούν την εξουσία, τους αποπάνω, ποτέ τους αποκάτω. Διερωτώνται, λοιπόν, οι ανά την υφήλιο πληρωμένοι κονδυλοφόροι ή έμμισθοι παπαγάλοι: «Μα, καλά, ήταν ανάγκη να αντιπαρατεθούν για την προεδρία ένας άξεστος και ημιμαθής με μια αναξιόπιστη και ψεύτρα;». Διερωτώνται γιατί (θέλουν να) ξεχνούν:

«Μιλούν οι από πάνω:

Εμείς είμαστε αυτοί που κάνουν κουμάντο. Είμαστε ισχυρότεροι, παρ' όλο που είμαστε λιγότεροι. Δεν μας νοιάζει τι λες, ακούς, σκέφτεσαι, κάνεις, αρκεί να μη μιλάς, να μην ακούς, να μην κινείσαι.

»Μπορούμε να επιβάλουμε στην κυβέρνηση ανθρώπους μέσης ευφυΐας (αν και είναι πλέον δύσκολο να τους βρεις στις τάξεις των πολιτικών), όμως επιλέγουμε κάποιους που δεν είναι καν σε θέση

να προσποιηθούν ότι ξέρουν τι τους γίνεται.

Γιατί; Γιατί **μπορούμε!**

»**Μπορούμε** να χρησιμοποιήσουμε τους αστυνομικούς και στρατιωτικούς μηχανισμούς για να συλλαμβάνουμε και να φυλακίζουμε αληθινούς εγκληματίες, μόνο που αυτοί οι εγκληματίες αποτελούν ζωτικό μας κομμάτι. Αντίθετα, επιλέγουμε να κυνηγάμε, να χτυπάμε, να συλλαμβάνουμε, να βασανίζουμε, να φυλακίζουμε και να δολοφονούμε εσένα.

Γιατί; Γιατί **μπορούμε!**

»Αθώος ή ένοχος; Τι σημασία έχει; Η δικαιοσύνη είναι μία από τις πολλές πουτάνες που έχουμε στην ατζέντα μας και, πίστεψέ μας, δεν είναι η πιο ακριβή.

»Και ακόμη κι αν προσαρμόζεσαι απόλυτα στο καλούπι που σου επιβάλλουμε, ακόμη κι αν δεν κάνεις τίποτα, κι αν είσαι αθώος, θα σε συντρίψουμε.

Και αν επιμένεις να μας ρωτάς γιατί το κάνουμε, ιδού η απάντηση: **Γιατί μπορούμε!** [...]

Δεν έχει σημασία ποιος βγαίνει μπροστά. Τα περί Δεξιάς ή Αριστεράς είναι απλώς οδηγίες για τον σοφέρ που παρκάρει το αμάξι. Η μηχανή λειτουργεί από μόνη της».

Υποδιοικητής Μάρκος, Εμείς και αυτοί – οι (παρα)λογισμοί των αποπάνω

Γιατί **μπορούν** λοιπόν... Και γιατί όντως τίποτα δεν θα αλλάξει –προς το καλύτερο, τουλάχιστον– στην πραγματική ζωή των αποκάτω. Και ένας άξεστος και ημιμαθής (ή μια αναξιόπιστη) θα χρησιμεύει πάντοτε για να φορτωθεί σε εκείνον (ή εκείνη, ανάλογα με την επιλεγείσα αφήγηση) η μη αλλαγή. Για να είναι σε θέση να πουν, να αναλύσουν, ή έστω να αφήσουν να εννοηθεί, πριν τις επόμενες εκλογές: Λάθος, λάθος κάνατε όταν ψηφίζατε (τον ημιμαθή και άξεστο) εσείς οι αποκάτω. Και φτου κι από την αρχή. Δημιουργώντας και... ενοχές στους αποκάτω! Γιατί είναι βολική η επίρριψη της κακοδαιμονίας στο «εσφαλμένο κριτήριο» αυτών που δεν αποφασίζουν για τίποτα επί της ουσίας σε ό,τι αφορά τις ζωές τους, αυτών που έχουν πεισθεί να αναθέτουν. Αυτοί φταίνε που το Obamacare πήγε κατά διαόλου. Αφού το

ανέθεσαν στον μαλακό (ή αναξιόπιστο και ψεύτη, όπως και η περί ής ο λόγος κυρία από το κόμμα του) Ομπάμια... Πάμε λοιπόν για κάποιον σκληρό τώρα!

Η εκλογή του Τραμπ καθόλου δεν ξεβόλεψε τους διευθύνοντες του στρατοπέδου των αποπάνω, την ελίτ, ως είθισται να λέγεται, από δεξιούς αλλά και κάποιους αριστερούς που ζητούν σωτήρες και έχουν το βλέμμα στα γεγονότα (την «αντικειμενική» κίνηση του κεφαλαίου», όπως λένε). Αρκεί μια ματιά στη συνεχή άνοδο της Γουόλ Στρίτ και του δολαρίου μετά την εκλογή του Τραμπ. Θα ήταν αφέλεια να πιστέψει κανείς πως η εκλογή του δισεκατομμυριούχου θα ανακόψει/αναστρέψει την παγκοσμιοποίηση, στην οποία αποδίδεται, εν μέρει σωστά, η «εκπτώχευση» των μεσοστρωμάτων στη Δύση. Ο οποίος, μετά από κάποιες «λάθος» –θα πει, θα πουν– σπασμωδικές κινήσεις, θα μας ξεφουρνίσει τη νέα ΤΙΝΑ (There Is No Alternative) για τη μητρόπολη του καπιταλισμού.

Ναι, γιατί παρά τις προσπάθειές(;) του για κάποιον εσκεμμένα νεφελώδη νέου τύπου «νεοκεϋνσιανό» φιλελεύθερο καπιταλισμό –μέσω της μείωσης της φορολόγησης!–, πάλι δεν θα υπάρχει ανάπτυξη, δεν θα υπάρχουν ούτε ψίχουλα για να φτάσουν και στους αποκάτω (δεν βλέπετε πως μειώνουμε και τους εξοπλισμούς; ούτε για το ΝΑΤΟ δεν έχουμε!), δεν θα υπάρχει σάλιο, το κεφάλαιο έχει «φύγει» από την κατεξοχήν –κατά τους αριστερούς– πατρίδα του. Όμως, όπως λέει σε άλλο του κείμενο ο υποδιοικητής Μάρκος, δεν θα πρέπει να πιστεύουμε ποτέ την εξουσία όταν λέει πως έκανε λάθος. Απλώς προετοιμάζει τη νέα της αφήγηση.

-Ο Τραμπ δεν είναι ξανθός, τα βάφει! -Φαίνεται, βέβαια, αλλά λες και ήθελαν να το προσέξουμε!

-Δηλαδή, τελικά άλλαξαν όλα για να μην αλλάξει τίποτα; -Και ναι και όχι... (2)

Από την ίδια συζήτηση στο ταξί

Επομένως, δεν θα υπάρξει νεοκεϋνσιανισμός (της Δεξιάς;!) στην Αμερική, προστασία της εγχώριας παραγωγής από την

παγκοσμιοποίηση και τόνωση της ανάπτυξης, «προστασία» από μετανάστες ή/και δυνάμει τρομοκράτες, «προστασία»...; Μμμ, βασικά θα υπάρξει «προστασία»... με τη μαφιόζικη έννοια του όρου. Μέχρι να πειστούν οι αποκάτω πως αυτό που χρειάζονται είναι η «προστασία» των αποπάνω και όχι ο έλεγχος της ζωής τους από τους ίδιους. «Προστασία» για να μη σκεφτούν πως, αντί της «προστασίας» των αποπάνω, αυτό που χρειάζονται εσπευσμένα είναι να προστατεύσουν τους εαυτούς τους από τους αποπάνω.

Στην παγκοσμιοποίηση –για να μαθαίνουν και οι αριστεροί αλλά και οι πατριώτες, ειδικά δε οι αριστεροί πατριώτες– δεν υπάρχει φυγή κεφαλαίων. Φυγή νοείται άμα υπάρχει η δυνατότητα περιορισμού. Υπάρχει μεταφορά. Εδώ και χρόνια έχει θεσπιστεί η σχεδόν ελεύθερη κίνηση των (μεγάλων) κεφαλαίων. Και, όταν κι όπου δυσκολεύουν παροδικά τα πράγματα, υπάρχουν και οι offshore εταιρείες στους φορολογικούς παραδείσους.

Πάνω από το μισό παγκόσμιο εμπόριο εκτιμάται πως περνάει, τουλάχιστον στα χαρτιά, μέσα από τους φορολογικούς παραδείσους. Πάνω από το μισό των τραπεζικών στοιχείων ενεργητικού και το 1/3 των άμεσων ξένων επενδύσεων από πολυεθνικές εταιρίες περνούν μέσα από τα offshore κέντρα. Περίπου το 85% των διεθνών τραπεζικών εργασιών και της έκδοσης ομολόγων διεξάγεται σε μια υπεράκτια ζώνη άνευ εθνικότητας, της λεγόμενης *Ευρωαγοράς* (καμιά σχέση με τη «Ζώνη του Ευρώ»). Το ΔΝΤ εκτιμούσε το 2010 πως η συνολική αξία του ενεργητικού μόνο των μικρών νησιωτικών χρηματοπιστωτικών κέντρων, όπου εδρεύουν οι offshore, ανέρχονται συνολικά σε 18 τρισεκατομμύρια δολάρια, δηλαδή ίσο με το 1/3 του παγκόσμιου ΑΕΠ! Οι offshore δεν είναι απλώς πάρκινγκ πλούτου προς αποφυγή της φορολόγησης. Είναι, κυρίως, κόμβοι προσωρινής στάθμευσης και αλλαγής πορείας του κεφαλαίου, έτσι λειτουργούν σήμερα οι παγκόσμιες χρηματοροές. Το κεφάλαιο δεν έχει πατρίδα, είναι αποεδαφικοποιημένο, χάρη κυρίως στην ενίσχυση του χρηματοπιστωτικού του κλάδου. Εξάλλου και η σύνθεση του μετοχικού κεφαλαίου των πολυεθνικών κολοσσών γίνεται όλο και πιο πολυεθνική, οδεύει προς την πλήρη πλανητική ολοκλήρωση.

Οι κρατικοί καπιταλισμοί –Ρωσίας, Κίνας και άλλων χωρών, όπως της κεμαλικής Τουρκίας, αϊφνης– άλλαξαν, εδώ και δύο δεκαετίες και βάλε, σταδιακά ή απότομα, διδασκόμενοι από τη Δύση. Είχαν πλέον επιτύχει μια πρωταρχική συσσώρευση μέσα από δεκαετίες οργανωμένης και συνετής εκμετάλλευσης των υπηκόων τους. Επομένως «ιδιωτικοποιήθηκαν», όπως λένε. Μέσα από την τελική –και μαφιόζικη, εν πολλοίς– πινελιά της ιδιωτικοποίησης fast track και εν μια νυκτί, που ολοκλήρωσε τη συσσώρευση, έγιναν κι αυτοί καπιταλισμοί έτοιμοι και συμβατοί για να συνεργαστούν με τους ομολόγους τους στη Δύση. Και, ναι, υιοθέτησαν και την αντιπροσωπευτική δημοκρατία.

Όμως εδώ αυτή η δημοκρατία είναι εκ προοιμίου απλώς μια «εκλογική δημοκρατία», όπως σωστά το θέτει ο Ρώσος διανοητής Καγκκαρλίτσκι. Οι διάφορες αστικές ελευθερίες και τα ατομικά δικαιώματα, προϊόντα συγκρούσεων στη μακρά πορεία προς την ανάπτυξη αστικών καθεστώτων στη Δύση, δεν έχουν εδώ και μεγάλη σημασία, εδώ η ιστορική διαδρομή ήταν διαφορετική, όσο και αν το λησμονεί η δυτικοκεντρική σκέψη. Εξάλλου και η έννοια του ατόμου σε κάποιες από αυτές τις χώρες δεν ήταν και δεν είναι και τόσο σαφής.

Έτσι, ήταν πια καιρός να διδαχθεί και ο δυτικός καπιταλισμός ορισμένα πράγματα από αυτούς τους καπιταλισμούς διαφορετικής γενεαλογίας από τη δική του, όπως το έχει επισημάνει και ο Άγγλος διανοητής Τζον Γκρέι (βλ. *Η Αλ Κάιντα και η νεωτερικότητα*). Όχι τόσο για λόγους ανταγωνισμού, αλλά, όπως είδαμε, υπάρχει μια πλανητική καπιταλιστική ολοκλήρωση: για λόγους απρόσκοπτης συνεργασίας και συμβατότητας.

Ο δυτικός καπιταλισμός, διδασκόμενος από την επιτυχία των εξωδυτικών ομολόγων του, υιοθετεί την ουσία της «εκλογικής δημοκρατίας»: Εσείς οι αποκάτω ψηφίζετε, άρα «αποφασίζετε», μην ψάχνετε για άλλα...

Όπως υιοθετεί και την εν μέσω κρίσεων κερδοφορία μέσω της εσπευσμένης μαφιοποίησης της οικονομίας (νόμιμης και «μαύρης»,

μέσω ολιγαρχών και υπερεθνικών ΜΚΟ, μέσω της διαπλοκής και μέσω του εγκλήματος) και της ληστρικής συμπεριφοράς του κεφαλαίου εντός της Δύσεως – γιατί εκτός της Δύσεως την είχε εφαρμόσει ήδη από την εποχή των Ανακαλύψεων. Και όταν και όπου το άλλοθι της «εκλογικής δημοκρατίας» δεν αρκεί για να πείσει τους αποκάτω, υπάρχει και η «παράλογη» ισλαμική τρομοκρατία, η οποία «παραδόξως» (το είπε κι ο Γιούνκερ!) στρατολογεί τους πιο πολλούς μαχητές της από την Ευρώπη... Την τρομοκρατία αυτή που συνιστά την αναγκαία συνθήκη –αγνοούμε ακόμη αν είναι και ικανή, ίσως απαιτηθούν πιο δραστικά μέτρα– για τη μετατροπή της όποιας ενδεχόμενης κοινωνικής ρήξης σε θρησκευτική/πολιτισμική (δεν έχει αποφασισθεί ακόμη, για την ώρα ισχύει ακόμη η «σύγκρουση πολιτισμών»...) σε μια Δύση που «φτωχαίνει», όσον αφορά τους αποκάτω... γιατί το 1%, που αποτελούν οι αποπάνω,, όπως μαθαίνουμε, καλά κρατεί!

Μια Δύση όπου η παραγωγή είναι μη ανταγωνιστική απέναντι σε εκείνη του πάλαι ποτέ Τρίτου Κόσμου, των αναδυομένων οικονομιών κ.λπ, κ.λπ... Και όπου ο δανεισμός, για τόνωση της κατανάλωσης, έχει φτάσει στα όριά του και είναι καιρός να επιστραφούν τα δανεικά. Και το κυριότερο είναι ότι έχει έρθει το πλήρωμα του χρόνου για να καταναλώσουν κάποιοι (πλην της ολιγαρχίας) και στους τέως κρατικούς καπιταλισμούς και στις αναπτυσσόμενες χώρες –στην Κίνα η τόνωση της ζήτησης, μέσω μισθών αλλά και μεγάλου δανεισμού, είναι κρατική πολιτική εδώ και δυο χρόνια. Αλλά στην Κίνα δεν έχουμε παραγωγή μόνον από (αμιγώς) κινεζικά κεφάλαια... ενώ, από την άλλη, τα (αμιγώς) κινέζικα κεφάλια επενδύονται παντού, σε αναπτυσσόμενες αλλά και ανεπτυγμένες γειτονιές του πλανήτη.

Βιώνουμε ήδη εδώ και καιρό την πλανητική ολοκλήρωση του κεφαλαίου, λειτουργικά. Και, παράλληλα, το κεφάλαιο ολοκληρώνει την κατάκτηση των συνειδήσεων πλανητικά, τις γοητεύει. Μόνες συμπαγείς και σχετικά μεγάλες εστίες αντίστασης φαίνεται πως είναι κάποιοι ιθαγενείς πληθυσμοί. Οι λεγόμενες «αριστερές» απαντήσεις εξακολουθούν να εστιάζονται στην ανάπτυξη (του κεφαλαίου, εννοείται) και στην επιστροφή

στο ειδυλλιακό παρελθόν (του δυτικού καπιταλισμού), στην εποχή που ο παρέχων «προστασία» παρείχε και πρόνοια. Επαναφέροντας το ιδεολόγημα της σύγκρουσης κρατισμού-(νέο)φιλελευθερισμού, όπως ακριβώς κάνει και η Δεξιά. Λες και είναι εφικτός ο νεοφιλελευθερισμός χωρίς την κρατική πυγμή και χωρίς την αναδιανομή που πραγματοποιούν τα κράτη στη Δύση προς όφελος των αποπάνω. Με όχημα/άλλοθι την κρίση και τις επαπειλούμενες πτωχεύσεις τραπεζών, των ιερών αγελάδων του φαντασιακού όλων των δυτικών μεσοστρωμάτων.

Έχει αυξηθεί ήδη πολύ η παραγωγή στις αναπτυσσόμενες χώρες και στις χώρες του τέως κρατικού καπιταλισμού. Καιρός να μεταφερθεί, να μεταγγισθεί εκεί ο συσσωρευμένος πλούτος των μεσοστρωμάτων της Δύσης. Για να «τζιραριστεί», όπως λένε, για να αυξηθεί κυρίως εκεί ο δανεισμός για κατανάλωση, με μικρές μόνον αυξήσεις των εργασιακών αμοιβών. Οι λεγόμενες «φούσκες» δεν σημαίνουν τόσο εξαύλωση του κεφαλαίου (πόσω μάλλον πλούτου και αγαθών), αλλά απλώς γεωγραφική μεταφορά τους. Οι ποσοτικές χαλαρώσεις της FED -3 τρις περίπου- υπολογίζεται πως σε μεγάλο βαθμό κατέληξαν σε επενδύσεις στο εξωτερικό και σε ομόλογα που διακρατούν σε μεγάλο ποσοστό. Κινέζοι και Άραβες. Για να συνεχίζεται απρόσκοπτα η κερδοφορία του κεφαλαίου πλανητικά.

Η νέα αφήγηση (3)

Οι βάρδοι στον Μεσαίωνα, όταν η εποχή χαρακτηριζόταν από συχνά αλλαξοβασιλίκια, περνούσαν στη δούλεψη του νέου ηγεμόνα αλλάζοντας την αφήγηση. Γι' αυτό και έχουμε και τόσες παραλογές στα έπη. Τα σύγχρονα ΜΜΕ, ενοποιημένα στον δυτικό κόσμο, σε μεγάλο βαθμό -από τα ίδια διεθνή πρακτορεία «ψωνίζουν» και «ψωνίζονται» οι κατά χώρα καναλάρχες και μεγαλοδημοσιογράφοι- κατασκευάζουν τη νέα αφήγηση με τις σωστές αναλογίες ψεύδους και αλήθειας (για να γίνει πιστευτό το ψεύδος). Ναι, ο κόσμος θα είναι πια πολυπολικός, λένε, και ο Τραμπ δεν θα χαρακτηρίζεται από εχθροπάθεια προς τη Ρωσία, όπως οι προκάτοχοί του.

θέλουν, βλέπετε, να συνεχίζεται η γεωπολιτική βυζαντινολογία

περί εθνοκεντρισμού και κοσμοπολιτισμού για να κρύψουν την πραγματικότητα: οι πόλοι δεν θα είναι τα έθνη, δεν είναι πλέον τα έθνη εδώ και χρόνια.

Η αλλαγή έχει συντελεστεί και οι πόλοι είναι τα ανταγωνιστικά συμπλέγματα των πολυεθνικών με διαπλοκές σε πολλά και, φαινομενικά, αντίπαλα ενίοτε έθνη. Πρόσφατα η ρωσική Δούμα, σε ό,τι αφορά την οικονομική συνεργασία με το Κατάρ, σε αντίπαλο στρατόπεδο με τη Ρωσία όσον αφορά τη Συρία, απεφάνθη ότι άλλο οι πολιτικές σχέσεις και άλλο η οικονομική συνεργασία! Βέβαια, για να πειστούν οι αποκάτω περί πολυπολικού κόσμου –τι να κάνουμε, οι ΗΠΑ πλέον έχουν κάπως παρακμάσει, θα τις ξανακάνουμε «μεγάλες» αλλά μη ζητάτε και πολλά, η οικονομία δεν πάει καλά– έχουμε τον παρασημοφορημένο από τον Πούτιν διευθύνοντα σύμβουλο της EXXON (με μεγάλες μπίζνες στη Ρωσία) Ρεξ Τίλεσον **εμφατικά** στη θέση του ΥΠΕΞ του Τραμπ. Λες και δεν μπορούσε να κάνει τη δουλειά του δι' αντιπροσώπου...

Όπως έχουμε και την **εμφατική** αναγνώριση της «παρέμβασης» της Ρωσίας στις αμερικανικές εκλογές. Όμως, όπως λένε δημοκρατικοί και ρεπουμπλικάνοι, η παρέμβαση δεν ήταν καθοριστική ως προς το αποτέλεσμα! Ο λόγος και η ουσία της εσκεμμένα «ηχηρής» αναγνώρισης της παρέμβασης είναι απλώς να εμπεδώσουν οι πληβείοι ότι όλα «ρυθμίζονται» (ακόμη και οι ιερές εκλογές) από κέντρα εκτός της επικράτειας, ακόμη και όσον αφορά τις ΗΠΑ, και να μη ζητούν πολλά... Ναι, ο κόσμος είναι πολυπολικός, αλλά οι νέοι πόλοι είναι τα πλανητικής κλίμακας κέντρα αποφάσεων: διεθνείς οργανισμοί μεγάλης, μικρής ή και αμυδρής «ορατότητας», στους οποίους τον αποφασιστικό ρόλο παίζουν συν/ανταγωνιστικές συνομαδώσεις πολυεθνικών με βάση κοινά συμφέροντα. Κι αυτό, για τα συμφέροντα των αποπάνω, καλό είναι να μένει στη σκιά... Γιατί θα αποκαλυφθεί τότε πως οι μόνοι πραγματικοί πόλοι είναι οι αποπάνω και οι αποκάτω, το 99% και το 1%.

Αλλά και η ακατάσχετη σκανδαλογία των ΜΜΕ σε όλες τις δυτικές χώρες στόχο έχει να εμπεδώσουν οι αποκάτω πως τα

οικονομικά σκάνδαλα είναι μέρος του συστήματος, πως οι μαφίες είναι τελικά αναπόφευκτες, ειδικά σε εποχές κρίσης, και πως, ναι, «λάθος» κάναμε, ηθική και πολιτική άμα συμβαδίζουν τα οικονομικά αποτελέσματα είναι πενιχρά, πρέπει να είμαστε πραγματιστές, θέσεις εργασίας δημιουργούν κάτι τύποι όπως ο Μπάφετ της WallMart, που κατά δήλωσή του πληρώνει στην εφορία λιγότερο και απ' όσο ένας κατώτερος υπάλληλός του. Αλλά, τι να γίνει; **There Is No Alternative.**

Ακόμη και η προβολή του Τραμπ ως δισεκατομμυριούχου, ως προστάτη των πληττόμενων μικρομεσαίων και αυτή της κατάφωρα εμπλεκόμενης σε πολιτικά σκανδαλώδεις ενέργειες (Λιβύη) Κλίντον ως φορέα ηθικής, τον ίδιο στόχο έχουν: την εμπέδωση της νέας αφήγησης από τους αποκάτω. Και ο Τραμπ θα είναι σκληρός, αυθαίρετος κι απρόβλεπτος (το καλλιεργεί αυτό), αλλά τον εκλέξατε! «Έτσι έχουν τα πράγματα και δεν θα μπορούσαν να έχουν αλλιώς», όπως έλεγε κι ο δικτάτορας της Πορτογαλίας Σαλαζάρ, μετά από την ανακοίνωση των δυσάρεστων για τους αποκάτω αποφάσεών του. Κάποια στερεότυπα του εξουσιαστικού λόγου έχουν βαθιές ρίζες!

Δεν άλλαξε λοιπόν τίποτε; Ναι, πολλά έχουν αλλάξει, αλλά όχι λόγω της αλλαγής φρουράς στην Ουάσιγκτον, αυτή δεν αποτελεί το γεγονός αλλά την αφήγηση για τον λαό σε ό,τι αφορά μια σειρά μικρών γεγονότων που μεταμόρφωσαν και συνεχίζουν να μεταμορφώνουν τον κόσμο μας εδώ και μερικές δεκαετίες. Που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ότι είναι κάπως σαν τις περίφημες «σιωπηλές μεταμορφώσεις» της κινέζικης σκέψης: τυπικό παράδειγμά τους η γήρανση όπως (δεν) την προσλαμβάνει το υποκείμενο, έστω και αν ξυρίζεται κάθε μέρα μπροστά στον καθρέφτη.

Τα ΜΜΕ, ιδίως τα δυτικά, λατρεύουν το γεγονός, ένα σημείο στον γραμμικό χρόνο, στην υποθετική γραμμή της προόδου, έτσι φτιάχνουν τις αφηγήσεις τους. Εμείς, μακριά από από τη μελαγχολική ή οργισμένη ενατένιση της «Παρακμής της Δύσης», δεν είμαστε βέβαιοι ότι «όπου γίνεται πολύς θόρυβος για το τίποτα, μια κάποια διέξοδος θα ήταν να μην πούμε τίποτα», όπως

λέει κι ο Αξελός στην τριλογία του για το «παιχνίδι του κόσμου». Δυστυχώς, για την ώρα, νιώθουμε την ανάγκη να δηλώσουμε πως η αφήγηση των αποπάνω δεν είναι παρά μια αφήγηση, μια κατασκευή της πολιτικής θεολογίας για τον λαό. Χωρίς να εμπλεκόμαστε σε αυτή την αφήγηση, αναμένοντας όχι τη στέψη, έχουμε δει πολλές, και πολύ φοβόμαστε ότι θα δούμε κι άλλες, αναμένουμε την αφήγηση των αποκάτω, χαρούμενη σαν τις ιστορίες του καρναβαλιού, δημιουργική σαν την αθόρυβη δουλειά του τυφλοπόντικα που υποσκάπτει το αρχοντόσπιτο με τα λαγούμια που ανοίγει.

Brian Tokar | Κλιματική Δικαιοσύνη: Προοπτικές για την Κλιματική Κρίση

Tokar, Brian, Κλιματική Δικαιοσύνη, Προοπτικές για την Κλιματική Κρίση και την Κοινωνική Αλλαγή, μτφρ. Σταύρος Καραγεωργάκης, εκδ. Αντιγόνη, Θεσσαλονίκη, 2013, σ. 200.*

Πρόλογος για την ελληνική έκδοση

Το 2012 ήταν η χρονιά κατά την οποία πολλοί άνθρωποι, ειδικά στο βόρειο ημισφαίριο, βίωσαν για πρώτη φορά τις άμεσες συνέπειες της αναδυόμενης παγκόσμιας κλιματικής κρίσης. Αυτό φάνηκε πιο καθαρά στις Η.Π.Α., όπου η ξηρασία και το παρατεταμένο κύμα καύσωνα του καλοκαιριού του 2012 έκανε ακόμα και τους χειραγωγημένους από τα μέσα ενημέρωσης Αμερικάνους να παραδεχτούν ότι η παγκόσμια κλιματική αλλαγή είναι πλέον πραγματικότητα. Στο τέλος του Οκτωβρίου, όταν ο τυφώνας Σάντυ ρήμαξε τις παράκτιες περιοχές της Νέας Υόρκης, του Νιου Τζέρσι, και αρκετών ακόμα περιοχών, το ζήτημα της παγκόσμιας υπερθέρμανσης έγινε πρωτοσέλιδο μετά από πολλά χρόνια στις

Η.Π.Α.

Το καταστροφικό κύμα καύσωνα που σημειώθηκε στην Ευρώπη το 2003 πέρασε στα ψιλά των αμερικανικών εφημερίδων, και οι μαζικές πλημμύρες που σαρώνουν τα τελευταία χρόνια το Πακιστάν, την Ταϊλάνδη και την Ινδονησία σπάνια εντάσσονται στα προβλήματα του κλίματος. Είναι πιθανό όμως η εικόνα των κυμάτων ύψους τεσσάρων μέτρων που έσκαγαν στο νότιο Μανχάταν να κατάφεραν τελικά να ξυπνήσουν τους περισσότερους Αμερικάνους από τον κλιματικό τους λήθαργο. Για πρώτη φορά μετά το 2009, η χρονιά του 2012 ήταν αυτή κατά την οποία αυξήθηκε σημαντικά το ενδιαφέρον του αμερικανικού κοινού για τα ζητήματα της κλιματικής απορρύθμισης, και σχεδόν η πλειονότητα του κόσμου αναγνώρισε ότι έχει επηρεαστεί προσωπικά από τις παγκόσμιες κλιματικές αλλαγές.[1]

Η τρυφή πολυτέλεια της άρνησης της κλιματικής κρίσης είναι κυρίως αμερικανικό φαινόμενο, ωστόσο άρχισε να έχει πέραση και στην Ευρώπη, ειδικά μετά το κατασκευασμένο σκάνδαλο που αφορούσε στην ερευνητική ομάδα για το κλίμα του βρετανικού Πανεπιστημίου της Ανατολικής Αγγλίας στα τέλη του 2009. Μετά από εβδομάδες με ιστορίες για ηλεκτρονικά μηνύματα που διέρρευσαν και για στατιστικά «τεχνάσματα» –το τελευταίο έγινε για να βελτιστοποιήσει τα δεδομένα, αλλά παρερμηνεύτηκε κατά την προσπάθεια χειρισμού του– τα ελεγχόμενα από τις επιχειρήσεις μέσα ενημέρωσης όλου του κόσμου επιδόθηκαν σε ένα παραλήρημα καταγγελίας των επιστημόνων, και υπαινίχθηκαν ότι η ανθρωπογενής παγκόσμια υπερθέρμανση του πλανήτη ήταν καθαρά ένα θέμα που αφορούσε τις επιστημονικές διαμάχες, και όχι τόσο ένα πραγματικό πρόβλημα. Τέσσερα συναπτά κλιματικά συνέδρια των Ηνωμένων Εθνών τέλειωσαν χωρίς να έχει σημειωθεί κάποια σημαντική πρόοδος προς την κατεύθυνση της πραγματικής μείωσης του διοξειδίου του άνθρακα και των άλλων αερίων του θερμοκηπίου.

Ένα παρόμοιο κύμα συστηματικής άρνησης χάλασε τις πρόσφατες συζητήσεις για τα δημόσια χρέη και για τις ολέθριες νεοφιλελεύθερες πολιτικές που επιβλήθηκαν στην Ελλάδα, και σε άλλες χώρες, με την επίφαση της μείωσης του ελλείμματος. Η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο επέβαλαν τα νεοφιλελεύθερα μέτρα της ιδιωτικοποίησης, του ελεύθερου ανταγωνισμού και της ουσιαστικής καταστροφής του κοινωνικού ιστού ασφαλείας για πρώτη φορά σε χώρες του νότιου ημισφαιρίου τη δεκαετία του '80

και του '90. Σήμερα, αυτές οι πολιτικές «δομικής προσαρμογής» προωθούνται ακόμα και σε αρκετές από τις πλουσιότερες χώρες. Οι Έλληνες έχουν δείξει στον κόσμο ότι αυτές οι πολιτικές είναι απόλυτα καταστροφικές, και ακόμα έχουν δείξει πώς είναι η μαζική, οργανωμένη λαϊκή αντίσταση. Ωστόσο, οι ελίτ των Η.Π.Α. και της Ευρώπης συνεχίζουν να πιέζουν για την εφαρμογή αυτών των πολιτικών, λες και οι ίδιες αντιπροσωπεύουν τη μοναδική πρακτική λύση σ' αυτό που οι πολιτικοί ονομάζουν μη βιώσιμο δημόσιο χρέος. Ακόμα και αν οι εργαζόμενοι στον δημόσιο τομέα, αλλά και όσοι στηρίζονται στις κοινωνικές υπηρεσίες, αντιμετωπίζουν τις χειρότερες συνέπειες των ακραίων μέτρων για τη «μείωση του ελλείμματος», οι ονομαζόμενοι «κεντρώοι» πολιτικοί, από τον Σαμαρά και την Μέρκελ μέχρι τον Ομπάμα, συνεχίζουν να παρουσιάζουν αυτά τα μέτρα ως τη μόνη ρεαλιστική λύση για να προχωρήσουμε.

Μια πιο γνήσια απάντηση στην οικονομική, αλλά και στην κλιματική, κρίση απαιτεί συστημική αλλαγή στον χαρακτήρα των δημόσιων πολιτικών, αλλά και στον τρόπο που αποφασίζουμε γι' αυτές τις πολιτικές. Πράγματι, τόσο η κρίση του παγκόσμιου κλιματικού χάους όσο και η κρίση της νεοφιλελεύθερης οικονομίας απαιτούν έναν θεμελιώδη μετασχηματισμό της οικονομικής και πολιτικής κατάστασης. **Όπως γνωρίζουμε, ο**

καπιταλισμός προϋποθέτει μη βιώσιμους περιβαλλοντικά ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης ενώ ταυτόχρονα ευνοεί τη συγκέντρωση της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας σ' όλο και λιγότερα χέρια. Αυτό το σύστημα δεν εξυπηρετεί εύκολα ούτε την εκχώρηση του οικονομικού και πολιτικού ελέγχου ούτε την απαραίτητη μείωση στην κατανάλωση από τις παγκόσμιες ελίτ. Αυτά ακριβώς όμως είναι τα μέτρα που χρειάζονται για ένα δίκαιο και βιώσιμο μέλλον, τόσο για την ανθρωπότητα, όσο και για κάθε μορφή ζωής της γης.

Τα κείμενα του ανά χείρας βιβλίου γράφτηκαν την περίοδο πριν από τη σύνοδο για το κλίμα που έγινε στην Κοπεγχάγη το 2009. Τότε υπήρχε σε μεγάλο βαθμό συνειδητοποίηση των συνεπειών της συνεχιζόμενης κλιματικής κρίσης, και υπήρχε η γνώση ότι οι γηγενείς και οι άλλες τοπικές κοινότητες, οι οποίες είναι ελάχιστα υπεύθυνες για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, αντιμετωπίζουν τις χειρότερες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Πάνω από 100.000 άνθρωποι απ' όλο τον κόσμο συγκεντρώθηκαν στους δρόμους της Κοπεγχάγης για να απαιτήσουν μια συμφωνία που θα αποτρέψει την κλιματική καταστροφή και άρχισαν να δείχνουν τον δρόμο για έναν πιο οικολογικό τρόπο ζωής. Όπως γνωρίζουμε όμως, οι υπόγειοι χειρισμοί οδήγησαν σε ένα πραγματικά άχρηστο «σύμφωνο» που παροτρύνει τις χώρες για εθελοντική μείωση των εκπομπών τους. Οι Η.Π.Α. και η Κίνα, οι οποίες συχνά θεωρούνται ανταγωνίστριες αλλά μοιράζονται ένα ακαταμάχητο βραχυπρόθεσμο συμφέρον να καθυστερούν τον ουσιαστικό έλεγχο των εκπομπών, στήριξαν το Σύμφωνο της Κοπεγχάγης και το επακόλουθό του, που αποκαλείται Πλατφόρμα του Ντέρμπαν. Η συμφωνία του Ντέρμπαν, η οποία προέκυψε από το συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών του 2011 στην Νότια Αφρική, ουσιαστικά ανέβαλε κάθε πρόοδο για τις παγκόσμιες μειώσεις αερίων μέχρι το 2020 ή και αργότερα, και το συνέδριο που έγινε το 2012 στην Ντόχα του Κατάρ θεωρήθηκε ευρέως αποτυχημένο αφού δεν κατάφερε τη σύναψη ουσιαστικών συμφωνιών.

Ενόψει της συνόδου της Κοπεγχάγης κάποιοι άρχισαν για πρώτη φορά να δραστηριοποιούνται σε παγκόσμια κλίμακα, εμπνεόμενοι

από τη ριζοσπαστική μετασχηματιστική προοπτική της κλιματικής δικαιοσύνης. Η κλιματική δικαιοσύνη καταφέρνει ακόμα να ενοποιεί βασικές ιδέες για τη φύση της κλιματικής κρίσης και για το πώς πρέπει να προχωρήσουμε ως παγκόσμια κοινότητα.

Η κλιματική δικαιοσύνη προβάλλει τις φωνές των κοινοτήτων που είναι στην πρώτη γραμμή και αντιμετωπίζουν τις χειρότερες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, αυτών δηλαδή των κοινοτήτων που συμβάλουν ελάχιστα στις εκπομπές αερίων.

Το είδαμε στην Κοπεγχάγη, αλλά και σε όλα τα συνέδρια των Ηνωμένων Εθνών που ακολούθησαν, όταν επιτέλους ακούσαμε τις ιστορίες του αγώνα και της επιβίωσης των κατοίκων των νησιών-κρατών που βουλιάζουν κάτω από τη στάθμη της θάλασσας, των μαστιζόμενων από ξηρασίες εδαφικών εκτάσεων της ανατολικής Αφρικής, των χτυπημένων από πλημμύρες χωρών της νότιας Ασίας, αλλά και άλλων περιοχών.

Επίσης η κλιματική δικαιοσύνη αμφισβητεί τις μυριάδες λάθος λύσεις που προτείνονται και εφαρμόζονται για την κλιματική κρίση –από την πυρηνική ενέργεια και τον ανύπαρκτο «καθαρό άνθρακα» μέχρι το εμπόριο ανταλλαγής ρύπων– και προτάσσει πραγματικές λύσεις που στοχεύουν στην επανατοπικοποίηση των οικονομιών και την ενίσχυση των θεσμών του κοινοτιστικού ελέγχου. Μαζί με τους συνδικαλισμένους εργάτες και τους άνεργους, οι υπερασπιστές της κλιματικής δικαιοσύνης επιδιώκουν τη μετάβαση από την κοινωνία που είναι εξαρτημένη από τα ορυκτά καύσιμα σε αυτήν των ανανεώσιμων μορφών ενέργειας. Ενώ αρκετές από τις οργανώσεις βάσης για την κλιματική δικαιοσύνη, οι οποίες προηγήθηκαν της συνόδου της Κοπεγχάγης, αποδείχτηκε ότι ήταν βραχύβιες, τα παγκόσμια δίκτυα, όπως το Κλιματική Δικαιοσύνη Τώρα, συνεχίζουν να λειτουργούν ως ένας κοινός τόπος για ανθρώπους που δουλεύουν εντός και εκτός των πυλών των διαπραγματεύσεων των Ηνωμένων Εθνών.

Φυσικά, συνεχίζουν και υπάρχουν διαμάχες μεταξύ των ανθρώπων

που δουλεύουν μέσα και έξω από το σύστημα. Το 2011 στο Ντέρμπαν, οι διαφωνίες μεταξύ των ομάδων της κοινωνίας των πολιτών που συμμετείχαν στο συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών και όσων ήταν εκτός κορυφώθηκαν, την τελευταία μέρα της διαδήλωσης που γινόταν έξω από το συνεδριακό κέντρο. Ενώ οι εκπρόσωποι των μεγαλύτερων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων ζήτησαν τη συνεργασία των σεκιουριτάδων των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να εκκενωθεί το κτίριο των διαδηλωτών, αρκετοί ακτιβιστές αρνήθηκαν να φύγουν και κάποιοι απομακρύνθηκαν με τη βία.[2] Ενώ πολλές ομάδες για την κλιματική δικαιοσύνη δυσκολεύονται πολύ να εκθέσουν τις απόψεις τους στις διαδικασίες των Η.Ε. –λόγω μιας συντονισμένης προσπάθειας των αξιωματούχων να περιθωριοποιήσουν τις φωνές της κοινωνίας των πολιτών– κάποιοι παραμένουν αισιόδοξοι για τις δυνατότητες μιας συντονισμένης στρατηγικής εντός και εκτός αυτών των ετήσιων συναντήσεων. Την ώρα που τα ακτιβιστικά κινήματα βάσης, όπως η ευρωπαϊκή Δράση για την Κλιματική Δικαιοσύνη και η αμερικανική Κινητοποίηση για την Κλιματική Δικαιοσύνη, φαίνεται να χάνουν τα ερείσματά τους μετά τα απογοητευτικά επακόλουθα της Κοπεγχάγης, συνεχίζουν να προσφέρουν ένα πρότυπο για συντονισμένες, ασυμβίβαστες δημόσιες δράσεις, οι οποίες σήμερα είναι χρήσιμες περισσότερο από ποτέ.

Μια ακόμα σημαντική εξέλιξη είναι η αύξηση των προσπαθειών αντίστασης στις νέες, εξαιρετικά ακραίες μορφές άντλησης ορυκτών καυσίμων σε όλο τον κόσμο. Οι αυξανόμενες τιμές του πετρελαίου κάνουν κερδοφόρα την εξαγωγή ανθρακούχων καυσίμων από εξαιρετικά απομακρυσμένες και δαπανηρές πηγές, είτε αυτές είναι οι οριζόντιες υπόγειες διατρήσεις και η υδραυλική ρηγμάτωση των σχιστόλιθων για άντληση αερίου ή πετρελαίου, είτε η εκμετάλλευση του πετρελαίου από την ασφαλική άμμο, είτε οι επικίνδυνες εξορύξεις από τα πελάγη της Αρκτικής και των γύρω περιοχών. Ενώ έχει εκδηλωθεί σημαντική αντίσταση για την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων ασφαλικής άμμου στην Αλμπέρτα του Καναδά –από ντόπιους ακτιβιστές, αλλά και από Ευρωπαίους και Αμερικάνους– οι εταιρίες έχουν αρχίσει να ψάχνουν για ασφαλική άμμο μέχρι και στην λεκάνη του

Κουγκό.[3] Η αντίσταση στην υδραυλική ρηγμάτωση έγινε πρωτοσέλιδο στις πολιτείες της Νέας Υόρκης και της Πενσυλβάνια, ωστόσο αυτή η χημική και εντατική τεχνολογία χρησιμοποιείται σήμερα παγκοσμίως. Ιθαγενείς κοινότητες αντιστέκονται στις μετακινήσεις πληθυσμών που προσπαθούν να τους επιβληθούν προκειμένου να γίνει εξόρυξη πετρελαίου στις ακτές της Αλάσκα, και παρόμοιοι αγώνες πιθανώς θα επεκταθούν σε όλη την Αρκτική, όσο το λιώσιμο των πάγων διευκολύνει την εξόρυξη πετρελαίου, τις μεταλλευτικές δραστηριότητες και την κατασκευή λιμανιών στον απομακρυσμένο Βορρά.

Ο χαρακτηρισμός της εκμετάλλευσης της ασφαλικής άμμου της Αλμπέρτα ως ένα «τελειωτικό χτύπημα» στο παγκόσμιο κλίμα από τον διάσημο κλιματολόγο Τζέιμς Χάνσεν θα μπορούσε να αφορά οποιαδήποτε απ' αυτές τις νέες επικερδείς ακραίες μορφές ενέργειας.[4] Κάθε εξόρυξη νέας μορφής ενέργειας πλήττει μια ανθρώπινη κοινότητα, την οποία οι επιχειρήσεις είναι έτοιμες να θυσιάσουν στο όνομα των σταθερών κερδών και της εξυπηρέτησης της υπερβολικής κατανάλωσης των ελίτ. Ωστόσο, κάθε μία απ' αυτές τις περιπτώσεις είναι και μια εστία αντίστασης.

Το ρίσκο είναι πολύ μεγάλο και κάθε μία απ' αυτές τις ιστορίες δείχνει ότι χρειάζεται άμεσα η δημιουργία ενός ενωμένου και συνεκτικού κινήματος για την κλιματική δικαιοσύνη.

Τα κινήματα για την κλιματική δικαιοσύνη συνεχίζουν να είναι ποικιλόμορφα και στηρίζονται σε μια ίσως πρωτόγνωρη ποικιλία προοπτικών και στρατηγικών. Για πολλούς λόγους, η ανομοιογένειά τους είναι η δύναμή τους, δεδομένης της διαφορετικότητας των ανθρώπων που επηρεάζονται από τα ακραία καιρικά φαινόμενα και το αυξανόμενο κλιματικό χάος, όπως επίσης και από την ανάγκη για την ανάπτυξη κατάλληλων στρατηγικών για πολύ διαφορετικά πολιτικά πλαίσια. Η κλιματική κρίση όμως είναι επίσης εκ των πραγμάτων παγκοσμίων διαστάσεων, και η έλλειψη προόδου για την μείωση των εκπομπών

αερίων του θερμοκηπίου παγκοσμίως υπογραμμίζει την ανάγκη για ακόμα περισσότερη συνεργασία, αποφασιστικότητα και κοινό όραμα.

Ίσως η μεγαλύτερη ελπίδα του κινήματος είναι ο συνδυασμός της αυξανόμενης κλιματικής μαχητικότητας στον Βορρά και η αυξανόμενη διεθνής προβολή των αγώνων στον Νότο. Ελλείψει μιας συνεκτικής στρατηγικής για τη γρήγορη ανατροπή του αδιεξόδου των παγκόσμιων διαπραγματεύσεων –που είναι, με τη σειρά τους, το προϊόν της πολιτικής ηγεμονίας των συμφερόντων που συνδέονται με τα ορυκτά καύσιμα– ο νοτιοαφρικανός αναλυτής και ακτιβιστής Πάτρικ Μποντ αναφέρει ότι:

Δεν πρέπει να ξεχνάμε τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά μιας μελλοντικής πολιτικής κλιματικής δικαιοσύνης: να σκεφτόμαστε τοπικά, εθνικά και παγκόσμια, και επίσης, να δρούμε σε κάθε ένα απ' αυτά τα επίπεδα με την κατάλληλη ανάλυση, στρατηγική, τακτική και τους κατάλληλους συμμάχους.[5]

Το μέλλον της ανθρωπότητας μπορεί να στηρίζεται σ' αυτήν την κάπως διερευνητική, αλλά αναμφίβολα ουσιώδη, προοπτική.

Θέλω να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε όλους όσοι συνέβαλαν στο να γίνει πραγματικότητα αυτό το βιβλίο, μεταξύ των οποίων, τους εκδότες της πρώτης μορφής αυτών των κειμένων, τον Σταύρο Καραγεωργάκη και τους συνεργάτες του στην Ελλάδα που ανέλαβαν αυτήν την νέα έκδοση, και ειδικά τον Άιρικ Άιγκλαντ και τους υπόλοιπους της νορβηγικής εκδοτικής κολλεκτίβας New Compass (πρώην Communalism) που πρώτοι αυτοί με παρότρυναν να οργανώσω αυτά τα άρθρα στη μορφή ενός βιβλίου και με ενθάρρυναν για να υλοποιηθεί αυτό το έργο. Ελπίζω ότι η ελληνική έκδοση θα πετύχει να πλησιάσει ένα νέο κοινό που θα γνωρίσει την εξέλιξη του κινήματος για την κλιματική δικαιοσύνη, και θα βοηθήσει ακολούθως στη δημιουργία μιας νέας, κοινωνικής μετασχηματιστικής προσέγγισης για όλα τα κοινωνικά και οικολογικά προβλήματα που αντιμετωπίζουμε σήμερα.

Μπράιαν Τόκαρ

Ανατολικό Μοντπελιέ, Βερμόντ

Νοέμβριος 2012

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Αν και η πιο πρόσφατη μελέτη, η οποία εκπονήθηκε από κοινού από τα πανεπιστήμια του Γέιλ και του Τζορτζ Μέισον, έγινε πριν τον τυφώνα Σάντυ, ωστόσο έδειχνε μια χαρακτηριστική αλλαγή στη στάση του κόσμου. Βλ. Anthony Leiserowitz, κ.α., *Climate Change in the American Mind: Americans' Global Warming Beliefs and Attitudes in September 2012* (New Haven, CT: Yale Project on Climate Change Communication, 2012).

[2] Anne Petermann & Orin Langelle, "The Durban Disaster," *Z Magazine*, Φεβρουάριος 2012.

[3] Sarah Wykes, *Energy Futures: Eni's investments in tar sands and palm oil in the Congo Basin* (Berlin: Heinrich Böll Foundation, 2009).

[4] James Hansen, "Silence is Deadly," 3 Ιουνίου, 2011, τελευταία πρόσβαση στις 15 Σεπτεμβρίου, 2011 στη διεύθυνση: https://www.columbia.edu/%7Ejeh1/mailings/2011/20110603_SilenceIsDeadly.pdf.

[5] Patrick Bond, "Durban's conference of polluters, market failure and critic failure," *Ephemera* Vol. 12:1/2, σσ. 66-67 (2012).

*Ο Μπράιαν Τόκαρ έχει συμμετάσχει ως ακτιβιστής σε διάφορα κινήματα των Η.Π.Α. ήδη από τη δεκαετία του 1970. Επίσης είναι ένας από τους θεωρητικούς που γράφει με σθένος για ζητήματα που σχετίζονται με τα γενετικά τροποποιημένα, την ηθική της τροφής και την κοινωνική οικολογία. Σήμερα είναι ο διευθυντής του Ινστιτούτου Κοινωνικής Οικολογίας που είχε ιδρύσει ο Μάρεϊ Μπούκτσιν στο Βερμόντ των Η.Π.Α.

Το Τέλος της Ενιαίας Σκέψης και η Ριζοσπαστικοποίηση της Δημοκρατίας

Αποστόλης Στασινόπουλος

Ο μεγάλος χαμένος των προκριματικών εκλογών του γαλλικού κόμματος των Ρεπουμπλικανών, Νικολά Σάρκοζι, δήλωσε πρόσφατα πως με τη νίκη του Τραμπ στις ΗΠΑ βρισκόμαστε αντιμέτωποι με το τέλος της «ενιαίας σκέψης», κάτι που επιβεβαιώνεται και από τον νικητή της εν λόγω αναμέτρησης, Φρανσουά Φιγιόν, που συνιστά μια τερατώδη συμπλοκή του νεοφιλελευθερισμού με τον φασισμό. Τι εννοεί ο Σαρκοζι; Μα φυσικά ότι ζούμε την οριακή απόληξη του «θριάμβου» του φιλελευθερισμού και την οριστική αποτυχία του να ενθκεύσει στην ιστορία τις εξαγγελίες του περί προόδου, ελευθερίας, ευημερίας και ευτυχίας της ανθρωπότητας.

Ο Βέμπερ, χαρτογραφώντας το σιδερένιο κλουβί του καπιταλισμού, σημείωνε πως ο καπιταλισμός δεν έχει ανάγκη τη δημοκρατία ή τα δικαιώματα. Σε πρόσφατο άρθρο του στους Financial Times, ο Μάρτιν Γουλφ, διαπρύσιος κήρυκας των καπιταλιστικών οραμάτων, υποστήριξε πως σήμερα βιώνουμε μια βίαιη ασυμβατότητα μεταξύ καπιταλισμού και δημοκρατίας. Βεβαίως, τα φιλελεύθερα δικαιώματα δεν συνεπάγονται τη δημοκρατία ούτε είναι έννοιες συνυπόστατες, αλλά ο σύγχρονος γραφειοκρατικός τεχνοκρατισμός του καπιταλισμού διαλύει ακόμα και αυτόν τον κεκτημένο χώρο των δικαιωμάτων.

Το 1996 ο Κρίστοφερ Λας έγραφε για την εξέγερση των ελίτ. Η είσοδος στον 21^ο αιώνα επιφύλασσε μια αντιστροφή του παραδείγματος αυτού. Οι μεγάλες εξεγέρσεις των ευρωπαϊκών μητροπόλεων και προαστίων ξεδίπλωσαν ένα «όχι» που έκανε ορατή την ύπαρξη ενός ορίου. Το πνιγηρό αίσθημα του ασαφούς ορισμού της ύπαρξης έδωσε τη θέση του σε μια καινοφανή ανίχνευση των

δυνατοτήτων της ανθρώπινης δημιουργίας, με δημοκρατικές συντεταγμένες, που εκπυχώθηκε στις πλατείες όλου του κόσμου το 2011. Τον τελευταίο καιρό, η ζωή των δυτικών κοινωνιών ανατέμνεται με μια ηχώ που δραπετεύει από τα κρεματόρια του παρελθόντος, μετατρέποντας την Άκρα Δεξιά σε μία placebo επαναστατική δύναμη. Το δόγμα της μονοδρόμησης του κόσμου αμφισβητείται, αποκτώντας επικίνδυνες συνδηλώσεις μέσα από μια υπαναχώρηση σε σκοτεινές οδούς.

Ο φασίστας Ούγγρος πρωθυπουργός, Βίκτορ Ορμπάν, τόνισε emphaticά για την εκλογή Τραμπ: «αισθάνομαι ότι ζούμε τις μέρες όπου αυτό που ονομάζουμε φιλελεύθερη μη-δημοκρατία –στην οποία ζήσαμε για τα προηγούμενα 20 χρόνια– τελειώνει» για να το επισφραγίσει προσφάτως ο Πέπε Γκρίλο λέγοντας πως «αυτό είναι η κατάρρευση μιας ολόκληρης εποχής». Η αποτυχία των υποσχέσεων του συστήματος έχει οδηγήσει εδώ και χρόνια τις κοινωνίες στην αποστοίχιση από τις συντεταγμένες του. Ο Τραμπ, η Λεπέν, ο Φάρατζ, ο Γκρίλο, ο Ορμπάν, ο Χόφερ, ο Βίλντερς και όλο αυτό το ρεύμα επιτυγχάνει την ενσωμάτωση της αντισυστημικής έκφρασης μεγάλης μερίδας των κοινωνιών μέσα από τον έλεγχο της ψήφου. Πώς αλλιώς μπορούμε να ερμηνεύσουμε τη δυναμική που απασφάλιστηκε μετά το Brexit; Ο υπαρξιακός τρόμος, η ασφυξία και η αβεβαιότητα που βιώνει σήμερα η ανθρωπότητα μέσα από τον κατακερματισμό εννοιών όπως ο πολίτης, το σύνταγμα και η δημοκρατία βρίσκει μια απάντηση στην κοινοτοπία του κακού.

Η εθνική ταυτότητα δεν νοηματοφορεί πλέον ορίζοντες καθολικού ανήκειν, ούτε είναι αναγκαία για τη συγκρότηση του νέου χάρτη πολιτικής και οικονομικής εξουσίας, με αποτέλεσμα οι αναβιώσεις των εθνικισμών ως αμυντικές αναζητήσεις νοήματος, όσο επιθετική μορφή και να παίρνουν, να γίνονται μέχρι σήμερα διαρκώς ενσωματώσιμες απ' τις πολιτικές αποφάσεις των κυρίαρχων οικονομικών ελίτ. Το εθνικό εμφανίζεται ως επισήμανση με μειωμένη ισχύ. Ως μια ζώνη παγκόσμιου καταμερισμού. Η Μεγάλη Βρετανία κλείνει την πόρτα πίσω της στην Ε.Ε. τη στιγμή που η Σκωτία ζητά ανεξαρτητοποίηση και επιστροφή. Η Β. Ιρλανδία ένωση με την Ιρλανδία και το Λονδίνο

μια ζωνοποίηση εντός Ε.Ε. Η ταύτιση του volk με τον ηγέτη μέσα από την κρατική έκφραση αναδιατάσσεται, χωρίς να βρίσκει άμεση εφαρμογή στον 21ο αιώνα. Τα εθνικιστικά κόμματα εξουσίας προβάλλονται διχοτομημένα από τα αντίστοιχα κινήματα αναπαράγοντας τον μετα-πολιτικό στίβο που κυριαρχείται από την ανάθεση και τη διαμαρτυρία. Μια οπή δημιουργείται παρά ταύτα στην Ουκρανία, την Ουγγαρία και την Πολωνία που, λόγω της σημασιακής δέσμης του κομμουνιστικού παρελθόντος, οι εθνικιστικές κινήσεις ανθούν εφαπτόμενες με τις κυβερνητικές προτάσεις.

Η ταύτιση όμως του εθνικισμού με την εναντίωση στον αντιδημοκρατικό οικονομισμό και την έξοδο από την Ε.Ε. μπορεί να αποδεσμεύσει πολλαπλούς κινδύνους. Οι εθνικισμοί σήμερα δεν προσομοιάζουν με το μεσοπολεμικό αντίστοιχο, αλλά αναδιατάσσουν τους συσχετισμούς παγκοσμίως σε τρομακτική κλίμακα, κάνοντας τη ροή της παγκοσμιοποίησης να μην μοιάζει κεκτημένη. Η οργή δείχνει να στρέφεται εκεί. **Το κοινό υπέδαφος της εθνολαϊκιστικής Άκρας Δεξιάς εντοπίζεται στην τρισχιδή ρητορεία περί οπισθοχώρησης στην εθνική ισχύ, στην εθνική παραγωγική ανασυγκρότηση και το κλείσιμο των συνόρων, σημεία που επιτείνουν τη σύγχυση, τον φόβο και τον αυταρχισμό. Ποια ιστορική βεβαιότητα δύναται να μας αναγγείλει τη μη αντιστρεψιμότητα των σημερινών συνθηκών;**

Η ρευστοποίηση των συσχετισμών παγκοσμίως παράγει τους όρους για μια νέα πολιτική σύμβαση ανακήρυξης της Άκρας Δεξιάς σε διαχειριστικό εγγυητή των κοινωνικών ανακατατάξεων. Σε ποια αναστολή συνταγματικών διατάξεων θα προβεί πιθανώς η Λεπέν όταν η κατάσταση εκτάκτου ανάγκης στη Γαλλία διατηρείται ως σήμερα; Ας στοχαστούμε πάνω στην κρίση του εθνοκράτους ως ένα μετασχηματισμό της ταξινομητικής του ισχύος και της δικαιοδοτικής του σφαίρας. Η ανθεκτικότητά του πρέπει να μας απασχολήσει.

Ο Τίμοθι Γκάρτον Ας, διάσημος Βρετανός ιστορικός, υποστήριξε, μια εβδομάδα πριν την επίσκεψη Ομπάμα στην Ελλάδα σε άρθρο του στη Guardian, πως αναπτύσσεται μια «παγκοσμιοποίηση της αντι-

παγκοσμιοποίησης» με όρους όμως «διεθνούς των εθνικιστών». Η συμπύκνωση των κοινωνικών τάσεων σε σχηματισμούς εξουσίας που διαμορφώνουν πόλους και εγχαράσσουν νέες κοινωνικές σχέσεις, είναι πιθανό να ανακινήσουν θεσμισμένες πολιτικές και παγιωμένα μορφώματα. Σε αυτό το πλαίσιο, όσοι περίμεναν πως η ομιλία του Ομπάμα στην Αθήνα θα είχε διεκπεραιωτικά χαρακτηριστικά σάστισαν μπροστά στον φορτισμένο πολιτικά διακηρυκτικό του λόγο. Ακριβώς διότι έδωσε το σύνθημα της ανασύνθεσης του φιλελεύθερου δημοκρατικού πόλου και της εναντίωσης στον εσωστρεφή εθνικισμό. Δεν είναι καθόλου τυχαία η κοινή του δήλωση με τη Μέρκελ πως η Γερμανία και η Αμερική μοιράζονται τις πανανθρώπινες αξίες του Διαφωτισμού, καθώς επιθυμεί να διασαφηνίσει τους όρους εκ νέου. Παρακάμπτει όμως την αδυναμία παραγωγής πολιτικών από τις ελίτ, με αποτέλεσμα να χρίζει τη Μέρκελ ηγέτιδα του ελεύθερου κόσμου και τον Τσίπρα εγγυητή της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων. Είναι το σύνολο αυτής της σκέψης που διέρχεται μιας ριζικής κρίσης καθώς η τεχνοκρατικοποίηση της πολιτικής και η επιστημονικοποίηση της ζωής που επέβαλε, σηματοδότησαν μέχρι σήμερα τη μετατροπή του ανθρώπου σε στατιστικό μέγεθος και τον εγκλωβισμό του σε ζώνες κοινωνικού αποκλεισμού.

Η παραδοσιακή σοσιαλδημοκρατία αδυνατεί να συγκροτηθεί σε συμπαγή πόλο επιρροής και εξουσίας και έτσι επισκιάζεται από τη δυναμική της Ακροδεξιάς που ελέγχει εκλογικά τις δυνάμεις απόκλισης. Η κύρια όμως μήτρα της ιστορικής αυτής καθίζησης είναι η πλήρης προσχώρησή της στον νεοφιλελευθερισμό.

Ο Σύριζα, ακολουθώντας μια πολιτική ενσωμάτωσης, προσεταιρίστηκε παραδοσιακά αιτήματα του εν λόγω χώρου μαζί με τη νεόκοπη ριζοσπαστική συνθηματολογία για να υποδεχθεί αυτό το κράμα των ψηφοφόρων που τον κατέστησε κυβερνητική δύναμη, εξοβελίζοντας οριστικά την παραδοσιακή και απονενοημένη σοσιαλδημοκρατία. Στην Ισπανία βλέπαμε για καιρό δηλώσεις στελεχών των Podemos αλλά και του ίδιου του P. Iglesias για μια μετατόπιση του πολιτικού βάρους των Podemos προς τη σοσιαλδημοκρατία. Στον ευρωπαϊκό χώρο, ο Τσίπρας επιχειρεί να

τροφοδοτήσει και να τροφοδοτηθεί απεγνωσμένα από τον ευρωπαϊκό μεσαίο χώρο ποντάροντας στη δημιουργία ενός «προοδευτικού» πόλου πίεσης προς τον αρτηριοσκληρωτικό βορρά. Ο Ρέντσι τον επικαλείτο διαρκώς εντάσσοντάς τον στον δικό του σχεδιασμό. Η ήττα του Ρέντσι στο πρόσφατο δημοψήφισμα επιβεβαίωσε τη φυγή από το συστημικό κέντρο και την ηγεμονική εκλογική διαχείριση αυτής της φυγής από τη λαϊκιστική ακροδεξιά. Τι μπορεί να σημαίνει όμως σήμερα «ευρωπαϊκή σοσιαλδημοκρατία» και ποια είναι τα όρια απόδοσής της;

Μετά το κραχ του 1929, εγκαινιάζεται στην Αμερική με το New Deal και στην Αγγλία με τον έλεγχο επί των εισαγωγών, εξαγωγών και επιτοκίων η εκκίνηση της σύγκλισης κεφαλαίου και εργασίας. Η αύξηση των μισθών, η μείωση των ωρών εργασίας και η κοινωνική ασφάλιση επέτρεψαν στον καπιταλισμό να επιβιώσει διευρύνοντας τις εσωτερικές του αγορές, απορροφώντας την υπερπαραγωγή και αμβλύνοντας την ανεργία. Ο Kalecki είχε ήδη μιλήσει γι' αυτό από το 1943. Οι ιστορικές προκείμενες επικράτησης της σοσιαλδημοκρατίας και αμφισβήτησης των νεοκλασικών οικονομικών είχαν ως σημείο αφετηρίας την ανάπτυξη σε εθνικό περιβάλλον, τη μεταπολεμική συναίνεση και την εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων. Τίποτα από όλα αυτά δεν έχει την ίδια ισχύ σήμερα.

Ας αναγνώσουμε τις απόπειρες σχεδιασμού μιας νέας κοινωνικής πολιτικής στην Ευρώπη σήμερα. Η «Στρατηγική της Λισσαβόνας» που εκπονήθηκε το 2000 και η μεταγενέστερη «Ευρώπη 2020» αποτελούν τους κεντρικούς πυλώνες αυτής της τάσης. Ας δούμε τους στόχους της δεύτερης. «*Η Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την Καταπολέμηση της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού είναι μια από τις επτά εμβληματικές πρωτοβουλίες της στρατηγικής "Ευρώπη 2020" για μια έξυπνη και διατηρήσιμη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς*». Και αποφαίνεται πως «*Η ατζέντα περιλαμβάνει συγκεκριμένες δράσεις που θα συμβάλουν στην εντατικοποίηση των μεταρρυθμίσεων, ώστε να βελτιωθούν η ευελιξία και η ασφάλεια της αγοράς εργασίας ("ευελιξία με ασφάλεια")*».

Μιλάμε δηλαδή για το επισφράγισμα της διάλυσης της εθνικής

πολιτικής πρόνοιας προς όφελος μιας υπερεθνικής ατζέντας και την αυτοκατάργηση της θεμελιώδους αρχής της σοσιαλδημοκρατίας περί κοινωνικής ασφάλειας με την ολική προσχώρησή της στο νεοφιλελεύθερο δόγμα της ανάπτυξης δεξιοτήτων για την ένταξη σε μια ελαστική αγορά εργασίας με άξονα την αξιοκρατία και την αριστεία. «*Η έξυπνη και διατηρήσιμη ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς*» συγκαλύπτει επίσης το γεγονός της εξωφρενικής διόγκωσης του οικολογικού αποτυπώματος και της αναστολής των συνταγματικών διατάξεων που έχουν κανονικοποιηθεί στην καθημερινότητα των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Δεν μπορούμε, βέβαια, να σκεφτούμε καμία αυτοεκπληρούμενη προφητεία που θα εξοστράκιζε νομοτελειακά αυτή την τάση από τον πολιτικό ανταγωνισμό. Το έλλειμμα συγκρότησής της σε πολιτικό ρεύμα στο κοινωνικο-ιστορικό πεδίο την καταδικάζει σε έναν αφανή τόπο.

Καμία επιταγή δεν προεξοφλεί πως η έξοδος από το παραδοσιακό σύστημα των ελίτ τροχοδρομεί την εδραίωση της απολυταρχίας. **Η ανάδυση στην επιφάνεια ενός πόλου ριζοσπαστικοποίησης της δημοκρατίας φαντάζει επιτακτικότερη από ποτέ.** Πού συνοψίζεται αυτή; Η πρωτογενής και εξόχως ριζοσπαστική διατύπωση των νεωτερικών συνταγμάτων, που διατρανώνει πως όλες οι εξουσίες πηγάζουν από τον λαό και ασκούνται από τον ίδιο και υπέρ αυτού, συγκαλύπτει πως η ιδιοποίηση της εξουσίας από το κυρίαρχο κράτος σημειοδοτεί και την έξοδό του από τη φανταστική αυτή συμφωνία καθώς και τη δυνατότητά του να ορίζει αυθαίρετα και ανεξέλεγκτα τα μέσα και τους σκοπούς της δημόσιας – πολιτικής σφαίρας.

Η εστίαση στην έννοια του πολίτη ως μια ιδιότητα πλήρους και άμεσης συμμετοχής, πρέπει να αποτελέσει το πυρηνικό κέντρο διεκδίκησης σήμερα. Ο δήμος, ως πρωταρχική συσώρευση κοινωνικής εξουσίας και κυκλοφορίας της δύναμης των πολιτών, μπορεί να δημιουργήσει μια νέα αίσθηση συμμετοχής και απόσπασης των φυγόκεντρων, προς την Άκρα Δεξιά, ροπών.

Η διάλυση του χώρου χωρίς δικαιώματα ανακύπτει ως πρωτεύουσα σε έναν κόσμο ραγδαία οργανωμένο σε συντεταγμένες πολιτείες,

καθώς αφαιρεί τη δυνατότητα απανθρωποποίησης. Είναι αλήθεια ότι υπάρχει μια θολή και δυσδιάκριτη πλέον γραμμή μεταξύ εντός και εκτός που ίσως και να έχει καταλυθεί. Ίσως θα έπρεπε να σκεφτούμε πως η γυμνή ζωή δεν επαρκεί ως εννοιολογικό πλαίσιο, καθώς ακόμα και η περίπτωση του πρόσφυγα που ενυλώνει αυτή την κατάσταση δεν τοποθετείται εκτός. Το γεγονός της στέρησης της νομικής ταυτότητας του πολίτη δεν αναιρεί το γεγονός πως πλήθος εξουσιών όπως η αστυνομική, η δικαστική και η στρατιωτική τον περιβάλλουν και τον διευθετούν. Η αναγκαιότητα επαναπροσδιορισμού του δυϊσμού άνθρωπος – πολίτης που διχοτομεί την ύπαρξη έτσι όπως αρθρώθηκε στο πρώτο Γαλλικό Σύνταγμα, αποτελεί εξέχον πεδίο αγωνισμού.

Τέλος, η κατοχύρωση των κοινών αγαθών ως θεμελιώδες δικαίωμα κοινωνικής χρήσης και διαχείρισης απέναντι στον κρατικό χειρισμό που προκρίνει η ακροδεξιά και την επέκταση της ιδιωτικοποίησης που υιοθετεί η φιλελεύθερη δεξιά και αριστερά, σημαίνει τον προσδιορισμό της έννοιας του δημοσίου, ως χώρου των πολιτών. Η διασπορά της νίκης του ακροδεξιού λαϊκισμού εδράζεται στη βίαιη εκρίζωση από τη συμμετοχή και το ανήκειν, στη συντριβή της ατομικότητας από δυνάμεις αλλότριες που την υπερβαίνουν και τη συνθλίβουν καθώς επίσης και από την αμηχανία μιας ζωής στο όριο. Η συμμαχία για τη ριζοσπαστικοποίηση της δημοκρατίας ως αυτόνομος πόλος αναδημιουργίας του δημόσιου χώρου, που θα κινείται στη μεθόριο της θεσμισμένης πολιτικής σφαίρας, σηματοδοτεί τη μόνη δυνατή επέμβαση διάρρηξης του φόβου και της ανασφάλειας, αναπροσαρμογής της συμμετοχής και αναδιάταξης των συσχετισμών.

Για έναν Ριζικό Αθεϊσμό (με

αφορμή τα 80 χρόνια από την Ισπανική Επανάσταση)

Νώντας Σκυφτούλης

Ένα κείμενο για τα 80[1] χρόνια της Ισπανικής Επανάστασης.

Η εγγενής Αντίφαση[2] στον πυρήνα της ιδεολογίας του Αναρχισμού μεταξύ πολιτικού[3]-κοινωνικού[4]— εκδηλώθηκε στην ισπανική επανάσταση, (στην οποία η ιδεολογία του αναρχισμού ήταν πρωταγωνίστρια) με την πιο οριακή παραδοξολογία, οδηγώντας την ιδεολογία του αναρχισμού σε αναγκαστική απόδραση από την κοινωνία, εγκλωβισμένη πλέον στο χώρο της αυθαιρεσίας και της μικροϊδεολογίας.[5]

Η πολλαπλασιαστική δύναμη αυτής της Αντίφασης, άφηνε αιωρούμενες ή με λειτουργική αμφισημία[6] τις επιμέρους αντιφάσεις: αντιφασιστικός αγώνας-κοινωνική επανάσταση, αναρχική δικτατορία, (ελευθεριακός κομμουνισμός)- δημοκρατία (συνεργασία),[7] πολιτική-εξουσία.

Έκτοτε η εμπειρία δεν συνέθεσε αυτές τις αντιφάσεις, ούτε βεβαίως «νομιμοποίησε την ιδεολογία»[8] του αναρχισμού 80 χρόνια τώρα. Κατά την γνώμη μας δεν πρόκειται απλά για Αντίφαση με αντιφάσεις. Πρόκειται για την εγγενή **δυαρχία** της ιδεολογίας του Αναρχισμού, αλλά και κάθε ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ.[9]

Η Δυαρχία είναι η βάση της κοσμοαντίληψης του Μεσαίωνα και πολύ περισσότερο είναι αυτή που συγκροτεί τη Μεσαιωνική σκέψη, αδυνατώντας να αντιληφθεί προβλήματα σχέσεων ανάμεσα στο **πνεύμα** και στα **αισθητά**, αφού θεωρεί προϋπόθεση της ύπαρξης του φυσικού κόσμου το δημιουργό θεό. Έκτοτε η πραγματικότητα ή ο αισθητός κόσμος ερμηνεύονταν ή καθαγιαζόνταν από το συγκροτημένο πνεύμα (θεό). Αυτό ακριβώς το σχήμα απέκλεψε η Ιδεολογία από την θεολογία με σκοπό να ερμηνεύσει τη φυσική και κοινωνική πραγματικότητα.

Έτσι εξηγείται γιατί η Ιδεολογία έχει δύο γλώσσες, δύο νοήματα, δύο ερμηνείες, δύο τροπικότητες. Η μία αφορά τον κόσμο του αισθητού και η άλλη τον κόσμο του ιδεατού (του εσωτερικού της ιδέας ή την καθ'εαυτήν).[10] Και φυσικά τόσο η θρησκεία, όσο και η ιδεολογία θεωρούν οντολογικά κατώτερο τον αισθητό κόσμο και ανώτερο το πνεύμα, την ιδέα, τον κόσμο του υπερβατικού. Οι σχέσεις ανάμεσα στο πνεύμα και στα αισθητά «γίνεται ευκολότερα αντιληπτή, αν αναλογιστούμε τα εννοιολογικά ζεύγη στα οποία μπορεί να αναλυθεί ή να μεταφραστεί το πρόβλημα αυτό: υποκείμενο-αντικείμενο, θεός-κόσμος, δυνατότητα-πραγματικότητα, ψυχή-σώμα, νόηση-αισθήσεις, λόγος-ψυχόρμητα, δέον-είναι, κανονιστικό-αιτιώδες, βασιλεία του θεού ή του λόγου-ιστορία».[11]

Εμείς θα προσθέσουμε άλλα τρία ζεύγη για να αντιληφθούμε που το πάμε το ζήτημα: Ιδέα-εμπειρία, κοινωνικό-πολιτικό, όλο-μέρη, τα οποία υπήρξαν κατ'έξοχήν θεολογικά και κατ'επέκταση ιδεολογικά ζεύγη που απασχόλησαν, αλλά τώρα βρίσκονται θαμμένα στον τάφο του θεού πατέρα τους. Οι όποιοι τυμβωρύχοι ματαιοπονούν.

Η μεγάλη προσπάθεια (Διαφωτισμός) ενάντια στο θεό για την αποκατάσταση του αισθητού κόσμου, της φύσης, για την ανατίμηση της ύλης είχε σαν συνέπεια να αρθούν αρκετά προβλήματα στη σχέση ύλης-πνεύματος. Δεν προχώρησε όμως στην έσχατη συνέπεια: **στον πλήρη Υλισμό και Αθεϊσμό.**

Αυτό οφείλεται στον καθομολογούμενο φόβο απέναντι στον Μηδενισμό που πρόβαλλε σαν γνήσιο τέκνο του Διαφωτισμού, σαν ο οριστικός θεοκτόνος και ο ολοκληρωτικός αποκαταστάτης της φύσης και της πλήρους ελευθερίας. Βοήθησε τον Διαφωτισμό στην άρση πολλών αμφισημιών του, χωρίς όμως ο τελευταίος να τον υιοθετήσει κυριαρχικά.

Δεν υπάρχει θεός, δεν υπάρχουν φυσικοί σταθεροί και αμετάβλητοι κανόνες. Δεν υπάρχουν ηθικές αξίες και απαξίες σταθερές και αμετάβλητες, που να εξοβελίζουν την δυαρχία οριστικά, υιοθετώντας την μονιστική-υλιστική αντίληψη. Η

ελευθερία της ελευθερίας είχε πλέον τεθεί, ή μάλλον για να είμαστε ειλικρινείς είχαν τεθεί οι όροι της «καθαρής»[12] ελευθερίας.

Αυτή ακριβώς είναι η πηγή του αναρχισμού γι'αυτό είναι ο μόνος που προσπάθησε να δώσει νοηματικό περιεχόμενο στην ελευθερία με απόλυτη συνέπεια, επιλέγοντας αρκετές φορές να «αυτοκαταστραφεί» παρά να καταστρέψει το ανθρώπινο γένος. Γι'αυτό και οι αναφορές μας σ'αυτό το αξιοπρεπές ιδεώδες. Δηλαδή παρ'όλη τη μετέπειτα ιδεολογικοποίησή του, δεν ακολούθησε το αιματηρό δρόμο της Ιδεολογίας δεσμευμένος προφανώς από την γενεσιουργό του αιτία.

Με άλλα λόγια: Ο Αναρχισμός **έπιασε** το νήμα του «ελευθεριαστικού» και αθεϊστικού κινήματος του Διαφωτισμού και στην προσπάθειά του να δώσει νοηματικό περιεχόμενο στην **ελευθερία**, εντάχθηκε στις διαστάσεις[13] που επέβαλε η Γαλλική επανάσταση του 1789, οπότε και εισερχόμαστε και τυπικά στην εποχή της ΙΔΕΟΛΟΓΙΑΣ.

Ενώ αν δεν είχε ενταχθεί ο αναρχισμός στη διάσταση της Γαλλικής επανάστασης, εάν δηλ. δεν είχε «λησμονήσει» τις ελευθεριακές, μηδενιστικές, ή ακόμη και φιλελεύθερες καταβολές[14], θα είχε επιβάλλει τις διαστάσεις της «καθαρής» ελευθερίας[15]. Η ιδεολογικοποίηση του Αναρχισμού έστρωνε το έδαφος πλέον να ενταχθεί σε οποιαδήποτε δυαρχία, υλιστική ή ιδεαλιστική. Χέγκελ ή Μαρξ.

Ο Μαρξ με την υλιστική δυαρχία **δομή[16]-υπερδομή, βάση[17]-εποικοδόμημα, τρόπος παραγωγής-συνείδηση**, έθεσε με αυτόν τον τρόπο[18] τους όρους της μαρξιστικής «ελευθερίας»[19], προαναγγέλλοντας τον Λένιν και την κομμουνιστική δυαρχία. (Κόμμα-φύση, κοινωνία) καχέκτυπο της θωμιστικής μεσαιωνικής δυαρχίας (εκκλησία-φύση, κοινωνία). Ιδεολογία και θεολογία σε μια συμμαχία για την επικράτηση της ΕΞΟΥΣΙΑΣ.

Ο Αναρχισμός εντάχθηκε στην Α' Διεθνή παρ'όλες τις κριτικές περί «κόκκινου δεσποτισμού», όπως εντάχθηκε 80 χρόνια περίπου

αργότερα, παρά τις αντιρρήσεις στον αντιφασιστικό αγώνα του '36 με τους ιεροεξεταστές απόγονους του Μαρξ. Φυσικό και επόμενο στο βαθμό που είχε υιοθετήσει τον ορισμό της ελευθερίας ως κομμουνισμό, εισχωρώντας βαθύτερα στη Μαρξιστική φιλοσοφική δυαρχία. Δέσμιος όμως της ελευθεριακής καταβολής, ο αναρχισμός[20] (νιώθοντας πάντα άβολα στη μαρξιστική δυαρχία) παρουσίαζε τη διάσταση της καθαρής ελευθερίας,[21] αγωνιζόμενος με το γνωστό τρόπο ενάντια στους βασιλιάδες, πρίγκιπες, κληρικούς και παράλληλα οπισθοδρομούσε στην αγκαλιά της ιδεολογίας, η οποία τελικά τον καθόρισε, οδηγώντας τον στην ανυποληψία.

Θα αναφερθούμε συνοπτικά σε μια ακόμη υπόθεση που αφορά μια κλοπή της Ιδεολογίας από την Θεολογία και η οποία σας είναι γνωστή, όπως γνωστή σας είναι η απόληξή της: Είναι η ΥΠΟΣΧΕΣΗ.

Στα πλαίσια της Δυαρχίας, η υπόσχεση εμφανίζεται ταυτόχρονα με τη Μαγεία και το Θεό: Η βασιλεία των ουρανών, η οποία προϋποθέτει την υποταγή του Αισθητού στο Θεό. Η υποταγή στην Ιδεολογία τώρα υπόσχεται τον καπιταλισμό, τον κομμουνισμό, τις κολλεκτίβες, την όποια μελλοντολογική κατάσταση πραγματοποίησης όλων των επιθυμιών, αφήνοντας τους μελλοντικούς ανθρώπους στη χειραγωγή της ιδέας ή απεγκλωβίζοντάς τους από κάθε νοησιαρχικό άγχος.

Ο Αναρχισμός αφού εντάχθηκε στην Ιδεολογία, δεν απέφυγε την ομιχλώδη μελλοντολογική του υπόσχεση και αυτό το πρόβλημα το αντιμετώπισε το 1936 θεωρώντας ότι ο αντιεξουσιαστικός σοσιαλισμός θα πραγματοποιηθεί επειδή ο κόσμος έγινε αναρχικός.

Παρά ταύτα, το ταξίδι του Φανέλι στην Ισπανία ήταν παραπάνω από επιτυχές. Απεσταλμένος μεν της Διεθνούς αλλά και της Συμμαχίας του Μπακούνιν, δημιούργησε όχι μία συλλογικότητα (εργαζομένων) αλλά και δεύτερη (αναρχικών). Παρ'όλες τις καταγγελίες του πολέμιου των Αναρχικών Πωλ Λαφάργκ[22] για ύπουλη δράση του Φανέλι εις βάρος της μαρξιστικής φράξιας, τα

πράγματα είχαν πάρει το δρόμο τους. Σε πολύ μικρό διάστημα η συνδικαλιστική οργάνωση διευρύνει την απήχησή της στην κοινωνία και το περιεχόμενό της παίρνει το όνομα αναρχικό, για να καθορίσει τις μετέπειτα εξελίξεις της εργατικής τάξης στη Ισπανία. Από το 1870 μέχρι το 1910 που ιδρύεται η CNT, οι αναρχικοί μαζί με την εργατική τάξη μετέχουν στον πιο σκληρό αιματηρό ταξικό ανταγωνισμό.

Είναι η εποχή που η αποκατάσταση του φυσικού κόσμου σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και στη Ρωσία φαίνεται οριστική και αμετάκλητη. Οι αντιπρόσωποι του Θεού (βασιλιάδες, πρίγκιπες, καρδινάλιοι) περνούν δύσκολα χρόνια. Η ελευθερία είχε κάνει τη πιο απειλητική εμφάνιση στην ιστορία. Μετά από τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο η CNT με τα αγωνιστικά εύσημα ενός σαραντάχρονου ταξικού πολέμου δε αποκαθίσταται μόνο κοινωνικά, αλλά εδραιώνεται σαν η πλειοψηφία της εργατικής τάξης.

Η ιδεολογία όμως καιροφυλαχτεί. Συγκροτείται το 1927 η FAI. Το διφορούμενο της ίδρυσής της δεν διευκρινίστηκε μέχρι σήμερα (καταλυτική ή καθοδηγητική δράση;). Ας το ξεπεράσουμε, γιατί τα χρόνια που έρχονται είναι κρίσιμα. Ο φασισμός (ο πραγματικός φασισμός) απλώνεται στην Ευρώπη, τα Λαϊκά μέτωπα τρέμουν, ο Φράγκο προκαλεί με πραξικόπημα. Οι αναρχικοί συντρίβουν τους πραξικοπηματίες και έχουν την κατάσταση στα χέρια τους. Γίνονται αρκετά θετικά και αρνητικά πράγματα στα πλαίσια της αναρχικής αμφισημίας. Το σημαντικότερο όμως, είναι η εκδήλωση των δομικών αντιφάσεων της ιδεολογίας του αναρχισμού. Αν για τους κομμουνιστές η επίλυση των αντιφάσεων της ιδεολογικής δυαρχίας λύνεται με την κατάκτηση της εξουσίας και την επιβολή του ολοκληρωτισμού, για τους αναρχικούς η δυαρχία τους, δεσμεύεται από το ελευθεριακό «background» που τους χαρακτηρίζει και υιοθέτησαν χωρίς καμιά σκέψη τη μη κατάληψη της εξουσίας και το υιοθέτησαν κι αυτό, τελείως **ιδεολογικά και όχι πολιτικά.**

Ενδεικτικές αντιφάσεις:

- Δεν απαντήθηκε το ερώτημα, ποιός έχει την εξουσία; [23]

- Δεν προσδιορίστηκε ο ρόλος των συνδικάτων και ο ρόλος της κυβέρνησης (τοπικής, εθνικής).
- Πολιτοφυλακές ή στρατός;
- Απουσία πολιτικής κατεύθυνσης στη θέσμιση.
- Απουσία πολιτικής απόφασης ή πρότασης για την ισπανική κοινωνία στο σύνολό της.
- Απουσία συγκεκριμένης πολιτικής πρότασης οργάνωσης και αυτοθέσμησης της αναρχικής κοινωνίας.[24]
- Μη πολιτική απόφαση για την κεντρική τράπεζα και το χρυσό των Αζτέκων που τελικά οδηγήθηκε στον Στάλιν.

Από την αρχή του άρθρου δίνουμε την απάντηση, ότι δεν θα μπορούσαν σε καμιά περίπτωση να απαντήσουν, εν όσω ο αναρχισμός, το αξιοπρεπές αυτό ιδεώδες, ήταν χειραγωγημένο από την «μαγεία» του κοινωνικού και παράλληλα δέσμιο της ελευθεριακής του φύσης.

Η επανασύνδεση με τον ριζικό αθεϊσμό και κατά συνέπεια με την ελευθερία, είναι δυνατόν να αναζωπυρώσει το ενδιαφέρον της κοινωνίας και του ανθρώπου, προκειμένου να αναλάβει τις τύχες στα χέρια του. Αυτό είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί, μόνον εάν δεν μεσολαβεί ανάμεσα στο άτομο και στη φύση ούτε ο θεός ούτε η θρησκεία, ούτε η αυθεντία ούτε η ιδεολογία.

Ένας νέος Διαφωτισμός κατά τη γνώμη μας πρέπει να έχει αναφορά μόνον στην ελευθερία μιας και τα άλλα ζητήματα αποκατάστασης της φύσης έχουν επιλυθεί. Το ότι δεν υπάρχει θεός, αυθεντία, φυσικοί και κοινωνικοί νόμοι σταθεροί και αμετακίνητοι, είναι πλέον αδιαμφισβήτητο. Ο φιλελευθερισμός, η επικρατούσα αντίληψη, έφθασε στα όρια του με το: *Ελευθερία στη κατανάλωση, ισότητα στη κατανάλωση, αδελφότητα στη κατανάλωση.*

Ο επαναπροσδιορισμός της ελευθερίας δεν έχει προαπαιτούμενο σήμερα τη νοηματοδότησή της (περιεχόμενο), αλλά την **οροθέτησή** της. Δηλαδή αυτό που έχουμε να κάνουμε, είναι να δημιουργήσουμε τους όρους που θα μας «νομιμοποιούν» να μιλάμε για αυτήν. Όσον αφορά το περιεχόμενό της είναι ένα άλλο

μεθεπόμενο στάδιο.

Για την απομάγευση της ελευθερίας ορισμένοι όροι[25] είναι κατανοητοί και αυτονόητοι σήμερα:

- Δεν είναι δυνατόν να μιλάει κάποιος για ελευθερία και παράλληλα να αναπαράγει σχέσεις κυριαρχίας (κατάληψη της εξουσίας).
- Η ιδεολογία σαν συνέχεια της θρησκευτικής δυαρχίας δεν οδηγεί ούτε οδήγησε στην ελευθερία. Αντιθέτως... Δεν μπορεί ένας ιδεολόγος των ρόλων και των στερεοτύπων να προσεγγίσει την ελευθερία, μιας και είναι πλησιέστερα στον ολοκληρωτισμό.
- Η «αφηρημένη» και αυθαίρετη γλώσσα, ο ασκητικός θεολογικός λόγος, η γενίκευση, είναι τα χαρακτηριστικά του ολοκληρωτικού δικαίου και μόνο η ενδελέχεια και η σαφήνεια μπορούν να επαναπροσδιορίσουν την ελευθερία.

Η παρέμβασή μας στην κοινωνία, η διαρκής αλληλεπίδραση της αμεσότητας αργά ή γρήγορα θα άρει τα ιδεολογικά ζεύγη όλο-μέρη, πολιτικό-κοινωνικό καθώς και την ξύλινη γλώσσα της φενάκης σε μια καθαρή **πολιτική[26], απομαγευμένη και αθεϊστική δράση.**

Οι Ισπανοί έδειξαν σ'όλη την ανθρωπότητα ότι η ελευθερία χωρίς εξουσία είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί. Εμείς θα διευκρινίσουμε το αδιαμεσολάβητο του ελευθεριακού προτάγματος μετατρέποντάς το σε πλειοψηφικό κοινωνικό ρεύμα και δυνατότητα να πραγματοποιηθεί, αφήνοντας τους «ιδεολόγους», τους «ρόλους», τους «ψευδοθρησκευόμενους» στην α-νοησία των αργών ρυθμών της προβιομηχανικής κοινωνίας.

Δίχως λοιπόν το φόβο του θεού και των νοητικών κατασκευών του, σαν οι αρχαιότεροι θεοκτόνοι, ας αφήσουμε την ιδεολογία να γείρει στη δύση της. Ας προετοιμαστούμε να πούμε στους εαυτούς μας και στην κοινωνία τι ακριβώς θέλουμε χωρίς παραμύθια και παραμυθάκια.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

[1] Για τα 50 χρόνια του Ισπανικού εμφυλίου έχει γραφεί ίσως το σπουδαιότερο πολιτικό κείμενο του Ιταλού Nico Bertì, «Ισπανία 1936 Πόλεμος και Επανάσταση», εκδόσεις Ελευθεριακή Κουλτούρα σε μετάφραση Π. Καλαμαρά, το οποίο και συμβουλευτήκαμε και το προτείνουμε να μελετηθεί. Ωστόσο θεωρούμε ότι για τα 80 χρόνια απαιτείται άλλο κείμενο.

[2] Δεν είναι αντίφαση αλλά Δυναρχία, η οποία διευκρινίζουμε ότι είναι ένα θεολογικό φαινόμενο που χαρακτήριζε τη μεσαιωνική σκέψη (θεός-αισθητά).

[3] Η πολιτική ως αρχική διαδικασία απομάγευσης του κόσμου.

[4] Κυριαρχία υπερβατικού (εκμάγευση του κόσμου).

[5] Σημεία μικρο-ιδεολογίας αλλά ελληνικά, στον αναρχισμό αλλά ελληνικά έχουμε στη δεκαετία του 80: αποχή από την μισθωτή εργασία, από τη φοίτηση στα πανεπιστήμια. Πρόσφατα μικρο-ιδεολογήματα: αντι-MME, αντιεμπορευματικό, δηλ. νέος Πανιώνιος.

[6] Λειτουργική, γιατί συμμετείχαν οι αναρχικοί τότε στον έναν πόλο, τότε στον άλλον των αντιφάσεων. Σε καμιά περίπτωση όμως δεν υποτιμούμε τη στάση τους απέναντι στις αντιφάσεις τους. Εδώ έχουμε 2016 και το αντιφασιστικό τείνει να κυριαρχήσει στο χώρο, λες και βρισκόμαστε στα πρόθυρα του Β' παγκοσμίου πολέμου. Πόσο μάλλον τότε. Θεωρούμε ότι στην Ισπανία εκφράστηκε η εξτρεμιστική τάση (Γκαρθία, Μοντσενύ) και υπό αυτή την έννοια η κριτική μας στην ισπανική επανάσταση αγγίζει το σύνολο του ισπανικού αναρχισμού.

[7] Το γνωστό δίλημμα του Γκαρθία Ολιβέρ της ομάδας Nosotros που διετέλεσε υπουργός.

[8] Κοινωνική αποκατάσταση.

[9] Θα έχει γίνει αντιληπτό ότι με τον όρο ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ εννοούμε ενιαίο σύστημα ερμηνείας της κοινωνίας και της φύσης που καθυποτάσσει τις αιτίες και τα αποτελέσματα σε μια συγκεκριμένη κατεύθυνση. Πρόκειται περί ψευδούς και αυθαίρετης κατασκευής.

[10] Ο οποιοσδήποτε δεν αποδέχεται αυτό το σχήμα σε περιόδους κυριαρχίας της Δυναρχίας (ιδεολογίας-θρησκείας) από την άποψη της μεθοδολογίας και όχι του νοήματος, δηλ. πρέπει να εξοντωθεί και εξοντώνεται. Η απολυτότητα είναι η προϋπόθεση

και ο ολοκληρωτισμός ο τρόπος. Ή και τα δύο ή κανένα. (Μεσαίωνας, Λενινισμός, Φασισμός).

[11] «Ευρωπαϊκός διαφωτισμός» του Π. Κονδύλη τόμος Α΄σελ. 18, εκδόσεις Θεμέλιο.

[12] Εννοούμε τους όρους που να μας επιτρέπουν να μιλάμε για την ελευθερία, πριν από κάθε νοηματικό της περιεχόμενο. Πρόκειται για αντιστοιχία του Καθαρού Λόγου.

[13] Αριστεράς-Δεξιάς.

[14] Ο Ρόκερ είναι σαφής ως προς τις διαφωτιστικές καταβολές του αναρχισμού.

[15] Δηλαδή τη διάσταση Πάνω-Κάτω που οριστικοποιεί την κατάργηση της εξουσίας και υιοθετεί το αυτεξούσιο. Ενώ αντιθέτως η διάσταση που κυριάρχησε, οδηγούσε τότε στη αριστερή και τότε στη δεξιά εξουσία (δικτατορία).

[16] Αισθητά-Πνεύμα.

[17] Αισθητά-Πνεύμα.

[18] Κλεμμένο από τη θεολογία.

[19] Κομμουνισμός, ο μαρξιστικός ορισμός.

[20] Η εκδίωξή του από την 1^η Διεθνή άνοιξε τον αναρχισμό και τον νομιμοποίησε στην κοινωνία και κυρίως στους εργαζόμενους.

Δεν είχε διώξει την 1^η διεθνή από τη συλλογιστική του.

[21] Η μη κατάληψη της εξουσίας βασικό σημείο της ελευθερίας όπου μαζί με την κατάργηση του κράτους, ήταν ο μόνιμος προστάτης του αναρχισμού ως ελευθεριακού προτάγματος για το λόγο αυτό δεν εξέπεσε στον ολοκληρωτισμό.

[22] «Το δικαίωμα στη τεμπελιά». Άλλη μια παραδοξολογία του Ελληνικού αναρχισμού να επικαλείται τον κύριο πολέμιό του μόνο και μόνο γιατί βόλευε τα αντεργατικά μικρο-ιδεολογήματα.

[23] Την πραγματική εξουσία την είχαν οι αναρχικοί και τα συνδικάτα. Παραδόξως την μεταβίβασαν στη σκιώδη κυβέρνηση της Καταλωνίας και της Μαδρίτης και όχι βεβαίως στην κοινωνία. Είναι σαφής η απουσία πολιτικής απόφασης.

[24] Όταν λέμε αναρχική κοινωνία δεν πρέπει να την εννοούμε όπως τη βασιλεία των ουρανών, όπου όλα είναι οργανωμένα από τον Θεό. Η κοινωνία χωρίς εξουσία οργανώνεται από τους ανθρώπους και γι' αυτό θα πρέπει να υπάρχει έρευνα και πρόταση

ως προς την εφαρμογή από τους ίδιους τους ανθρώπους. Δεν αρκεί οι άνθρωποι να γίνουν αναρχικοί για να ανατείλλει αυτόματα η αναρχική κοινωνία, αλλά η ελεύθερη κοινωνία οικοδομείται από αυτεξούσιους και αυτόνομους ανθρώπους.

[25] Οι όροι της ελευθερίας δεν είναι φυσικά οι δύο που αναφέραμε, είναι αρκετοί. Το ζήτημα είναι να συζητήσουμε για τους όρους. Όπως για παράδειγμα τα δυαρχικά ζεύγη όλο-μέρη, πολιτικό-κοινωνικό που μας αφορά η άρση τους. Αν αυτά δεν αρθούν, τότε για τι ελευθερία μιλάμε; Είναι δυνατόν να μιλάμε (για όλο-μέρη) δηλ. για θεό και αισθητά ή για πολιτικό-κοινωνικό δηλ. απομάγευση-θρησκευτικό. Προκειμένου να μιλάμε για ελευθερία τα ζεύγη αυτά θα πρέπει να αρθούν. Η δράση δε μπορεί παρά να είναι μονιστική, αθεϊστική, πολιτική.

[26] Ο όρος *πολιτική* εννοείται στη προκειμένη περίπτωση με την Αριστοτελική έννοια της πολιτείας, και μη συγχέουμε την πολιτική με την κυρίαρχη πολιτική διαχείριση των πραγμάτων.

*Το παρόν κείμενο πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό "contAct", Τεύχος 8 τον Οκτώβρη του 2006.

Η Σκέψη του Μάρρεϋ Μπούκτσιν για την Οικονομία

Μάκης Κορακιανίτης

Ο Μπούκτσιν έχει κάνει μια ενδελεχή κριτική και έχει περιγράψει αναλυτικά τις σύγχρονες μορφές καταδυνάστευσης και εξαχρείωσης των ανθρώπων από το κυρίαρχο οικονομικό σύστημα - τον κρατικό καπιταλισμό- που τον περιγράφει ως εξής: «η «ελεύθερη αγορά» συγχωνεύτηκε με τον οικονομικό σχεδιασμό, η ατομική ιδιοκτησία με την εθνικοποιημένη ιδιοκτησία, ο ανταγωνισμός με τον ολιγοπωλιακό έλεγχο της παραγωγής και της

κατανάλωσης, η οικονομία με το κράτος» (Ο Μαρξισμός σαν Αστική Κοινωνιολογία, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος).

Ο καπιταλισμός επεκτείνοντας σε όλες τις όψεις της ανθρώπινης ζωής τη λογική της εμπορευματοποίησης έχει απογυμνώσει τον άνθρωπο και τον κοινωνικό του κόσμο από κάθε άλλο περιεχόμενο πέρα από τις ωμές σχέσεις συναλλαγής κι έχει οδηγήσει σε μαρασμό θεσμούς και σχέσεις που βασίζονται στην αλληλοβοήθεια, την αλληλεγγύη, τη συνεργασία και τη δημιουργική προσπάθεια.

Όπως ακριβώς αυτό το οικονομικό σύστημα εξαρθρώνει τα οικοσυστήματα της φύσης για να τα μετατρέψει σε εμπορεύσιμη ύλη, κατά τον ίδιο τρόπο ερημοποιεί τις κοινωνικές σχέσεις, τις υποβαθμίζει σε σχέσεις ανταλλαγής απλοποιώντας την ανθρώπινη ζωή και υποβιβάζοντάς την στο επίπεδο του πράγματος. Η -για να το πούμε με τη γλώσσα της κοινωνικής οικολογίας- ο καπιταλισμός καταστρέφει το πολυσύνθετο κοινωνικό οικοσύστημα και, όπως το θέτει ο Μπούκτσιν «απλοποιεί κυριολεκτικά την κοινωνική ζωή στο επίπεδο του ανόργανου» (Ο Μαρξισμός σαν Αστική Κοινωνιολογία).

Ο Μπούκτσιν «δανείζεται» στην κοινωνική κριτική του μια περιγραφή από το χώρο της οικολογίας για να καταδείξει την έκταση του προβλήματος, αφού σημειώνει ότι **«έχω τονίσει αλλού ότι από οικολογική άποψη το σημαντικότερο δεν είναι η μόλυνση του περιβάλλοντος, αλλά η απλοποίηση του περιβάλλοντος... Ο καπιταλισμός καταστρέφει κυριολεκτικά το έργο της οργανικής εξέλιξης... υπονομεύει τα πολυσύνθετα οικοσυστήματα που δημιουργούν τις τοπικές διαφορές... αντικαθιστά ένα σύνθετο οργανικό περιβάλλον με ένα απλοποιημένο ανόργανο»** (Ο Μαρξισμός σαν Αστική Κοινωνιολογία).

Είναι προφανής η αντιστοιχία ανάμεσα στη λεηλασία του περιβάλλοντος που οδηγεί στο φτώχεμα των οικοσυστημάτων και στη ροπή του καπιταλισμού να αποδομεί τον πολύπλοκο κοινωνικό ιστό και να εγκαθιστά στον πυρήνα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής το απομονωμένο -ιδιωτικοποιημένο- ιδεοληπτικό άτομο- όταν άλλες προκαπιταλιστικές κοινωνικές μορφές είχαν

στον πυρήνα τους τα γένη, τις οικογένειες, την Πόλη, τις συντεχνίες και τις γειτονιές.

Σε αυτήν την κοινωνική έρημο, το κοινωνικό κενό, η κοινωνία έχει χάσει την εσωτερική της ζωή και έχει μετατραπεί σε άβουλη χειραγωγήσιμη μάζα. Και ακριβώς επειδή είναι ανήμπορη και ανίκανη να οργανώνει από μόνη της τις ζωτικές λειτουργίες της, γραφειοκρατικοποιείται σε εντεινόμενο βαθμό: η γραφειοκρατία αναλαμβάνει να διαχειριστεί διευρυνόμενους τομείς της κοινωνικής ζωής, που σε προκαπιταλιστικές κοινωνίες -και ακόμη και σε ένα πρώιμο καπιταλιστικό στάδιο- η οργάνωσή τους ήταν σε σημαντικό βαθμό έργο των ίδιων των άμεσα ενδιαφερομένων.

Ο κρατικός καπιταλισμός με τη γενικευμένη εμπορευματοποίηση και την εντεινόμενη γραφειοκρατικοποίηση οδηγεί την ανθρωπότητα σε μια εφιαλτική α-κοινωνικότητα, στη μηχανική αναπαραγωγή μαζικών προτύπων, στη γενικευμένη αφασία και αδράνεια, στην τυποποίηση και ομογενοποίηση.

Επιχειρώντας ο Μπούκτσιν να προτάξει μια άλλη οικονομία με ηθικό περιεχόμενο και να την αντιπαραθέσει στην κυρίαρχη οικονομία και την εγγενή ανηθικότητά της, υιοθετεί την ακόλουθη στρατηγική: παίρνοντας τα «καλά» από προκαπιταλιστικές προβιομηχανικές κοινωνίες, βάζει την οικονομία της αγοράς αντιμέτωπη με βασικά ποιοτικά χαρακτηριστικά, που η σκανδαλώδης έλλειψή τους καταδεικνύει τον ανορθολογισμό και την απανθρωπιά του σύγχρονου καπιταλισμού.

Ο Μπούκτσιν φυσικά δεν αγνοεί, ούτε παραγνωρίζει, τα καταπιεστικά χαρακτηριστικά -τον τοπικισμό για παράδειγμα και το πατριαρχικό πνεύμα- των παραδοσιακών τρόπων ζωής στην ύπαιθρο. Επισημαίνει όμως ότι αυτοί οι τρόποι ζωής -μακριά από τις μαζικοποιημένες και μολυσμένες πόλεις- προσέφεραν ένα αρχαϊκό καταφύγιο απέναντι στο εργοστάσιο, το γραφείο και το εμπορικό κέντρο, ένα καταφύγιο το οποίο εφοδίαζε τους ανθρώπους «όχι μόνο με ένα βαθύ ανθρώπινο και προσωπικό

αίσθημα, αλλά και με ένα αίσθημα αντίθεσης και δυσαρμονίας ανάμεσα σε έναν ηθικό κόσμο στον οποίο (...) οι αξίες της αρετής και της ποιότητας της ζωής (...) καθοδηγούσαν τα οικονομικά πρότυπα και έναν κόσμο της αγοράς στον οποίο είναι οι αξίες του κέρδους και του εγωτισμού που υπαγορεύουν τους ηθικούς κανόνες» (Η Σύγχρονη Οικολογική Κρίση, Εκδόσεις Βιβλιοπέλαγος).

Ο Μπούκτσιν χρησιμοποιεί τη σύγκριση προκαπιταλιστικού και καπιταλιστικού κόσμου για να καταδείξει ότι ο καπιταλισμός, πέρα από την προκλητικά άνιση κατανομή των παραγόμενων προϊόντων, πέρα από τη στρεβλή και σπάταλη κατανομή των οικονομικών πόρων και πέρα από το ότι βασικό του γνώρισμα αποτελεί η ουσιαστική έλλειψη ελέγχου του εργαζόμενου πάνω στο προϊόν του, χαρακτηρίζεται επιπλέον από την απουσία θεμελιωδών ποιοτικών στοιχείων που η ύπαρξή τους θα διασφάλιζε την αξιοπιστία, την ποιότητα και τη χρησιμότητα των παραγόμενων προϊόντων, όπως και τον έλεγχο του καταναλωτή πάνω σε αυτό που καταναλώνει.

Θα παραθέσω κάποια αποσπάσματα μέσα στα οποία υπάρχουν διάσπαρτες κάποιες από τις παραστάσεις και τις έννοιες με βάση τις οποίες ο Μπούκτσιν θα δώσει το περίγραμμα της εναλλακτικής οικονομίας την οποία προτείνει και την οποία προσδιορίζει ως οικολογική, αντι-ιεραρχική, α-κρατική, αντι-καπιταλιστική, βασισμένη σε αποκεντρωμένες αυτόνομες, αμεσοδημοκρατικές κοινότητες οι οποίες συνενώνονται μεταξύ τους μέσα από μια ομοσπονδιακή δομή.

«Στις προηγούμενες εποχές η αξία ενός προϊόντος ήταν ηθικά ενσωματωμένη στην αξία εκείνου που το παρήγαγε και το πουλούσε. Η αξία που ο αγοραστής προσέδιδε σε ένα εμπόρευμα, σε κάθε ανταλλάξιμο αντικείμενο, αποτελούσε το ηθικό μέτρο της ακεραιότητας του ατόμου από το οποίο το αγόραζε. Η δυσφήμιση αυτού του αντικειμένου, η επιστροφή του με υποτιμητικά σχόλια για την ποιότητά του, ισοδυναμούσε με την αμφισβήτηση της εντιμότητας και του αυτοσεβασμού του πωλητή -όχι απλώς ως «καλού» παραγωγού, αλλά ως προσώπου με ηθικές αρχές. Με αυτήν

την έννοια ο τεχνίτης ήταν τόσο «καλός» όσο τα «αγαθά» που με δεξιοτεχνία έφτιαχνε και ο πωλητής τόσο «καλός» όσο τα «αγαθά» που πουλούσε». «(...) χρησιμοποιώ τον όρο «καλός» όχι με την εργαλειακή έννοια της τεχνικής τελειότητας, που σήμερα με χαρακτηριστικό τρόπο σηματοδοτεί αυτή η λέξη, αλλά ηθικά με την έννοια της ανθρώπινης αγαθότητας και της ηθικής ακεραιότητας.

«Αγαθή πρόθεση» σήμαινε ειλικρίνεια, ακεραιότητα, αξιοπιστία, υπευθυνότητα και υψηλό αίσθημα εξυπηρέτησης του κοινού και όχι επικράτηση στην αρένα της αγοράς, οικονομική εξουσία ή τον επινοημένο μύθο «του ανώτερου προϊόντος» που έχει εντυπωθεί στον κοινό νου μέσω της διαφήμισης. **Δεν αγόραζε κανείς τη μάρκα που επανειλημμένα εμφανιζόταν στις οθόνες των τηλεοράσεων, στις φωτεινές επιγραφές με νέον και στις τοιχοκολλημένες διαφημιστικές αφίσες. (...) Η τιμή υποδήλωνε έναν ηθικό δεσμό, όχι απλώς την ανταλλαγή των «αγαθών» για το χρήμα. Η υπογραφή του παραγωγού ή του πωλητή εμφανιζόταν τόσο στο προϊόν όσο και στην απόδειξη πληρωμής. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν όρους όπως «δίκαιες τιμές» και όχι απλώς «τιμές ευκαιρίας».** Μεταξύ αγοραστή και πωλητή εγκαθιδρύετο ένας ηθικός δεσμός που υποδήλωνε την αμοιβαία εμπιστοσύνη και στην πραγματικότητα την εξάρτηση του ενός από τον άλλο για τα αναγκαία και αγαθά πράγματα της ζωής».

Και καταλήγει: «Δε θα έπρεπε να αποδώσουμε αυτού του είδους τις σχέσεις σε μακρινές εποχές όπως ο Μεσαίωνας. Όσο υποτυπώδεις κι αν ήταν διατηρήθηκαν μέχρι τη δεκαετία του 1930 (αναφέρεται φυσικά στις Η.Π.Α.) κατά την οποία η παραγωγή - παρά τον αυξανόμενο μαζικό της χαρακτήρα- συνήθως ελεγχόταν στο βαθιά προσωποποιημένο χώρο των καταστημάτων λιανικής πώλησης της μικρής γειτονιάς, στα εργαστήρια ραπτικής, στον τσαγκάρη, στα καπνοπωλεία, στα αρτοποιεία και σε μια ατέλειωτη αλυσίδα καταστημάτων όπου η δουλειά γινόταν κάτω από το βλέμμα του πελάτη και των περαστικών. **Σήμερα η ανωνυμία και η αποπροσωποποίηση της αγοράς έχουν σχεδόν εξολοκλήρου απογυμνώσει τη διαδικασία της ανταλλαγής από την ηθική της**

διάσταση» (Η Σύγχρονη Οικολογική Κρίση).

Μέσα σε αυτά τα αποσπάσματα μπορούμε να διακρίνουμε τις κατευθυντήριες γραμμές πάνω στις οποίες ο Μπούκτσιν προτείνει να οργανώσουμε την άλλη οικονομία, την εναλλακτική οικονομία, την ηθική όπως την αποκαλεί οικονομία. Ποιες είναι συνοπτικά αυτές οι γραμμές;

Η οικονομική δραστηριότητα οργανώνεται στη βάση ηθικών αρχών. Η ηθική των συμπληρωματικών σχέσεων και των σχέσεων συνεργασίας γίνεται η οργανωτική, ή θεσμίζουσα, αρχή γύρω από την οποία συγκροτούνται οι νέες σχέσεις παραγωγής και διανομής. *«Η φροντίδα, η υπευθυνότητα και η υποχρέωση γίνονται η αυθεντική «αναρτημένη τιμή» μιας ηθικής οικονομίας σε αντιδιαστολή με τον τόκο, το κόστος, την αποδοτικότητα που υπεισέρχονται στην «αναρτημένη τιμή» της αγοραίας οικονομίας»* (Η Σύγχρονη Οικολογική Κρίση).

Οι ηθικές αυτές αρχές δεν αποτελούν αφηρημένες έννοιες, άλλα προϋποθέτουν συγκεκριμένους θεσμούς και καθορισμένες μορφές συμπεριφοράς. Η ηθική εδώ είναι μια υλική δύναμη, μια θεσμίζουσα συλλογική δύναμη, η οποία εδράζεται στη βαθιά επίγνωση της ύπαρξης ενός γενικού ανθρώπινου συμφέροντος, το οποίο συν τοις άλλοις εξυπηρετείται πιο δίκαια και πιο ορθολογικά όταν η ζωή του ανθρώπινου είδους τοποθετείται σε χρονικούς ορίζοντες που υπερβαίνουν τις δικές μας ζωές και παίρνουν -αν μη τι άλλο υπόψη τους- τις ζωές των παιδιών μας και των παιδιών των παιδιών μας. Καθώς ο φυσικός κόσμος βάζει πλέον εμφανή οικολογικά όρια στην αλόγιστη οικονομική ανάπτυξη, που ευαγγελίζεται το κυρίαρχο οικονομικό σύστημα, γίνεται άμεση και επιτακτική η ανάγκη να σκεφτόμαστε και να ενεργούμε με όρους γενικού ανθρώπινου συμφέροντος κι όχι σαν μεμονωμένα εξατομικευμένα αρπακτικά που για το πρόσκαιρο συμφέρον και βόλεμά τους αφήνουν πίσω τους ερείπια. Πρόκειται για την απόκτηση μιας γνώσης και μιας συνείδησης, που απαιτεί φυσικά τις ανάλογες διανοητικές και ψυχικές διεργασίες.

Για τον Μπούκτσιν είναι προφανές ότι η κοινωνική ανατροπή και

η συνεπακόλουθη αναδιοργάνωση της οικονομίας πηγάζουν από μια πολιτισμική επανάσταση στο πλαίσιο της οποίας οι πολίτες αποφασίζουν να επανεξετάσουν συνολικά τον τρόπο ζωής, σκέψης και συμπεριφοράς τους. Οι πολίτες της οικολογικής κοινωνίας που προτείνει, ή πράγμα που είναι το ίδιο τα υποκείμενα της ηθικής οικονομίας που αυτή η κοινωνία προωθεί, βρίσκονται σε μια ανοιχτή διαρκή διαδικασία αυτοδιαπαιδαγώγησης, πεδίο της οποίας, εκτός από το μεγάλο σχολείο των λαϊκών συνελεύσεων και της συμμετοχής στα κοινά, είναι ο χώρος της «ηθικοποιημένης» και «επανα-πνευματικοποιημένης» εργασιακής διαδικασίας όπου μαθαίνει κάποιος να αναγνωρίζει τα «οικονομικά αγαθά» τόσο ως προϊόντα που απορρέουν από μια γόνιμη, ενεργητική, εύπλαστη και αλληλεπιδρώσα φύση, όσο και ως τα χειροπιαστά αποτελέσματα μιας ηθικά προσανατολισμένης, συνειδητής και ορθολογικής ανθρώπινης δραστηριότητας.

Το σύστημα μέσα στο οποίο παίρνουν σάρκα και οστά οι νέες σχέσεις παραγωγής και διανομής είναι αυτό του **ελευθεριακού κοινοτισμού ή ελευθεριακού δημοτισμού**. Δίνω και τις δύο μεταφράσεις του *libertarian municipalism* (κοινοτισμός ή δημοτισμός), γιατί ο Μπούκτσιν αναφέρεται κυριολεκτικά στη σημερινή διοικητική διαίρεση του δήμου ή της κοινότητας, ως τον κατάλληλο -λόγω της ανθρώπινης κλίμακάς του- κοινωνικό χώρο στον οποίο μπορούμε να βασιστούμε για τη δημιουργία των ελεύθερων οικοκοινοτήτων. Ο Μπούκτσιν κάνει σαφώς τη διάκριση ανάμεσα στην εκλογική δραστηριότητα σε εθνικό επίπεδο και την εκλογική διαδικασία σε τοπικό επίπεδο. Απορρίπτει ως αποπροσανατολιστική και φθοροποιό τη συμμετοχή στις βουλευτικές εκλογές, ενώ αντίθετα προτείνει την κινητοποίηση υπέρ της εκλογικής εμπλοκής σε τοπικό επίπεδο θεωρώντας τους δήμους και τις κοινότητες ως ένα εν δυνάμει σημαντικό «κέντρο λήψης αποφάσεων». Η πρακτική εξόδου από το υπάρχον καθεστώς, που προτείνει, περιλαμβάνει στην αρχική της φάση μια κατάσταση δυαδικής, όπως την αποκαλεί, εξουσίας, η οποία αντιπαραθέτει στο συγκεντρωτικό κράτος και τις γραφειοκρατικές του δομές τις αποκεντρωμένες τοπικές λαϊκές συνελεύσεις -από τις συνελεύσεις των πολιτών στις γειτονιές και στις συνοικίες στους μεγάλους

δήμους μέχρι τις δημοτικές συνελεύσεις στις κωμοπόλεις- και την από τα κάτω προς τα πάνω ομοσπονδιακή τους συνένωση σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Σύμφωνα με τον ελευθεριακό δημοτισμό σε μια οικολογικά προσανατολισμένη οικονομία οι αποφάσεις για το τι θα παραχθεί και πώς θα διανεμηθεί κάτι -στον αγροτικό τομέα, στο βιομηχανικό τομέα και στον τομέα των υπηρεσιών- θα πρέπει να λαμβάνονται από τους πολίτες σε άμεσες, πρόσωπο-με-πρόσωπο συνελεύσεις. Δηλαδή -ανάμεσα στα άλλα- μέσα από απευθείας σχέσεις που προϋποθέτουν τη φυσική παρουσία και δεν διαμεσολαβούνται από ηλεκτρονικά μέσα. Οι κάτοικοι ενός δήμου ή μιας κοινότητας συμμετέχουν στις λαϊκές συνελεύσεις με την ιδιότητά τους ως πολίτες κι όχι ως εργάτες, αγρότες ή ελεύθεροι επαγγελματίες. Λειτουργούν με άλλα λόγια στο υψηλότερο δυνατό επίπεδο, το ανθρώπινο, εκείνο που εκφράζει τον άνθρωπο στην ολότητά του. Δηλαδή τα γενικά ανθρώπινα συμφέροντα και όχι τα ειδικά συμφέροντα μιας ορισμένης κοινωνικής ή επαγγελματικής κατηγορίας ή συντεχνίας.

Όλες οι οικονομικές μονάδες -γεωργικές εκτάσεις, εργοστάσια, εμπορικά καταστήματα- που βρίσκονται στο έδαφος του συγκεκριμένου δήμου ελέγχονται από τις λαϊκές συνελεύσεις των αυτόνομων οικοκοινοτήτων. Δεν ασκεί τον έλεγχο ούτε το εθνικό κράτος μέσω του καθεστώτος των εθνικοποιήσεων, ούτε οι εργαζόμενοι σε αυτές τις επιχειρήσεις μέσω ενός κολεκτιβιστικού καθεστώτος -εφόσον οι εργάτες ενδέχεται να ενεργήσουν με βάση τα μερικά συμφέροντα της κοινωνικής τους θέσης, να ταυτιστούν δηλαδή με το ειδικό συμφέρον της επιχείρησης και να μη λειτουργήσουν ως πολίτες με γνώμονα το κοινό καθολικό συμφέρον.

Ο Μπούκτσιν επαναφέρει στο επίκεντρο το κλασικό ιδεώδες του ορθολογικού πολίτη που -ελεύθερος από επί μέρους συμφέροντα- συνάπτει μια έλλογη πρόσωπο-με-πρόσωπο σχέση με τα άλλα μέλη της κοινότητας και συνεισφέρει στο σύνολο ό,τι καλύτερο μπορεί. Το συμμετοχικό οικονομικό σύστημα της οικολογικής

κοινωνίας διασφαλίζει ότι το κάθε μέλος της κοινότητας θα παίρνει από το κοινό απόθεμα προϊόντων ό,τι έχει ανάγκη με βάση την αρχή «από τον καθένα σύμφωνα με τις ικανότητές του στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του».

Για τη διαχείριση και επίλυση ζητημάτων που ξεπερνάνε τα όρια της οικοκοινότητας και εμπλέκουν γεωγραφικά ευρύτερες περιοχές, οι οικολογικές α-κρατικές αμεσοδημοκρατικές κοινότητες ενώνονται μεταξύ τους μέσα από μια ομοσπονδιακή δομή -σύμφωνα δηλαδή με τις αρχές του **συνομοσπονδισμού**.

Το σύστημα αυτό βασίζεται σε ένα δίκτυο λαϊκών συνελεύσεων, οι οποίες με βάση την πλειοψηφική αρχή παίρνουν τις αποφάσεις για τα κρίσιμα πολιτικά ζητήματα και στέλνουν αιρετούς και ανακλητούς εντολοδόχους σε τοπικά και περιφερειακά συμβούλια. Μοναδική λειτουργία αυτών των συμβουλίων είναι η ανάληψη αυστηρά διαχειριστικών καθηκόντων, όπως και η διευθέτηση ενδεχόμενων διαφορών ανάμεσα στις διάφορες κοινότητες ή δήμους. Οι εντολοδόχοι αυτοί λογοδοτούν φυσικά (λόγον διδόναι) στις δημοτικές συνελεύσεις, οι οποίες λειτουργούν στο πλαίσιο «μιας πολιτικής σφαίρας που δεν είναι ούτε κοινοβουλευτική, ούτε γραφειοκρατική, ούτε συγκεντρωτική, ούτε επαγγελματοποιημένη, ούτε κοινωνική, ούτε κρατιστική, αλλά μάλλον όπως αρμόζει σε ελεύθερους πολίτες στο μέτρο που αναγνωρίζει το ρόλο της πόλης για το μετασχηματισμό μιας άμορφης ανθρώπινης ομάδας ή μιας μοναδιαίας συνάθροισης ατόμων σε ένα σύνολο πολιτών βασισμένο σε ηθικούς και ορθολογικούς τρόπους σύνδεσης» (Η Ριζοσπαστικοποίηση της Φύσης, Εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος).

Οι αποκεντρωμένες και διαμορφωμένες σε ανθρώπινη κλίμακα ελευθεριακές οικοκοινότητες εναρμονίζονται με το οικοσύστημα και τη βιοκοινότητα στην οποία γεωγραφικά ανήκουν. Δίνουν προτεραιότητα στη χρήση φυσικών πόρων που υπάρχουν στην περιοχή και που η χρησιμοποίησή τους είχε εγκαταλειφθεί εξαιτίας της συγκεντροποίησης και των μεθόδων μαζικής παραγωγής που ισχύουν στο υπάρχον οικονομικό καθεστώς. Κήποι, καλλιεργούμενες εκτάσεις αλλά και δάση βρίσκουν την

αναβαθμισμένη θέση τους σε μια νέα ορθολογική και οικολογική σύνθεση πόλης και υπαίθρου. Η λελογισμένη και εναλλακτική χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας και της ακμάζουσας βιομηχανίας μπορεί να προσφέρει το υλικό υπόβαθρο για μια εμπλουτισμένη, αρμονική και εύπλαστη σχέση μεταξύ φύσης και ανθρώπου.

Πιο συγκεκριμένα σε ό,τι αφορά τις τεχνολογίες, ο Μπούκτσιν θεωρεί ότι προϋπόθεση και συνθήκη για μια ορθολογική και δίκαιη κοινωνία είναι η ύπαρξη μιας σχετικής αφθονίας. Αυτό που ο ίδιος έχει ονομάσει *κοινωνία της μετασπάνης*. Κεντρική θέση σε αυτήν την κοινωνία θα έχουν φυσικά οι αποκαλούμενες εναλλακτικές τεχνολογίες, οι οποίες με βάση τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θα προωθούν την εναρμόνιση του ανθρώπου με τη φύση. Ιδιαίτερη όμως σημασία θα αποδίδεται σε τεχνολογίες - είτε πρόκειται για υπολογιστές είτε για αυτόματες μηχανές- που απελευθερώνουν τα ανθρώπινα όντα από εργατώρες περιττού και ανούσιου μόχθου. Η βιομηχανική παραγωγή θα βασίζεται στη χρησιμοποίηση των πιο σύγχρονων τεχνολογικών καινοτομιών, έτσι ώστε μικρές ευέλικτες μηχανές να κάνουν διαφορετικές εργασίες δαπανώντας την ελάχιστη δυνατή ποσότητα ενέργειας. Μέσα στο πλαίσιο της ορθολογικής αναδιοργάνωσης της παραγωγής οι βιομηχανίες θα βρίσκονται εγκατεστημένες ανάμεσα σε διάφορες κοινότητες και θα καλύπτουν τις ανάγκες όσο το δυνατόν περισσότερων οικοκοινοτήτων αποφεύγοντας έτσι την αλόγιστη και άναρχη επανάληψη βιομηχανικών εγκαταστάσεων που παράγουν τα ίδια προϊόντα -μια χαοτική κατάσταση που είναι συνηθισμένη στην οικονομία της αγοράς.

Η παραγωγή θα προκρίνει την ποιότητα έναντι της ποσότητας: οι κατοικίες, η επίπλωση, τα οικιακά σκεύη και τα ενδύματα θα φτιάχνονται για να διαρκούν επί πολλά έτη και σε κάποιες περιπτώσεις για πολλές γενιές. Οι φετιχοποιημένες και κατασκευασμένες «ανάγκες» θα δώσουν τη θέση τους σε μια ελεύθερη και συνειδητή επιλογή αναγκών. Οι πολίτες των ελεύθερων οικοκοινοτήτων δε θα είναι έρμαια πλασματικών ή αμφιλεγόμενων καταναλωτικών προτύπων, που στις κρατούσες συνθήκες παράγει τόσο η δικτατορία της ανταλλακτικής αξίας

πάνω στην αξία χρήσης, όσο και η απουσία κριτικής σκέψης και δημόσιας διαβούλευσης. Ως εκ τούτου δε θα είναι υποχρεωτική για την κάλυψη του συνόλου των ανθρωπίνων αναγκών η εφαρμογή του βιομηχανικού μοντέλου παραγωγής με τον υποβόσκοντα γιγαντισμό του, τη συγκεντροποίηση, τη μαζικοποίηση και την κατά κανόνα ιεραρχική δομή του.

Όπου κρίνεται εφικτό και επιθυμητό οι οικοκοινότητες μπορούν να προωθήσουν την ανάπτυξη πιο παραδοσιακών τεχνικών και μορφών παραγωγής με έμφαση στην ποιοτική, δημιουργική και καλλιτεχνική εργασία. Οι επαχθείς χειρωνακτικές εργασίες δε θα εκτελούνται αποκλειστικά από συγκεκριμένα άτομα -όπως επιβάλλει ο ισχύων ταξικός και ιεραρχικός καταμερισμός εργασίας- αλλά στο πλαίσιο μιας ουσιαστικής εναλλαγής ρόλων και καθηκόντων θα μπορούν να αναληφθούν από αναδιαμορφωνόμενες συλλογικότητες μέσα σε ένα κλίμα που δε θα είναι απαραίτητα αυτό της αγγαρείας, αλλά της απαραίτητης προσφοράς στην κοινότητα.

Ένα από τα γλαφυρά παραδείγματα που δείχνουν το εύρος και το βάθος της ολιστικής θεώρησης του Μπούκτσιν για την οικονομία, είναι ο τρόπος που προσεγγίζει την ηλιακή ενέργεια. Γράφει: «*Η χρήση της ηλιακής ενέργεια, μια τεχνολογία που έφτασε σε έναν εξαιρετικά υψηλό βαθμό αρτιότητας και αποδοτικότητας, μπορεί να θεωρηθεί οικολογική, όχι μόνο επειδή βασίζεται σε μια ανανεώσιμη πηγή ενέργειας, αλλά και επειδή φέρνει τον ήλιο, τις μεταβαλλόμενες κλιματικές συνθήκες και, στην πραγματικότητα, τους ίδιους τους ουρανούς στην καθημερινή ζωή μας με έναν ιδιαίτερα χειροπιαστό τρόπο*» (Remaking Society, Εκδόσεις Black Rose Books). Είναι σαφές σε αυτό το απόσπασμα το πως ο Μπούκτσιν εννοεί την οικολογία και κατ' επέκταση την οικονομία: όχι ως μια εργαλειακή, τεχνικίστικη, ποσοτικοποιήσιμη, ωφελιμιστική ανθρώπινη δραστηριότητα δίχως πνευματικό και αισθητικό περιεχόμενο, αλλά ως μια διεργασία μέσω της οποίας οι άνθρωποι, πέρα από το «να γεμίζουν το στομάχι τους», καλλιεργούν μια βαθιά αισθαντικότητα και μια πολυδιάστατη, ουσιαστική και ενεργητική σχέση με το φυσικό και

ανθρωπογενές περιβάλλον στο οποίο ζουν.

Κλείνοντας ας συνοψίσουμε τη σκέψη του Μπούκτσιν. Η κοινωνική οικολογία προτείνει λύσεις που ο κυρίαρχος λόγος εμφανίζει ως ουτοπικές. Αυτές όμως οι λύσεις αποτελούν πλέον αναγκαιότητα. Αποτελούν για μας αναγκαιότητα αν θέλουμε να έχουμε μια αρμονική ζωή, πλούσια σε δυνατότητες, μέσα σε ένα κόσμο που μην είμαστε απλά ενεργούμενα, αλλά να μπορούμε να τον καταλαβαίνουμε και να συμμετέχουμε στη διαμόρφωσή του.

Από τη σκοπιά της διατήρησης του ανθρώπινου είδους, οι λύσεις αυτές είναι αναγκαίες αν θέλουμε να έχουμε πιθανότητες να επιβιώσουμε ως είδος.

Δεν είναι μόνο το ζήτημα της ολοσχερούς καταστροφής του πλανήτη που ο γνωστός αστροφυσικός Στήβεν Χόκινγκ πρόσφατα την τοποθέτησε σχεδόν με βεβαιότητα σε μια χιλιετία («εξαπλωθείτε μέχρι τότε στο διάστημα», δήλωσε, «βρείτε άλλους πλανήτες να μετοικήσετε, αν δε θέλετε μία καταστροφή στη Γη να σημάνει και το τέλος της ανθρώπινης φυλής»), είναι και το κατεπείγον ζήτημα ότι η γη, εξαιτίας της άνευ όρων και ορίων οικονομικής μεγέθυνσης, βρίσκεται ήδη σε μια διαδικασία αποσύνθεσης, η οποία υπονομεύει άμεσα τόσο την ανθρώπινη ζωή, όσο τη ζωή άλλων έμβιων όντων.

Η λύση που προτείνει η κοινωνική οικολογία για την αναδιαμόρφωση της οικονομίας είναι αυτή της ηθικής οικονομίας: δηλαδή ένα συμμετοχικό και ορθολογικό σύστημα παραγωγής και διανομής, το οποίο δεν εξυπηρετεί απλά τις υλικές μας ανάγκες, αλλά αντιμετωπίζει συνολικά την οικονομία ως το πεδίο όπου καλλιεργούνται πνευματικοί και ηθικοί δεσμοί τόσο ανάμεσα στους ανθρώπους που συνεργάζονται και αλληλεπιδρούν, όσο και ανάμεσα στον εργαζόμενο και στο προϊόν της εργασίας του, το οποίο επειδή δεν έχει το χαρακτήρα του εμπορεύματος, δηλαδή του πράγματος που παράγεται καταναγκαστικά για να πουληθεί σε μια απρόσωπη και ανώνυμη αγορά, γίνεται ένα αντικείμενο που ενσωματώνει το σεβασμό, τη φροντίδα, την υπευθυνότητα και την

εμπνευσμένη δουλειά αυτού που το παράγει.

Αυτή η νέα οικονομία αναλαμβάνει να καλύψει τις ανάγκες μιας αυτόνομης αποκεντρωμένης αμεσοδημοκρατικής οικοκοινότητας - συνενωμένης με άλλες οικοκοινότητες μέσα από μια ομοσπονδιακή δομή. Το μέγεθος της κοινότητας αυτής είναι τέτοιο που αφενός να επιτρέπει στους πολίτες να συνέρχονται και να συναποφασίζουν μέσα από πρόσωπο-με-πρόσωπο συνελεύσεις για όλα τα μεγάλα και κρίσιμα ζητήματα και αφετέρου οι ανθρώπινες δραστηριότητες να μην προκαλούν στη γύρω βιοκοινότητα ένα βάρος που να μην μπορεί αυτή να το αντέξει. Με οικολογικούς όρους η ανθρώπινη δραστηριότητα να μη υπερβαίνει τη φέρουσα ικανότητα των γύρω οικοσυστημάτων.

Με τα λόγια του ίδιου του Μπούκτσιν: «(...) η οικολογικά προσανατολισμένη κοινωνία θα μπορούσε να είναι προοδευτική και όχι οπισθοδρομική, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση όχι στον πρωτογονισμό, στον ασκητισμό και στην απάρνηση, αλλά στη υλική απόλαυση και στην ανάπαυση. Για να μπορέσει μια κοινωνία να κάνει τη ζωή όχι μόνο ιδιαίτερα ευχάριστη για τα μέλη της αλλά και αρκετά άνετη ώστε να μπορούν να συμμετέχουν στην πνευματική και πολιτισμική αυτοκαλλιέργεια τους, η οποία είναι απαραίτητη για τη δημιουργία πολιτισμού και μιας σφύζουσας πολιτικής ζωής, οφείλει να μην αρνηθεί τη σπουδαιότητα της τεχνικής και της επιστήμης, αλλά να τις εναρμονίσει με οράματα ανθρώπινης ευτυχίας και άνεσης.

Η κοινωνική οικολογία δεν είναι μια οικολογία της πείνας και της υλικής στέρησης, αλλά της αφθονίας. Αποσκοπεί στη δημιουργία μιας ορθολογικής κοινωνίας στην οποία η σπατάλη, η υπερβολή, θα τίθεται υπό έλεγχο από ένα νέο σύστημα αξιών. Και όταν ή εάν προκύπτουν ελλείψεις ως αποτέλεσμα ανορθολογικής συμπεριφοράς, οι λαϊκές συνελεύσεις θα εγκαθιδρύουν ορθολογικά επίπεδα κατανάλωσης μέσω δημοκρατικών διαδικασιών. Εν συντομία, η κοινωνική οικολογία τάσσεται υπέρ της διεύθυνσης, του σχεδιασμού και των κανονισμών που διαμορφώνονται από λαϊκές συνελεύσεις και κατά των ανεύθυνων μορφών συμπεριφοράς που πηγάζουν από ατομικές ιδιορρυθμίες» (Το Πρόταγμα του

Κομμουνισμού).

* Το παρόν κείμενο παρουσιάστηκε από τον Μάκη Κορακιανίτη στην εκδήλωση «Η Κοινωνική Οικονομία ως Αγαθό όλης της Κοινωνίας» που έγινε στις 11/12/16 στο Συνεργατικό Καφενείο Περιμπανού από το TRISE. Ολόκληρο το ηχητικό της εκδήλωσης εδώ:

* Ο Μάρρεϋ Μπούκτσιν γεννήθηκε στις 14 Ιανουαρίου 1921 στο Μπρονξ της Νέας Υόρκης από γονείς Ρωσοεβραίους και πέθανε στις 30 Ιουλίου του 2006 στο Μπέρλινγκτον της Πολιτείας Βερμόντ. Από τους σημαντικότερους στοχαστές του ελευθεριακού κομμουνισμού και θεμελιωτής της ριζοσπαστικής οικολογικής σκέψης. Η σύνθεση ελευθεριακών ιδεών και οικολογίας που πραγματοποίησε στις αρχές της δεκαετίας του '60 είχε ως αποτέλεσμα το πρόταγμα της Κοινωνικής Οικολογίας. Εργάστηκε ως βιομηχανικός εργάτης στην αυτοκινητοβιομηχανία και συμμετείχε στο αμερικανικό εργατικό κίνημα της δεκαετίας του '30 ως επαναστάτης συνδικαλιστής. Αυτομορφώθηκε και στα τέλη της δεκαετίας του '60 δίδαξε σε ένα από τα μεγαλύτερα ελεύθερα πανεπιστήμια των ΗΠΑ στο Alternative University στη Νέα Υόρκη και από το 1974 μέχρι το 1983 έγινε τακτικός καθηγητής στο Ramapo (Ράμαπο) College όπου δίδαξε Κοινωνική Θεωρία. Τη δεκαετία του '80 αναμίχθηκε ενεργά με τα κινήματα της Νέας Αριστεράς και της αντικουλτούρας. Το 1974 ίδρυσε -μαζί με τον ανθρωπολόγο Νταν Τσόντορκοφ- το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικολογίας στο Βερμόντ. Πολυγραφότατος στοχαστής έχει συγγράψει πολλά βιβλία στα οποία επεξεργάζεται κριτικά τα κρίσιμα κοινωνικά, οικολογικά, πολιτικά και οικονομικά ζητήματα της εποχής μας. Αποτελεί έναν από τους πιο πολυμεταφρασμένους στα ελληνικά ξένους συγγραφείς.